Martin Luther

Kutsal İnanç Adamı

İyi Çoban Dizisi

Eino Sormunen

GDK

Kutsal İnanç Adamı

Martin Luther

Telif Hakkı/Copyright Martin Luther, 2011

E-Kitap Hristiyan Kitaplar tarafından yapıldı. Daha fazla ücretsiz kitap indirmek için sitemize ziyaret edin.

Türkiye'de Kilise Adresleri

İçindekiler

1. ÇOCUKLUK VE GENÇLİK

2. EISENACH VE ERFURT'TA

3. HUZUR ARAYIŞI

4. MERHAMETLİ ALLAH'I NASIL BULABİLİRİM?

5. ALLAHIM, ALLAHIM, BENİ NİÇİN BIRAKTIN?

6. KULE OLAYI

7. FIRTINA

8. GÖZ KORKUTMALAR VE KANDIRMALAR

9. ALLAH'A BAĞLI VİCDANA GÜVENEREK

10. "ŞÖVALYE GEORGE"

11. İNCİL DAVASI TEHLİKEDE

12. KOPAN VE YENİDEN ONARILAN İLİŞKİLER

13. KOBURG'TA

14. EVLİLİK

15. AİLE YAŞAMI

16. LUTHER'İN SOFRA KONUŞMALARI VE MEKTUPLARI

17. LUTHER'İN KİŞİLİĞİ

18. SON ANLARI VE ÖLÜMÜ

ÖNSÖZ

“Allah’a nasıl yakın kalabilirim?” Bu soru aklımıza sık sık geliyor. Aynı soruyla yaklaşık 500 yıl önce Almanya’da yaşamış olan, çiftçi bir aileden gelen ve daha sonra Luteryen Kilisesi’nin oluşmasına yol açan Dr. Martin Luther de kafasını yoruyordu. O zamanlarda birçok insan Allah’ın merhameti için neler yapmak gerektiğini veya nasıl yeterince iyi olunabileceğini sorguluyordu. Luther Allah’ın doğruluğunun önünde kendini doğru değil günahkâr gördü, ve günahkâr bir insan kutsal olan Allah’a nasıl yaklaşabilirdi?

Martin Luther yıllar boyunca Kutsal Kelam'ı araştırarak Allah’ın gerçek merhametini bulmaya çalışıyordu. Sonunda merhameti hiç bir şekilde kazanamayacağını, ancak İsa Mesih'in sayesinde O'na iman edenlere armağan edildiğini anladı. Yaşamı ve her şeyi Allah’tan alan insanın aklanması da O’nun elinden geliyor. Doğruluğu arayan bir insanın kendi işleri yerine Allah'ın yaptıklarına odaklanması gerekiyor. Bunu anlayınca Martin Luther ağır vicdan acılarından kurtuldu, Kutsal Kelam'ı kurtuluş müjdesinin ışığında, sanki yeni gözlerle okumaya başladı. Rab'bin lütfunu anlamasından itibaren hayatında umut, sevinç ve huzur bulmaya başladı.

Sayın Episkopos Eino Sormunen, Orta Çağ’ın büyük reformcusu olarak tanınan Martin Luther’in hayatını 1937 yılında kısa bir kitabın sayfalarına yazdı. Bu kitap “Martin Luther – Kutsal İnanç Adamı” adıyla ilk kez 1984’de Türkçe’ye çevrildi. İlk basım çok önce tükendi. Martin Luther’in hayatını yabancı dillerde anlatan birçok kitap yazıldığı halde Türkçe okuyanlar için daha geniş bir eser bulunmamaktadır. Elinizdeki bu Türkçesi biraz yenilenen ve bazı kavramları kontrol edilen ikinci basımın size bereketli olmasını dileriz.

Tanrı’nın insanı akladığı Müjde’de açıklanır.

Aklanma yalnız imanla olur.

Yazılmış olduğu gibi, “İmanla aklanan yaşayacaktır.”

(Romalılar 1:17)

Kirsi Tiira

1. ÇOCUKLUK VE GENÇLİK

Orta Çağ'ın son yüzyıllarında ve Almanya'nın tam kalbinde, ormanlık ve dağlık bir bölgede bulunan Thüringen'in en saygın çiftçi soylarından biri Luther soyuydu. Bu soyun ufak bir bölümü küçük Eisleben kentinin yakınında Möhran köyünde oturuyordu. Çiftçi aileler güçlü ve çok çocukluydular. Büyük uğraşım ve tasarrufla elde edilen çiftlikler bütün çocuklar arasında bölünseydi, her birine düşen arazi çiftçilik için yeterli olmayacağından, eskiden kalma bir kurala göre, çiftlik en küçük çocuğa kalırdı. Büyük kardeşler ise kendilerine başka bir meslek seçmek zorundaydılar. Kimileri kentlerde el sanatkârlığında, kimileri de Thüringen dağlarındaki tunç ve gümüş madenlerinde çalışırlardı.

Möhran köyünde Luther soyunun beş evi vardı. Yakın köylerde de bu güçlü, mert, belki bazen biraz kaba güç kullanan çiftçiler oturuyordu. Möhran köyünün kalabalık Luther ailesinin dört kardeşinden en büyüğü olan Hans, aynı köyden Margareta Ziegler adlı kızla evlendi. Bir süre sonra eşi ve küçük erkek çocuğuyla birlikte Eisleben kentine madenci olarak şansını denemeye gitti. Yoksul madencinin evinde 1483 yılının 10 Kasımında, akşam saat 11'de ailenin ikinci çocuğu Martin Luther dünyaya geldi. Zamanın âdetlerine göre, çocuk ertesi gün yakındaki Aziz Petrus Kilisesi'nde vaftiz edildi. Aziz Martin yortusunda vaftiz edildiği için kendisine Martin adı verildi.

Hans Luther, Eisleben'de pek başarılı olamıyordu. Bu nedenle 1484 ilkbaharında Mansfeld kentine taşındı. Mutluluğun kapıları burada açılmaya başladı. Madencilikten yükselip önce maden ocakları kiraladı, sonra onların ve maden fırınlarının sahibi oldu. Meslektaşlarının temsilcisi, belediye meclisinin üyesi ve ev sahibi oldu. Önceleri Hans ve Margaret, büyüyen ailelerinin masraflarını karşılayabilmek ve borçlarını ödeyebilmek için çok çalışıp para biriktirdiler. İki çocuktan sonra aileye, en az dört erkek çocuk ve bir o kadar da kız çocuk doğdu. Martin Luther'in söylediklerine göre, annesi yakacak odunları bile ormandan kendisi taşırdı. Sonra, ailenin maddi durumu iyileşince de sade ve idareli yaşam sürmeye devam ettiler.Birçok çiftçi ailesi gibi, Luther ailesi de çalışkanlıktan ve tasarruflardan hiçbir zaman vazgeçmedi.

Hans Luther, bir Alman için iyi bir örnekti: Çalışkan, idareli, dürüst ve düzenli bir kişiliğe sahipti. Önceleri sert ve çabuk parlayan bir özelliğe sahip olan Hans Luther'in karakteri, köylü insanlara özgü olan mizah anlayışı ile

yumuşamıştı. Kiliseye saygı ve sorumluluklarını yerine getirdiği halde, keskin zekâsı ve doğruluk anlayışı kilisedeki yanılgılara göz yummasına izin vermiyordu. Özellikle keşişlerden hiç hoşlanmazdı. Margaret ise erken başlayan ağır yükün altında iki büklüm yürüyen, karınca gibi çalışan, düşünceli, içine kapanık, o zamandaki Katolik kilisesi içinde bulunan batıl inançlara bağlı olan bir kadındı. İçine kapanık ve çekingen olduğundan, komşu kadınları onu beğenmezlerdi. Margaret çocuklarına ormanlarda, dağlarda, ağaçlarda, toprakta, havada ve göllerde yaşayan ve kötülük yapan cinler, periler ve cüceler üzerine masallar anlatırdı. Dağın en derin mağaralarında İblis oturuyor ve insanları kendine çekebilmek için orada altın, gümüş ve tunç yapıyormuş. Mansfeld'e yakın bir gölde ise bir sürü kötü ruhlar bağlıymış. Göle bir taş attın mı, ruhlar hemen öfkelenip fırtına çıkarırlarmış. Ama en kötüsü, komşu evinde bir büyücü kadının oturmasıydı. Kadın, Luther ailesine çok kötülük yapıp ailenin çocuklarından birisinin canını bile almış. Gök gürültüsü ya da fırtına çıkınca: "İblis gürültü yapıyor" denilirmiş. Aynı zamanda kilisenin icat ettiği çıkar yollara, haç çıkarmaya, kutsal suya, kutsal nesnelere güvenilir, dua ve vaatlerle madencilerin ermişi olan Aziz Anna'ya başvurulurdu. Yakındaki manastırın çanlarının sesi de kötü ruhlara karşı etkin bir önlem sayılırdı.

Zamanın âdetlerine göre, Luther'in evde aldığı eğitim çok sert olup onu çalışkan ve dürüst olmaya alıştırdı. Bir gün annesi onu tek bir fındık çaldığı için, kan revan içinde kalıncaya dek dövdü. Başka sefer de babasından öyle bir dayak yedi ki, çocuk babasından korkmaya başladı. Ama Luther'e öbür çocuklardan ayrı davranıldığını söylemek yersiz olur. Annesi ve babası o zamanın insanlarıydılar, çocukların yemek ve uyku gibi sopaya da gereksinmeleri olduğunu düşünürlerdi. Ayrıca, yetenekli oğullarının duygusal benliklerini anlayamadılar. Öte yandan, babası oğlunun güvenini kazanmak için elinden geleni yapıyordu. Sonra Luther, annesinin de yüreğinde ancak oğlunun iyiliğini istediğini söylerdi. Martin Luther, her zaman bir çiftçi ailesinden geldiğini, Allah'ın kendisine dürüst bir anne ve baba verdiğini övünçle anlatırdı.

Soyun üzüntü kaynağı, Hans Luther'in küçük kardeşi 'Küçük Hans' idi. Meyhanelerde oturuyor, kavga ediyor, sürekli polislerin eline düşüyordu. Toplam olarak on bir kez çeşitli cezalar almıştı.

Kısa boylu, ama sağlam yapılı Martin Luther büyük bir olasılıkla 1488 yılında Mansfeld'teki 'Latin okuluna' başladı; bu okulda sekiz yıl okudu. O zaman okumak hiç de kolay değildi. Dersler sabah saat beşte başlayıp öğleden

sonra saat beşe dek sürüyordu. Bu arada toplamı üç saat süren iki yemek paydosu yapılıyordu. Okulda ancak üç sınıf vardı. Böylece öğrenciler her sınıfta birkaç yıl okurlardı. İlk sınıfta okuma yazma, müzik ve Latince'nin temelleri öğretiliyordu. Kitapları olmadığından, öğrenciler her şeyi ezberleyerek öğrenirlerdi. Müzik dersleri önemliydi, çünkü öğrenciler kilise korosunda ilahiler söylerlerdi. Bu nedenle, ilahilerin anlamı da onlara öğretilirdi. Harfleri öğrendikten sonra öğrenciler Latince olarak iman açıklaması, Rab'bin duası, meleğin Meryem'e selamı ve çeşitli duaları ezberlerlerdi. İlk sınıftaki öğrenciler kendi aralarında anadilini kullanabiliyorlardı, ama ondan sonra Latince'den başka dil kullananlar ağır cezalandırılırdı. İkinci sınıfta Donatus'un ünlü Latince dilbilgisi öğretilirdi. Ezberlenmesi daha kolay olsun diye dilbilgisinin bir bölümü, şiir biçimindeydi. Öğrenciler birbirlerine, "Donatus'unu biliyor musun?" diye sorarlardı. Mansfeld'teki okul, öbür okullardan daha iyi ya da kötü değildi, ama Luther daha sonra onun üzerine acı sözler söyledi. Çünkü ona göre okulda öğrencilere adaletsizce davranılıyordu. Örneğin, bir gün okula yeni gelen çocukları daha tanımayan bir öğretmen –bütün çocuklar aynı odada bulunuyorlardı– Luther'e fiil çekimlerini yapamadığı için on beş kez sopa ile dayak attı. Oysaki bunlar, birinci sınıfta daha öğretilmemişti.

O zamanlarda öğrenciler sık sık okul değiştirirlerdi. 1496 yılının ilkbaharında Martin Luther de iyi bir arkadaşıyla Elbe Irmağı kıyısındaki Magdeburg'ta ünlü bir okula gidiyordu. Luther bir kilise görevlisinin yanında oturup, ekmek parasını iyi kalpli insanların kapılarında şarkı söyleyerek kazanıyordu. O zamanın ölçülerine göre, Magdeburg büyük bir kentti; orada Luther Katolik Kilisesi'nin ayinlerinin zenginliklerini yakından gördü. Ama burada belleğine en çok işleyen şey, sokakta gördüğü bir olaydı. Orta Çağ'ın sonlarında dürüst insanların Allah özlemi yaygın ve umutsuz hale geldiği için, sokaklarda her türlü tövbe gösterisi yapan, kanlar içindeki çıplak sırtlarını kırbaçlayan kişilere rastlanıyordu. Bir gün tövbe edenlere özgü sade bir elbise giyip kendini kırbaçlatan bir hükümdarı kentin ana caddesinde gördü. Adam uzun bir süredir oruç tutup uykusuz kalarak kendini kırbaçlattığından, bir deri bir kemik kalmıştı.

Luther'in okuduğu okulda 'ortak yaşamın kardeşleri' diye tanınan öğretmenler vardı. Bu dindar, sade yaşam süren, ekmeğini kendi elleriyle kazanan kardeşler halkın anlayacağı biçimde vaaz ederek, öğretmenlik yaparak, ruhsal konularda insanları aydınlatarak büyük bereket kaynağı olmuşlardı. Onların özel merakı Kutsal Kitap çevirilerini parça parça yaymaktı. Büyük bir

olasılıkla Luther de onlardan Kutsal Kitap'ın çeşitli parçalarını Almanca olarak almıştı. Okulda Luther'e henüz Kutsal Kitap üzerine ders verilmiyordu.

Magdeburg önemli bir basımevi yeriydi. Gutenberg'in kısa bir süre önce icat etmiş olduğu basım makinesi şimdi dinsel yayınları, özellikle ufak broşürleri basıyordu. Luther'in Magdeburg'ta kaldığı dönemde 'Kaybolmuş Canın İnlemesi ve Acısı' adlı bir kitapçık yayımlandı. Kitapçığın kapağındaki resmin sağ yanında melekler, sol yanında kaybolmuş kişilerin topluluğu, ortada gökkuşağının üstünde oturan yargıç Mesih bulunuyordu. Herhalde bu resim de Luther'in melankolik yapısında zaman zaman ortaya çıkan korku anlarını artırdı. Daha sonra Luther, Mesih'in tam böyle, gökkuşağının üstünde oturan bir yargıç olduğu düşüncesinde olduğunu söylerdi.

2. EISENACH VE ERFURT'TA

1497 Paskalya döneminde Luther Magdeburg'daki okulundan ayrılıp eve döndü ve sonra Eisenach'a gidip eğitimine orada devam etti. Okul değiştirmesinin bir nedeni herhalde Eisenach'ta bulunan akrabalarıydı. Ama akrabaları o kadar yoksuldu ki Luther'e ne yiyecek, ne de barınacak bir yer sağlayabiliyorlardı. Ekmek parasını yine iyi kalpli kişilerin kapılarında şarkı söyleyerek sağlıyordu. Duru ve gür sesli bir genç için bu yöntem hiç de fena değildi. Allah Luther'in Eisenach'taki yaşamını öyle yönlendirdi ki, Luther ömrü boyunca bu kenti 'güzelim Eisenach' diye anımsıyordu. Luther 1499 yılının soğuk bir kış akşamı, üç arkadaşıyla birlikte, üç kapıda şarkı söyledi, ama kötü sözlerden başka bir şey alamadı. Çocuklar Aziz Georg meydanında umutsuz bir halde dururken, birden sulh yargıcı Konrad Cotta'nın ev kapısı açıldı. Kapıya gelen genç, iriyarı ve nazik bayan Ursula Cotta şarkıcıları içeri çağırdı. Bayan Cotta kilise korosunda ilahi söyleyen güzel sesli, biraz tombulca, ama dimdik, alevgözlü ve kıvırcık saçlı çocuğu daha önce de görmüştü. Bu akşamdan sonra Cotta ailesi ve onların akrabalarından Schalbe ailesi Luther'i kendi koruması altına aldılar. Bu olay, yalnızca Luther'in açlık korkusunu gidermekle kalmıyor, ona çocukluk evinin üzüntüleri yerine, sıcak bir ev ve aile sevgisi sağlıyordu. Bu ailelerde iyi eğitim ile varlıklı Rönesans ailesinin yaşamını öğrendi. Ursula Cotta'nın gösterdiği sevgi ve iyiliğiyle fazlasıyla duygulu ve içine kapanık olan bu çocuğun karakteri daha açık, daha neşeli ve daha özgür bir hal aldı. Bayan Cotta'nın, 'Dünyada iyi bir kadının sevgisinden daha üstün bir sevgi yoktur' sözü Luther'in hep aklındaydı. Eisenach'ta genç Luther'in zekâsı uyandı. Latin okulunun en üst sınıfındaydı. Öğretmenlerine Latince olarak hem şiirler hem de düzyazı yazarak sözlerindeki anlatım gücünü ve dâhiliğini gösterdi. Okulda gerçekten iyi olan ve öğrencileri teşvik edip cesaretlendiren birkaç öğretmen vardı. Bunlardan ikisiyle Luther, daha sonra gelen fırtınalı zamanlarda bile kopmayan arkadaşlık bağları kurdu.

Luther'in olgunluğa erişmek için Eisenach'ta geçirdiği yaşamın bir noktasına daha değinmek istiyoruz. Oradayken ilk kez dinsel dünyayı yaşamlarının en değerli alanı sayan insanlara rastladı. Kendievinin dindarlığında Katolik halk âdetlerinin sarsılmazlığı, ama aynı zamanda ağır, neşesiz bir hava vardı. Cotta ailesinde, dindarlık konusunda bir zorlama yoktu. Böyle bir dindarlık Luther'de

karşı koyma istemini uyandırmadı, ama aksine hemen susayan yüreğine girdi. Fransisken keşişleri sık sık konuk olarak Cotta'nın evine gelirdi ve sade bir dille ruhsal konuları açıklardı.

Korkak, içine kapanık Martin Luther Eisenach'ta üniversiteye girmeye hazır, güçlü, sağlıklı, özgür kişiliğe sahip bir genç oldu. Bu arada, Luther'in babası da çocuğunu üniversiteye gönderebilecek ölçüde varlıklı olmuştu. Leipzig Üniversitesi Mansfeld'e daha yakın olmasına karşın Luther ünlü Erfurt Üniversitesi'ni daha çekici buldu. Böylece Martin Luther, 1501'in Nisan ayında Erfurt Üniversitesi'nin Felsefe Fakültesi'neyazıldı.

O zamanlar öğrenciler sıkı bir denetim altında yurtlarda kalıyorlardı. Her sabah ve akşam herkes duaya katılıyordu. Öğleden önceleri derslerle, öğleden sonraları ise tartışma ve ödevlerle geçiyordu. Öğrenci, çalıştığı konuyla ilgili olmayan kitapları ancak öğretmenin izniyle okuyabilirdi. Bu sıkı okulda Luther çok ilerleyip gelişti. Çok kısa bir zamanda, 1502 yılının sonbaharında üniversiteyi bitirdi. Bundan sonra yüksek lisansiçin fen, felsefe, ahlak bilimleri okumaya başladı. Bu felsefenin temel düşüncelerinden ikisi Luther'in sonraki gelişmesinde büyük bir rol oynadı. Allah'ın her şeyi etkilediği ve tek başına etkilediği görüşü üzerinde o denli duruldu ki, Allah hiç sevgisi olmayan bir güç ya da kaprisli, insanı elinde bir hamur gibi yoğuran acımasız bir varlık haline gelmişti. "Allah, kendi Oğlu'nu kurban etmek yerine, insanları bir ağaç ya da kütük aracılığıyla da kurtarabilirdi. Günahlarımıza bir karşılık vermeden de onları bağışlayabilirdi" deniliyordu. Günah üzerine de şöyle öğretiliyordu: Günaha düşüş, insanı çokça etkilememişti. "İnsan isterse kendi gücüyle de Allah'a yaklaşabilir, bencilliğini inkâr edebilir, günahlarından tiksinebilir" deniyordu. Bu düşüncelerden dolayı Luther'de gizli bulunan melankoli ara sıra baş gösteriyordu.

Ama Luther'in öğrencilik yıllarında mutlu ve sevinçli zamanları da vardı. Büyük bir şevkle eski çağ yazarlarının kitaplarını araştırdı. Yabancı dillerde ve tartışmalarda öyle ustalaştı ki, arkadaşları ona 'filozof' diyorlardı. İyi niyetli ve şakacı olduğu için, ama özellikle şarkı söylediği ve ut çaldığı için arkadaşları arasında aranan bir kişiydi. Ut çalmayı plansız bir şekilde öğrenmişti. Şöyle ki, Luther'in genç yaşlarından beri doğaya karşı olan sevgisi onu sık sık şehrin çevresindeki ormanlara atıyordu. Böyle bir gezide kazara kılıcını ayağına batırmış, atardamarını kesmişti. Çok kan kaybeden Luther, "Ey Meryem, yardım et" diye haykırarak baygın halde yere düştü. Luther kente götürüldü, ama ertesi

gece yeniden başlayan kanamadan dolayı ölümle karşı karşıya kaldı. Kazadan sonra toparlanma döneminde Luther ut çalmaya öğrendi.

Erfurt'ta olan bir başka olaydan söz etmeden geçemeyeceğiz. Yirmi yaşındayken Luther, Erfurt Üniversitesi'nin kitaplığında ilk kez tüm Kutsal Kitap'ı bulduğunu söylemişti. Kutsal Kitap yasak değildi, ama pahalıydı. Üstelik ancak yüksek tanrıbilim öğreniminde okunuyordu. Luther kitabı açtığı, Samuel'in güzel yaşam öyküsünü okumaya başladığı zaman zil çalmış ve derse girmesi gerekmişti.

Luther bitirme sınavını olabildiğince kısa bir sürede bitirdi (7 Ocak 1505). O gün mezun olan 17 kişi arasında ikinci oldu. Görkemli Profesör şapkasını alıp sunumu yaptı ve felsefe öğretmenliğine başladı. Luther'in mutluluğunu kendi sözlerinden okuyabiliriz, ama Mansfeld'teki evinde olan sevinç ve övünme çok daha büyüktü. Babası, öğrenim görmüş oğlunu insanüstü bir varlık gibi gördü. Babası oğluyla konuşurken, sen yerine siz demeye başladı. Annesi ve kardeşleri de aynı kurala uymalıydılar.

Şimdi, uzun yıllardan sonra Luther kendisi için vakit ayırabildi. Ama özgürlük ve yüksek makam ona mutluluk getirmedi, aksine sıkıntılı bir şekilde çevrede dolaşıyordu. Babasının tutkulu umutları, oğlunun bir prensin hukukçuluğunu yapması varlıklı ve ünlü olması içindi. Belki de Mansfeld'in belediye başkanı bile olabilirdi. Öğretmenliğinin yanı sıra Luther, babasının isteği üzerine hukuk okumaya başladı, ama bu iş ona ağır geldi ve isteksizce çalışıyordu. Söylediğine göre Luther sıkıntıya ve melankoliye düşmüştü, günahın suçluluğu altında sanki eziliyordu. Ölüm ve yargıdan korkuyordu. Yakın bir arkadaşının ani ölümü, düşüncelerini daha da ağırlaştırdı. Büyük bir olasılıkla bu durumdan kurtulmak için Luther, 1505 yılının Haziran ayındaMansfeld'e baba evine gitmek için izin aldı. Temmuzun ikisinde yürüyerek Erfurt'a dönüyordu. Kente yakın olan Stotterheim kırlarında aniden şiddetli bir gök gürültüsü duyuldu. Yıldırım ona yakın bir yere düştü ve hava basıncı onu yere attı. Luther son anının geldiğini ve cehenneme atılacağını düşünüyordu. Bu sıkıntılı anında zamanın âdetlerine göre madencilerin koruyucusu olan aziz Anna'ya seslendi: "Aziz Anna, bana yardım et, keşiş olmak istiyorum" diye vaatte bulundu.

Stotterheim olayı üzerine çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Gerçek herhalde şudur: Luther'in uzun zamandan beri sezinlediği ruhsal bunalım, bu olayla onu bir karara vardırmıştı. İki hafta süresince Luther, verdiği karar üzerine

arkadaşlarına akıl danıştı. Çoğu, tehlike anında verdiği vaadin onu bağlamayacağını söyleyerek vazgeçmesini istediler. Kimileri ise verilen vaadin yerine getirilmesinin zorunlu olduğu kanısındaydı. Luther'in duygulu vicdanı bu karardan vazgeçmesine izin vermedi.

Temmuzun on altısında Luther arkadaşlarına bir veda partisi düzenledi. Ertesi gün en yakın arkadaşlarıyla birlikte sert ve sıkı düzeniyle tanınan Augustinusçular'ın manastırının kapısına geldi ve kapıyı çaldı. Biraz sonra güler yüzlü, çok sevilen, yetenekli Martin Luther, sırtını bu dünyaya çevirerek manastırın sessizliğinde kayboldu.

3. HUZUR ARAYIŞI

Erfurt'taki Augustinusçular'ın manastırı, Fransiskenler ve Dominikenler'in manastırları gibi dilenci keşişlerin manastırıydı. Bu manastırda yaşam çok sert ve tekdüzeydi. Luther'in özellikle bu manastıra girmesi herhalde oradakilerin keşiş yaşamını ve Allah yolunda yürümesini ciddiye almalarına dayanıyordu. Çünkü kimi manastırlardaki yaşamın yozlaştığı herkesçe biliniyordu.

Luther, manastıra girmesinin geçici bir karar olmadığı belli oluncaya dek, manastırın konuk evinde kaldı. Sonra acemi keşiş olarak başka bir keşişin sıkı denetim ve buyruğu altına verildi. Daha keşiş elbisesini giymeden, büyük bir törenle keşişlerin arasına katılmadan, Luther attığı adım için babasının onayını istedi. Babasının yanıtı, Luther'in korktuğundan da ağırdı. Babası ona yine "sen" diye seslenmekle kalmadı. "Bütün babalık hakkını helal etmeyeceğini" de söyledi. Annesi ve akrabaları da kendisinden hiçbir haber almak istemediklerini bildirdiler. Luther tek başına kaldı. Sıkıntısı daha da artıyordu. Ama beklenmedik bir zamanda Mansfeld'ten değişik bir haber geldi. Luther'in küçük kardeşlerinden ikisi vebadan ölmüşlerdi. Aynı zamanda Martin'in de aynı hastalığa tutulduğu söylentisi eve ulaştı. Bu söylentinin yanlış olduğu anlaşılınca, babasının yüreği yumuşadı, oğlunun attığı adımı onayladı.

Artık manastırın bir üyesi olduğundan Luther'e bir oda verilmişti. Hiçbir ısıtma aracı olmayan, uzunluğu üç, genişliği iki metre olan odanın içinde sadece yatak, masa, iskemle ve ufak bir lamba bulunuyordu. Günler çeşitli görevlere bölünmüştü. İtaatli olması ve kendi isteklerinden vazgeçebilmesi için Luther'e büyük, küçük, çeşitli günlük görevler verildi. Manastır kilisesinde her üç saatte bir dua toplantısı yapılıyordu. Bunlara, çok önemli başka bir görevde bulunanlar dışında herkesin katılması zorunluydu. Luther'e, keşişlere özgü davranışlar, boynu bükük ve gözleri yerde yürümek, en ufak bir gülme isteğini kendinden koparmak ve söyleyecek önemli bir şey olmadığı zaman konuşmamak, öğretildi. Ara sıra Luther dilenmek için manastırdan sokaklara çıkmak zorundaydı. Manastırdayken ise, her gün Kutsal Kitap'ın belirli bölümlerini ve eski duaları okumak zorundaydı. Kendi düşüncelerini ve en derin benliğinden gelen isteklerini durmadan denetlemek çok önemliydi; çünkü her hafta günah çıkartılıyordu. Duygulu, vicdanlı ve melankolik Luther, yöneticilerin dikkatini çabuk çekti. Başka keşişler de onu kıskanıyorlardı. Yöneticilerden biri Luther'e karşı dürüst ve arkadaşça davranıyordu. Özel bir iyilikte bulunarak ona daha

okuması gerekmeyen kitapları veriyor ve çeşitli konularda onunla konuşuyordu. Luther, Allah'ın öfkesi altında kendisinin umutsuz durumundan söz edince, "Rabbimiz'in bize umutlu olmayı buyurduğunu bilmiyor musun?" derdi. Başka birisi de ona, "Günahların bağışlanmasına inanıyorum" sözlerini anımsattı. Daha sonra Luther, kendi eğitimcisi için, lanetli keşiş elbisesinin içinde onun gerçek bir Hristiyanolduğunu söylerdi.

Ara sıra Luther'in daha kolay zamanları da oluyordu. Kimi kitaplar üzerine öyle çalışıyordu ki, onları ezberliyordu.

1506 yılının sonbaharında Luther yoksul, ahlâka uygun ve itaatli olmayı vaat ederek tam bir keşiş oldu. Keşişlerin inandıklarına göre kendisi de şimdi 'banyodan yeni çıkmış suçsuz bir çocuk' gibi olduğuna inanıyordu. Ama eski huzursuzluk ve sıkıntı yine başladı. Bu yüzden Luther daha çok okuyup papaz olmak istiyordu. 1507 yılının ilkbaharında Luther, papazlık görevine atandı. Böylece 'diriler ve ölüler uğruna kurban sunmak için' Allah'ın huzuruna çıkmaya yetki aldı. Zamanın âdetlerine uyarak papazlık görevi yaptığı ilk ayine babasını da çağırdı. Zenginleşen babası yirmi atlıdan oluşan bir kurulla gelip manastıra büyük bir armağan bağışladı. Kutsal görevi yapmak için kiliseye çıkma zamanı gelince, Luther birdenbire kendi değersizliğini anlayarak korkuya düştü, dizlerinin bağı çözüldü, kaçmak istedi. Ayinden sonraki yemekte Luther, Stotterheim olayını anlattı. Bunun kendisine Allah'ın çağrısı olduğunu söyleyince de babası Luther'in sözünü keserek, "Bu belki de İblis'in sesiydi" dedi ve konuşmaya son verdi. Luther yaptıklarını bir daha savunmaya kalktığı zaman, babası yüksek mevkili kilise adamlarının yanında, "Sen annene ve babana saygılı ol buyruğunu işitmedin mi?" diye bağırdı.

Emir üzerine Luther okumalarını sürdürdü, ama içindeki huzursuzluk gittikçe artıyordu. 'Yeni yol' denilen, o günlerde moda olan felsefeyi iyice araştırdı. Bu felsefeye göre insan kendi doğal gücüyle günahlarından pişman olup onlardan tiksinebilir ve Allah'ı her şeyden çok sevebilirdi. Luther kendinde bu yeteneği bulamadığı için, ötekilerden daha kötü olduğuna inanıyordu. Aynı zamanda, yine bu felsefeye göre, acımasız ve kaprisli olan Allah'la karşı karşıya gelmiş oluyordu. Daha okumalarını bitirmeden, Luther biraz önce kurulan Wittenberg Üniversitesi'nde felsefe profesörlüğüne getirildi. Bununla birlikte Wittenberg manastırının keşişi oldu. Luther 1508 sonbaharından 1509 sonbaharına dek, ilerde süreklice oturacağı bu kentte kaldı. Ertesi sonbahar eski manastıra, bu sefer öğretmen olarak döndü. Bu zamandan kalma, Luther'in sayfaların

kenarlarını kendi notlarıyla doldurduğu kitapları ve ilk vaazları hâlâ elimizde mevcuttur. Kitaplarının sayfalarına yazdığı notlardan içinde sürüp giden savaş belli oluyor. Bu kitaplardan biri ünlü kilise babası Augustinus'un yapıtıydı. Kitap 'önceden seçiş', yani Allah'ın kimi insanları dünya kurulmadan önce sonsuz yaşam için seçtiği, başkalarını ise kendi kaderine bıraktığı konusu üzerine yazılmıştı. Bu konu Luther'i yalnız bir öğreti olarak değil, kendi yaşamının büyük bir sorunu olarak da düşündürüyordu.

Luther'in öğretim görevine, 1510-1511 yıllarında gerçekleşen Roma yolculuğu için ara verildi. Roma'ya, keşişlerin temsilcisi olarak, aralarındaki bir anlaşmazlığı çözmeye gönderildi. Luther, Roma'ya tarihsel yerleri görmek isteyen bir turist gibi gitmedi. Luther'in Roma yolculuğu, bir hac yolculuğuydu. İlk Hristiyanlar'ın ve şehitlerin yaşadığı katakomp denilen mezarlık mağaralarını ziyaret etti. Hacıların töresine göre bir günde yedi büyük kilisenin hepsinde dua edip kutsal emanetlere saygı gösterdi. Öbür hac yolculuğundaki papazlar gibi, Roma'daki kiliselerin sunaklarında ölüler için dua etme sırasını bekledi. Büyükbabası için dualar okudu. Kendi ana ve babasının hâlâ sağ olmasına üzülürdü, çünkü ölmüş olsalardı, şimdi onların Araf'ta olan acılarını ve kalma süresini azaltabilirdi. Roma'daki en ünlü yerlerden biri Pilatus'un merdivenleriydi. Bu merdivenlerin üzerinde Pilatus'un İsa'yı kırbaçlattığına ve ölüm fermanını okuduğuna inanılıyordu. Aslında Kudüs'te bulunan merdivenleri meleklerin, Kudüs'ün harap edilmesinden sonra Roma'ya taşıdığı söyleniyordu. Bir insan, merdivenlerin yirmi sekiz basamağını ciddi olarak diz üstünde yürüyerek, her birini öperek, 'Göksel Babamız...' duasını okuyarak çıkarsa, bir canı Araf'tan kurtarabilirdi. Luther bunu büyük babası için yaptı, ama bitirdiğinde, 'Bunun gerçek olduğunu kim bilir?' diye bir kuşku uyandı içinde. Bu kuşkusunu papaza anlatıp af diledi, ama bu da ona huzur getirmedi. Aksine başkent kiliselerindeki bozukluğu ve hafif Rönesans yaşamını görünce daha kötü oldu. Birçok papaz kutsal ayinleri çabuk ve dikkatsizce yapmış ve ona da aynen yapmasını öğütlemişti.

Luther, Roma yolculuğundan büyük bir sıkıntı içinde döndü. Erfurt manastırındakilerle araları açıldığı için, oradan ayrılıp Wittenberg'e taşındı. Kendisi fark etmeden, Allah'ın güçlü ve iyi eli yaşamını böyle yönlendirmişti. Wittenberg Üniversitesi'nde profesör ve aynı zamanda Augustinusçu manastırların başmüfettişi, iyi ve yetenekli ruhani öğütçü John von Staupitz vardı. Staupitz Luther'i önceden de tanıyordu. Staupitz'in buyruğu üzerine ağır düşüncelerin içinde olan Luther, 1508 yılında Erfurt'tan Wittenberg'e atandı.

Staupitz ve Luther arasında yakın bir arkadaşlık kuruldu. Staupitz Luther'i durmadan kendi çevresinde dönen düşüncelerinden kurtarmak için bir göreve bağlamak istedi. Luther'e tanrıbilim doktorası yapmasını ve sonra da vaizlik görevine girmesini önerdi. Bu konuda manastırdakilerin isteği üzerine Luther'le daha önce de konuşmuştu, ama boşuna…

1511 yılının sonbaharında Luther manastırın bahçesinde, armut ağacının altında dinlenirken Staupitz yanına gelerek, "Sayın hocam, yapacak bir iş olsun diye tanrıbilim doktoru ve vaiz olmanız gerekir" dedi. Bunu yapmamak için Luther toplam on beş engel sıraladı. Başka birisini bulmalıydılar, çünkü kendisi çok yaşamayacaktı. Staupitz Luther'in sözlerine önem vermeden, "Siz bütün keşişlerden ve babalardan daha mı iyi bilirsiniz?" diye yanıt verdi. Luther acı dolu sesiyle, "Sayın doktor, beni öldüreceksiniz" diye bağırdı. "Buna üç ay bile dayanamam!" O zaman Staupitz sevgi, anlayış ve ruhsal bilgelikle dolu olan şu sözleri söyledi: "Allahımız'ınyapacak çok büyük işleri olduğunu bilmiyor musunuz? O'nun da bilgili ve yetenekli insanlara gereksinmesi var. Ölseniz bile, cennette de O'nun meclisinde kimi tanrıbilimcilere yer var." Konuşma böyle bitti ve Luther onun isteğine boyun eğdi. 1512 yılının Ekim ayında Wittenberg'teki bütün kiliselerin çanları çalarak Martin Luther'in bir tanrıbilim doktoru unvanını gösteren Kutsal Kitap'ı, şapka ve yüzük aldığını haber verdiler. Doktorluk andını içerken Luther, Kutsal Kitap'a bağlı kalacağını ve elinden geldiğince Kutsal Kitap'ın öğretilerini savunacağını söyledi. Az sonra Luther, felsefe profesörlüğünden tanrıbilim profesörlüğüne atandı. İlk olarak Mezmurlar'ı ve Pavlus'un Romalılar'a Mektubu'nu yorumlamaya başladı. Sonraları Luther, tanrıbilim doktoru olduğu zaman savunacağına ant içtiği gerçekleri daha bilmediğini söylerdi. İncil'in müjdesinin aydınlanmasından önce, Luther'in çabalama dolu yaşamında ne denli sıkıntılı zamanlar geçirdiğini, kendisinin korkunç bir ruhsal savaş içinde olduğunu biraz olsun gördük. Şimdi biraz daha bu "Merhametli Allah'ı" bulma çabasını inceleyeceğiz.

4. MERHAMETLİ ALLAH'I NASIL BULABİLİRİM?

Luther ara sıra şarkı söyleyen ve ut çalan, ara sıra sert ve katı Allah'ı ve gökkuşağında oturan yargıç Mesih'i düşündüğü zaman acı çeken, iyi bir Katolik ailenin iyi bir çocuğuydu. İçinde, sağlıklı her gençte olduğu gibi, Allah arayışı vardı, ama Allah'ın nasıl olduğu sorusu öbür sorularından daha baskın çıkmamıştı. Olağanüstü yeteneği, özellikle zengin düş dünyası, duygulu vicdanı ve yarıda kalan, hiçbir şeyden memnun olmayan doğruluk anlayışı Luther'e özgüydü. Manastıra gitmesi, kendini suçlamasının bir sonucuydu. Önemli olan tek şey, 'Canımın kurtuluşu için bugüne değin gerçekten yapmadığım şeyi şimdi yapmak istiyorum' şeklindeki arzusuydu. Orta Çağ'ın sonlarında binlerce kişinin acı sorunu şuydu: "Merhametli Allah'ı bulmak için nasıl yeterince iyi olabilirim ve iyilik yapabilirim?" Bütün ondalık vermenin, duaların, oruçların, kendi kendini cezalandırmanın, hacca gitmenin, kutsal emanetleri toplamanın ve endüljansların[1] arkasında bu sorun yatıyordu.

Çağımızın insanı bir düşünceden öbürüne ve bir konudan başka bir konuya o denli çabuk geçer ki, hiçbir şey benliğinde büyük bir iz bırakmaz. Yaşamının bütün amacı, günahlarından arınmak ve iç dünyasını denetlemek olan keşişi anlamak ona zor gelir. Keşişin yaşamında yalnız iki önemli nokta, ruh ve Allah, Allah ve ruh, vardı. Yıldan yıla rutubetli keşiş odasının tavanında oluşan su damlaları düşerken sert taşlarda nasıl iz bırakırsa, keşişin düşüncelerini durmadan kemiren şu acı veren sorun, 'Günahlarım, benim günahlarım!' sorunu da onun benliğinde öylesine derin izler bırakmıştı. Luther keşişe özgü olan boyun eğmeyi, yardım etmeyi, dilenmeyi, susmayı, uykusuz kalmayı, dua etmeyi, oruç tutmayı, soğuğa dayanmayı, kendini kırbaçlatmayı bile uyguluyordu, ama içindeki acı dinmedi; huzursuzluk kaybolmadı. Katolik Kilisesi'nin olağan çıkış yolları ona başarısız ve yetersiz geldi.

Luther'e öğretilen 'yeni yol' felsefesine göre kalıtsal günah suçluluk değil, ancak zayıflık getirdi. Asıl günah, yapılan kötü işlerdi. Günaha düşüş, insanın doğal yeteneklerini bozmadı; böylece insan aklını ve özgür seçimini kullanarak tövbe ve itirafla kendini günahların bağışlanmasına hazırlayabilirdi. "İnsan yapabildiklerini yaptıktan sonra Allah, merhametini esirgemez" deniliyordu. İtiraf üç noktadan oluşuyordu: 1- Kilisenin buyurduğu sevaplar, örneğin, oruç tutmak, fakirlere yardım etmek, hacca gitmek, dua etmek vb. 2- Günahları belirli bir kişiye itiraf etmek. Keşişler bunu ciddi olarak her hafta yaparlardı. 3-

Yürekten gelen tövbe. Ama gerçek tövbe neydi? Tanrıbilimcilerin ılımlı kolu şöyle diyordu: Birisi cehennem korkusundan ötürü günahlarından pişman olup cennet umudu için Allah'ı severse bu yeterlidir. Ama birisine bu da çok gelirse, yeterince pişman olmadığından üzüntü duyarsa, o da yeterli sayılırdı. Luther'in öğretmenleri buna karşı çıkmışlar, çünkü 'dar ağaç tövbesi' diye adlandırdıkları bu öğretide insan, Allah'ı kendi bencil isteklerinin aracı yapmıştı. Onlara göre gerçek tövbede insan günahlarından tiksinir, iğrenir ve Allah'ı sever. Ama şöyle de öğretiyorlardı: İnsan kendini tövbe etmeye eğitirse, sonunda Allah'ı bir karşılık beklemeden, cezadan korkmadan ve özgür istekle sevebilir. Bu düşünceyi de şöyle kanıtlıyorlardı: "Bir genç ancak bir yaratık olan kızı o denli sevebilir ki, kendi canını bile onun uğruna feda etmeye hazır olur. Ya da bir tüccar para ve mal sevgisi için sonsuz tehlikelere atılabilir. Böylece insan yaratılmış olanları bu kadar sevebilirse, en üstün iyilik olan Allah'ı daha çok sevebilir. Yani, doğal yetenekleriyle insan Allah'ı her şeyden çok sevebilir." Birisi böyle hazırlanıp günahlarını itiraf edip günahlarının bağışlanmasını kabul ettiyse, ondan sonra da Rab'bin Sofrası'na katıldıysa, bu kutsal eylemlerde onun içine günahı bir anda yok eden doğaüstü bir lütuf akıtılır. Kalıtsal günahtan ancak yeni bir günahı alevlendirebilen bir kıvılcım kalmış olur.

Luther bu yolu denedi, ama ne içinde huzur buldu, ne de Allah'ın lütfundan emin olabildi. Daha önce gördüğümüz gibi Luther öğretmenken ünlü Kilise Babası Augustinus'un yapıtlarını incelemiş, onlarda bambaşka bir günah öğretisi bulmuştu. Aynı derin günah anlayışıyla Alman mistisizminde de karşılaştı. Augustinus kalıtsal günaha ilişkin şunları öğretiyordu: "Günaha düşüşten önce insan bütün varlığıyla Allah'ı sevip O'na güveniyordu ve bu nedenle varlığında beden ve ruh arasında bir denge vardı. İnsan günaha düşüşünde gururla Allah'a karşı gelince, kendi isteği öyle bozuldu ki, şimdi gururuyla ancak Allah'tan nefret eder. O'na karşı gelir; bu geçici dünyayı ve özellikle kendi kendini sever. İnsan varlığının derinliklerinde gurur, bencillik ve dünya sevgisi bulunur." Luther kendini ve ruhsal benliğini araştırdığı zaman, Augustinus'un öğretisinin kendi yaşamında da doğru olduğunu gördü. Özgür bir istekle ve karşılık beklemeden Allah'ı sevemiyordu. Çok incelemiş olduğu, İsa Mesih'in Dağdaki Vaazı, tam istekli ve karşılık beklemeden kendini adamasını emrediyordu. Ama Luther'e, Allah'ın isteğine göre hareket etmek zor geliyor ve bunu isteksizce yapıyordu. Çünkü aslında Allah'tan hoşlanmıyor ve kendi isteğini yapmak istiyordu. İyilik yaptığı zaman da onu isteksizce ve karşılık bekleyerek yaptığı için, sadece günahlarını çoğaltıyordu. 'Günahın kraliçesi, iyi işlerde bile kendi

onurunu arayan düşüncedir.' Her şeyden önce kendini 'sevinç ve özgür isteğiyle' bir şeye adamak umudu yoktu. Çünkü insan tümüyle bencillik içinde 'kendi çevresinde dolaşıyor', her şeyde kendi iyiliğini, zevkini, onurunu arıyordu. Allah'ı da bencil isteklerinin aracı yapmaya kalktığı zaman insan bencilliğinin en iğrenç biçimini ortaya koyuyordu. İnsan ancak kendi iyiliğini arayıp kendini her şeyden çok sevebilir durumdadır.

Luther'in elde ettiği acı sonuç şuydu: Gerçekten tövbe edemiyordu, günahtan gerektiği gibi iğrenemiyordu ve kendi çıkarını aramadan Allah'ı sevemiyordu. Çünkü kendini ve günahlarını seviyordu ve Allah'tan hoşlanmayıp O'na karşı geliyordu. Katoliklerin tövbe ve günah öğretisinin tümüyle yanlış olabileceği düşüncesi aklına bile gelmedi. Kendisinin başkalarından daha kötü olduğu için gerçekten tövbe edemediğine inanıyordu.

Luther manastırlarda öğretilen 'mükemmellik yoluyla' merhametli Allah'ı bulamıyordu. O zamanki yaşamında attığı hemen her adımda karşılaştığı mistisizm ise, bambaşka bir yol gösteriyordu. Mistisizm, yani ruhun Allah ile araçsız, yakın ve gizli birliğe erişme isteği, çok yönlü bir felsefedir. Mistisizmin bir kolu, insanın düşünce ve hayallerini bu dünyadan koparıp görünmeyen şeylere o denli sıkı bağlanmasını istiyordu ki, sonunda insanın ruhuna sözsüz dua, sessiz düşünme ve görme yoluyla esenlik içinde 'Allah'ı tadabileceği'ni söylüyordu. Mistisizmin başka bir kolu ise kişinin, yürekten gelen bir sevgi ve özlemle acı çekmiş olan Mesih'e, 'canının damadına' acı ile bağlanmasını ve bu yolda kendinden geçerek gelinin damatla birleştiği gibi, O'nunla birleşmesini öğretiyordu. Luther bunların ikisini de denedi, ama bu onu daha da karamsarlığa itti. Luther'i en çok çeken bir başka mistisizm koluydu. Buna göre Allah ile bağlantı kurmanın tek yolu, kendinde olan her şeyden vazgeçmekti. İnsanın en son vazgeçeceği şey kendi isteğidir. Bundan da vazgeçmesi gerekiyordu. Bu mistisizm türü, 'kendini boşaltma ve bedenin isteklerini öldürme yolu', çok eski bir gelenekti. Mezmurlar'da görülen tükenmez Allah özlemiyle Orta Çağ'ın Mesih'e benzeme ülküsü; keşişin alçakgönüllü olma çabasıyla sofinin bu dünyadan ve kendinden geçme eylemi bu noktada birleşiyorlardı. İnsan, Allah önünde şan ve şeref aramamalı, aksine Allah önünde bir hiç olmak için daha büyük günahkâr olduğunu görmelidir. Bu nedenle bilmediği günahları da kabul etmelidir. Böylece insan kendinde olan en son bencil isteğinden vazgeçtiği, değersizliğini anladığı ve alçakgönüllü olduğu zaman Allah, insanın boşluğunu lütfuyla doldurur. İnsan kendi isteklerini yok etmekle, bu dünyayla olan bağlarını

tümüyle koparırsa, o zaman huzursuzluk kaybolur, insan kendi varlığının en derinlerinde Allah'ı ve O'nun sarsılmayan huzurunu sezinler.

Bu alçakgönüllülük, 'kendini boşaltma' ve bir hiç olma yolu Luther'i çok etkiliyordu, çünkü insanın öz günahının gurur olduğunu görüyordu. Kısa bir zaman sonra Luther, eğitim yoluyla kendini alçakgönüllü yapamayacağını anladı. Alçakgönüllülük eğitiminin arkasında hep gurur ve yetenek baş gösterdi. Eğitimle elde edilen alçakgönüllülük gizli gururdu. 'Gerçekten alçakgönüllü olan kişi, alçakgönüllü olduğunu hiçbir zaman bilmez, çünkü bilirse hemen bu niteliğinden gururlanır... Eğitimle elde edilen alçakgönüllülük de hiçbir zaman gurur olduğunu bilmez... İnsan gerçekten alçakgönüllü olduğu zaman alçakgönüllülüğünün farkında olmaz.'

İnsan özgürce ve karşılık istemeden Allah'ı sevemez, çünkü ancak kendisini sevebilir. Bundan başka sevgi yapmacık, doğal olmayan sevgidir. İnsan gururlu olduğu için kendini alçakgönüllü yapamaz. Allah'ın isteğine de boyun eğemez. Böylece insan çıkmaza girer.

Bu yüzden Luther de gittikçe daha derin sıkıntı ve umutsuzluk içine gömülüyordu.

5. ALLAHIM, ALLAHIM, BENİ NİÇİN BIRAKTIN?

Luther'in deneyler sonucu öğrendiği acı bir gerçek, hem mükemmellik, yani şeriat yolunun, hem de mistisizmin çizdiği alçakgönüllülük ve kendini inkâr etme yolunun onu Allah'ın lütfundan emin olma durumuna götürmediğiydi. Kutsal Yasa'nın buyruklarını sevinçle ve özgür bir yürekle yerine getiremiyordu, çünkü Allah'ı değil, kendini seviyordu. Mistisizm yolu, iyi işlerinin yolundan daha iyiydi, ama onu da sonuna dek götüremiyordu. Kendi kalbinde Allah değil, bencillik ve gurur bulunuyordu. Her yönden yol kapalıydı. Luther keşiş arkadaşlarına bakınca, çoğu bedensel ve ruhsal bakımdan iyiydiler. Kendisine de aşırıya kaçmamak için 'akıllı bir orta yolu' seçmesini öneriyorlardı. Ama, 'Allah'ın her şeyde o denli titiz olduğunu düşünme' şeklindeki öğütleri Luther için İblis'in sesiydi. Allah her şeyi eksiksiz istiyordu, öfkeliydi, tehdit ediyordu. Luther'in yüreğinde, Augustinus'u okuduğu zaman da gördüğü korkunç 'önceden seçiş' düşüncesi uyandı. İnsan gözleriyle baktığı zaman, insanların çoğunun cehenneme doğru gitmekte olduğunu gören Pavlus bile şöyle demişti: "Allah dilediğine merhamet eder, dilediğinin yüreğini nasırlaştırır... Ama ey insan, sen kimsin ki Allah'a karşılık veriyorsun? Kendisine biçim verilen, biçim verene, 'Beni niçin böyle yaptın' der mi?" (Romalılar 9:18-20). Luther şöyle düşünüyordu: "Kimileri kurtulacağını bildikleri için güvenli ve sevinçli olabiliyorlar. Ben Allah'tan ancak canımın kurtulacağına ilişkin bir güvence istiyorum, ama alamıyorum. Belki konu benim istememem değil, Allah'ın istememesidir. Herhalde ben Allah'ın kurtuluşa seçtiği kişilerin arasında bulunmuyorum. Onun için her ne yaparsam boşunadır."

Luther ne denli çok çabaladıysa da Allah'ın sanki, "Seni istemiyorum! Mesih'i sana vermek istemiyorum! Ben Allah'ım, istediğimi yapamaz mıyım?" dediğini duyuyordu. Böylece Luther, Allah'ın çocuğuna verebileceği en ağır sıkıntıya düştü. Allah'ın onu bırakmış olabileceği düşüncesi, ona gerçek gibi geliyordu. Luther'in ruhsal yapısı öylesine duyarlıydı ki, her an yüreğinin en derin düşünceleriyle Allah'ın huzurunda durduğunu sezinliyordu: "Cehenneme gitmek için seçildiysem, bu cehennem azabının başlangıcıdır. Önümde cehennem, vicdanımda Allah'ın gazabı ve yargısı, herhalde cehennemin dibi budur" diyordu.

Allah'ın kendisini bıraktığı korkusu Luther'de dehşetli düşünceler uyandırdı. Allah'a karşı tiksinti, kin ve öfke göstermeye başladı. Bütün varlığıyla kendisini

arayan birini cehenneme atan Allah, zorba, kaprisli ve gaddar bir varlık olmalı diyordu. Yargı altında olan kişi Allah'a karşı ancak şiddet ve karşı gelme duyguları duyabilir.

Luther'in acısı dayanılmayacak hale gelmişti. Düşüncelerinden dolayı hastalandı. Hastalığında Allah'a karşı gelme duygusuyla sıkıntı, umutsuzluk, ilgisizlik halleri değişiyordu. Kendisine, bir insanın kaderi ve dünyanın gidişi, şansa bağlı kaprisli bir Allah'ın elindeymiş gibi geliyordu.

Luther'in dayanılmaz acılarından söz ettik. Bunlar Luther'in sağlığını bozdu ve onu insanlığın büyük çilekeşlerinden biri yaptı. Doğal olarak bazen iyi ve mutlu olduğu zamanları da vardı. Olmasaydı, bedensel gücü ve aklının ışığı çoktan tükenecekti.

Bir gün Luther acılarını şöyle dile getirmişti: "Böyle sıkıntı ve acı çeken adamı tanıyorum. Uzun süreli değildi, ama hiçbir dilin anlatamayacağı, hiçbir kalemin yazamayacağı ve aynı acılardan geçmeyenin inanamayacağı ölçüde büyük cehennem azaplarıydı onlar. Uzun süreli, yarım saat ya da bir saatin onda biri kadar bile sürseydiler, bu adam tümüyle yok olur, kemikleri yanıp kül olurdu. Bu acılar içinde Allah ve bütün yaratılanlardan nefret ediyordu. O zamanlar ne kendi içinde ne de dışında kaçacak bir yer ya da bir teselli vardı. Her yandan ancak suçlamalar geliyordu. Bu durumda çilekeş insan, 'Öfkenle beni cezalandırma' diye dua etmeye cesaret bulamaz; sadece, 'Huzurundan atıldım' diyebilir. Böyle anlarda insan hiçbir zaman kurtulamayacağına inanıyor, daha cezasını çekmediğini düşünüyor. Bu ceza sonsuz olduğu için insanda ancak bir yardım özlemi kalıyor, ama yardımı nereden isteyeceğini bilmiyor. O zaman insan sanki Mesih'le birlikte çarmıhta asılı duruyor, kemikleri bile sayılabilir. Varlığında acı, kin, korku ve üzüntü olmayan en ufak bir yer bile yoktur. Bunlar da sonsuza dek sürecek gibidir." Bir başka sefer de Luther şöyle anlatıyordu: "İçine düştüğüm umutsuzluğun ne denli iyi ve beni kurtuluşa ne denli yakın çektiğini anlayıncaya dek, birçok kez doğduğuma pişman olarak umutsuzluğun dibine bırakıldım."

Bu sözleri söylerken Luther acılı yıllarında kendine yakın, babacan arkadaşı, ruhsal öğütçüsü ve avutucu olan adamı anımsıyordu. Luther'in sonradan söylediklerine göre, bu adam olmasaydı, sıkıntıdan yok olurdu. Bu adam Luther'in en üst şefi olan, Augustinusçu manastırların başmüfettişi, Wittenberg Üniversitesi'nin profesörü, doktor Johan von Staupitz idi.

Doktor Staupitz, zamanında büyük saygı gören biriydi. Ona durmadan saygı ve sevgi gösterileri yapıldı, yeni görevler ve unvanlar verildi. Staupitz soylu, dünya görmüş, nazik, şakacı, her yerde beklenen, soyluların güvendiği, ruhsal öğütler veren biriydi. Buna karşın alçakgönüllü ve dürüst, bu dünyaya bağlı olmadığı için özgürce yaşayabilen bir sofiydi. Bu etkili kişi Luther'i Erfurt'ta buldu, Wittenberg Üniversitesi'ne gönderdi. Gördüğümüz gibi, Luther'i öğrenimini sürdürmeye ikna etti. Sonra onu Wittenberg manastırının başrahip yardımcısı, daha sonra da bütün Augustinusçu manastırların müfettiş yardımcısı yaptı. Ama Luther, Staupitz'e en çok onu umutsuzluk bataklığından çıkardığı için gönül borçlusu oldu. Staupitz'in Luther'e yardım ettiği ilk nokta, gerçek tövbe konusundaydı. Luther, kendisinde sevgi bulamadığı için, gerçekten tövbe edemiyordu. Şimdi kendisi gibi düşünen ünlü bilgini ve ruhsal öğütçüsüyle karşılaşmıştı. Staupitz, Luther'i tövbede kendi gücüne güvenmemesi konusunda uyardı. Kendine güvenmesi, bu konuda gururlu olduğunu gösteriyordu. Luther şunu ekler: "Bizim lütuf öğretimiz insanı değil, Allah'ı onurlandırır diye açıklayarak beni avuttu." Sonra Luther, Kısa Hristiyan İlmihâli'nin üçüncü bölümünde, "İnanıyorum ki, kendi akıl ve gücümle Rabbim İsa Mesih'e gelemiyorum ve O'na inanamıyorum" dediği zaman Staupitz'in öğrettiklerini aynen aktarıyordu. Bugün de Luteryen kiliselerinde tövbe öğretisinintemeli şöyledir: Gerçek tövbe, ancak Allah'a duyduğumuz sevgiyle başlar. Bunu Luther'e Staupitz öğretti. Sevgi, tövbe eğitiminin sonuç ya da doruğu değildir; tövbe Allah sevgisini tatmakla başlar. Staupitz'in, Luther'e yardım ettiği başka bir konu da Allah'ın reddetmesiydi. Staupitz ona, "Allah bizi reddediyormuş gibi göründüğü zaman da onun isteğine uymalıyız. Çünkü bu bencilliğimizden uzaklaşmak ve koşulsuz olarak Allah'a güvenmemiz için gereklidir" diyordu. Staupitz, Luther'i buraya dek getirdikten sonra, onu umutsuzluğun dipsiz bataklığından çıkardı ve gökkuşağının üstünde oturan yargıç Mesih yerine, bambaşka bir Mesih anlayışı getirdi.

Luther'in yazılarında en çok kullandığı Kutsal Kitap ayeti, İsa'nın çarmıhtaki, "Allahım, Allahım, beni neden terk ettin?" haykırışıydı (Matta 27:46). Staupitz, birçok kişinin böyle öğretmesine karşın, İsa'nın örnek yaşamının taklit edilemeyeceğini –bunu zaten yapamayız– ama İsa'nın bize sadece Allah'ın bir armağanı olarak verildiğini öğretti. İsa'nın yaşamı, beşikten mezara dek 'bizim için' yaşanmıştı. İsa çarmıhtaki acı sözlerini söylediği zaman, orada bizim yerimize asılıydı. Bedeninde bizim günahlarımızın cezasını ve suçluluğunu, Allah'ın öfkesini ve insanların acılarını, vicdanında da Allah'ın

kendisini terk etmiş olmasının korkusunu yaşadı. Bunların hepsi bizim için oldu. Bunun anlamı da şudur: En derin umutsuzluk ve en büyük acı içinde olduğumuz zaman bile tek başımıza bırakılmış değiliz, acı çeken Kurtarıcımız yanımızdadır. Bizler Allah tarafından terk edildiğimizi düşünüp korkarken, Mesih'in o yolu bizden önce yürüdüğünü ve bizim için bu acıyı hafiflettiğini unutmayalım! Kendisi her şeyde sınandığı ve elem çektiği için, sınananlara yardım edebilen bir Kurtarıcımız vardır.

Kurtarıcımızın bizim için yaptıklarını Luther'den sonra kimse bu denli derin anlamda anlamamıştır. Ne var ki, kendisi karanlık gecenin bitmekte ve parlak bir günün doğmakta olduğunu daha anlayamıyordu.

6. KULE OLAYI

Luther tanrıbilim doktoru unvanını aldıktan az sonra, çeşitli görevlerle uğraşan Staupitz, Katolik üniversitelerinde nadir görülen Kutsal Kitap profesörlüğünü Luther'e bıraktı. Luther başka önemli görevler de aldı. Kendi manastırının başrahip yardımcısı ve keşişlerin öğretim sorumlusuydu. Staupitz onu Augustinusçu manastırların müfettiş yardımcısı yaptı. Luther sert ve titiz bir müfettişti; on bir manastırın başkanıydı. Bundan başka Luther hem manastırda, hem de kent kilisesinde vaaz ediyordu.

Çevresinde onu otuz yıl süresince izleyen bir halk kitlesi oluşmuştu. Her yıl yaklaşık 170 vaaz veriyordu. Hepsini yazılı olarak hazırlıyordu. Ama kendini en çok adadığı görev üniversite profesörlüğüydü. Öğrenciler de onun derslerine seve seve giriyordu. Ancak geçen yıllarda Luther'in, kısmen kendisinin yazdığı, kısmen öğrencilerinin ders notlarından oluşan, arayış ve bulma yıllarında Kutsal Kitap'ın çeşitli bölümlerinden verdiği derslerinin bazı elyazmaları elimize geçmiştir. O zamanlar bilimsel Kutsal Kitap yorumları gerçeğe aykırı ve önemsiz çalışmalar olarak görülüyordu. Kutsal Kitap'ın her sözcüğünün arkasında, sözde daha derin mecazî bir anlam bulunduğu düşünüldü. Luther, kitabın gerçek düşüncelerini insan düşüncelerinin arkasına saklayan bu yorum yönteminden ayrılmaya çalışıyordu. Genellikle kullanılan Kutsal Kitap'ın Latince çevirisiyle yetinmeyip Eski Antlaşma'nın İbranice ve Yeni Antlaşma'nın Yunanca metinlerini araştırdı.

Luther 1513-15 yıllarında Mezmurlar, 1515-16 yıllarında ise Pavlus'un Romalılara Mektubu, üzerine yorum yapıyordu. Romalılar Mektubu yorumu, Kutsal Kitap yorumlarının arasında en olağanüstülerden biridir. Luther'in keşfettiği yeni Allah anlayışı orada tatlı ve taşkın sular gibi akar. Yıllarca uğraşan araştırmacılar, Luther'in 'buluşunun' hangi tarihte olduğunu tartışıyorlar. Luther'in mücadelesi yıllarca sürdü. İç huzuruna 1513'te kavuştu ama her şeyi tam olarak algılaması ancak 1518'de oldu. İncil'deki bu müjdeyi keşfettiği zaman Luther'in hangi konu üzerinde çalıştığı bellidir. Çünkü yaşadığı son yıllara dek, Luther onu hep aynı biçimde anlatıp durmuştu.

Hem Mezmurlar'da hem de Pavlus'un mektuplarında Luther durmadan, 'Allah'ın doğruluğu' deyimine rastladı. Katolik tanrıbilimi, bu sözcüklere üç ayrı anlam veriyordu. Bazen bu 'doğrulukla' Allah'ın sahip olduğu doğruluk, yani

O’nun tümüyle kutsal, lekesiz ve günahsız olduğu kastediliyordu. İkinci anlam, Allah’ın insanlara karşı olan tutumudur, yani kötüyü cezalandıran ve iyiyi ödüllendiren, herkese yaptıklarına göre davranan ‘etken’ ve cezalandırıcı Allah’tır. Üçüncü olarak sözcüklerin anlamı, insanın Allah katına kabul olunabilmesi için gerekli olan doğruluk, yani ona verilen olağanüstü göksel bir ‘ilaç’tır. İnsan, Allah’ın bu ilacı, yani O’nun lütfü sayesinde, yaptığı iyi işlerle süslenerek Allah katında kabul olunur hale gelebilir. ‘Allah’ın doğruluğu’ ifadesi, Luther için sert ve acı bir sözcüktü. Allah’ın doğruluğu her şeyi noksansız istiyordu. Luther, kendisinde iyi işlerinin ‘süslerini’ bulamıyordu, aksine derin günah anlayışı onu her an korkak, değersiz ve Allah önünde suçlu yapıyordu. Allah’tan kaçmak istiyordu, ama bu olanaksızdı. Allah sanki onu huzurundan atıyor, ama biraz sonra yine hesap vermek için çağırıyordu.

Çalışmak için Luther’e manastırın kulesinde bir oda verildi. Burada işleri ve ağır düşünceleriyle uğraşıyordu. Kutsal Kitap yorumlarında sıra 31. Mezmur’un 1. ayetine geldi: “Adaletinle (Doğruluğunla) kurtar beni!” Genç profesör korku içinde kaldı. Mezmurlar’ın yorumlarında sözlerin harfî anlamı, Mesih’in babasına yönelttiği istekleri, ruhsal anlamı ise İsa Mesih inanlısının istekleriydi. Mesih Allah’ın doğruluğuna dayanarak yardım isteyebilirdi, çünkü günahsızdı. Ama Allah’ın öfkesi altında olan cehenneme layık günahlının onu istemesi Allah’a hakaret olmaz mıydı? Adalete göre günahlı ancak şöyle söyleyebilirdi: “Doğruluğunda beni cehenneme at!” İçinden çıkamadığı bu durumda Luther, Pavlus’un mektuplarına başvurdu. Romalılara mektubunun 1. bölümünün 17. ayetinde şöyle yazılıdır: “Tanrı’nın insanı akladığı,Müjde’de açıklanır. Aklanma yalnız imanla olur. Yazılmış olduğu gibi, ‘İmanla aklanan yaşayacaktır.’” Allah’ın doğruluğu Kutsal Yasa’da değil de, Müjde’de açıklanıyorsa, aklanmış olan kendi iyi işlerinden değil de, iman sayesinde yaşıyorsa, o zaman ‘Allah’ın doğruluğu’ Allah’ın insandan istediği ya da insanın yaptığı bir şey olamaz. ‘Allah’ın doğruluğu’ ancak Allah’ın, iyi işler gerektirmeden, iman sayesinde insana verdiği bir şey olabilir. Luther bunu anlar anlamaz hem sevinçle, hem de korkuyla, anımsayabildiğince bu sözcüklerin geçtiği bütün ayetleri yeni anlamıyla okudu. İlerledikçe sevinci artıyordu. Aynı mektubun üçüncü ve dördüncü bölümlerinde bir yandan Allah’ın doğruluğunun, Mesih’in doğruluğunun, armağan olan doğruluğun, lütuf sayesinde alınan doğruluğun, Mesih’in bizi kurtarmak için yaptıklarının sayesinde verilen doğruluğun ve öte yandan insanın kendi doğruluğunun Kutsal Yasa’ya ve iyi işlere dayanan doğruluğun birbirlerine karşıt olduğunu gördü. Tanrı iyi işleri yapanı ve lâyık

olanı değil, tanrısız ve günahlıyı aklar (Romalılar 4:5). Böylece Luther de Allah önünde kendi yaptıklarına güvenerek değil, tamamıyla lütuftan verilen, İsa Mesih'e olan iman aracılığıyla alınan 'armağan olan doğruluğuna' güvenerek durabiliyordu. Allah 'etken', işlerden gelen doğruluğu istemeyip armağan olan 'edilgen' doğruluğu istiyordu. Allah'ın doğruluğu, Mesih İsa'da gösterdiği sevgidir. Dokuz yıl süren umutsuz bir arayıştan sonra, Luther'in yüreği esenlik, sevinç ve güvenle doldu. Cennet bahçesinin kapısından içeri girmişti sanki…

Luther'in önemli 'buluşu' İncil ve Mesih deneyimiydi. İnsanın kurtuluş yolu üzerine bulduğu yeni –aslında eski, Pavlus'un açıkladığı– anlayış, olağanüstü hiçbir olaya dayanmıyordu. Allah ona yeni bir şey açıklamıyordu, bir mucize olmadı, içinde mucizevî bir aydınlanma olmadı, ama yıllarca süren arayış ve uğraşma sonucu Allah sözünün özünü kavradı. Allah insana sözü aracılığıyla konuşur, yani Allah kişisel olarak insana yaklaşır. Vicdan azabı çeken her inanlı Mesih aracılığıyla Allah'a yaklaşabilir. Bu yüzden insan dinsel konularda sağlam bir temele dayanabilir. Olağanüstü deneyimler, kişinin kendi kendini aldatması ya da İblis'in işleri olabilir, ama Allah'ın sözü güvenilirdir. Allah sözünün (Kutsal Kitap) özü, kurtarıcımız İsa Mesih'e ilişkin müjdedir. Vicdanımız, Allah sözünü, özgür ve istekli yüreğimizle Allah'ın yasalarını koşulsuz ve eksiksiz uygulamamızı isteyen emir olarak görür. Bencilliğin bağlarında olan insan bunu yapamayınca, vicdan azabına düşer. Allah'ın yasası, azabı, ceza korkusu, son yargısı onu sıkar. Ama o zaman, Allah sözünün müjdesi insana kurtarıcı olarak İsa Mesih'i sunar. Mesih günahı, ölümü ve İblis'i kutsal ve paha biçilmez kanıyla, suçsuz olarak acı çekmesi ve ölümüyle yendi. Böylece de bizi Allah ile barıştırdı. Mesih bütün yaşamını 'bizim yerimize' yaşadı. Allah tarafından bırakılmış ve lanetlenmiş olarak çarmıhta, "Allahım, Allahım, beni niçin bıraktın?" diye haykırdığı zaman, bizim günahlarımızın cezasını çekti. Günahımızın cezasını ödedi ve Allah'ın öfkesini dindirdi. Bu Kurtarıcı'ya ilişkin müjde yayılınca, insanların yüreklerinde iman yaratıyor. O zaman insan alçakgönüllü, ama aynı zamanda cesur bir şekilde şöyle diyebilir: "Hepsi benim için, benim günahlarım için oldu."

İman aracılığıyla Allah ile insan arasında yeni bir ilişki başladı. Allah günahlarımızı bağışlar, yüreğimize esenlik getirir ve bizi evlatlığına alır. Günahlı birinin böyle aklanması insanın kendisinde olan hiçbir şeye dayanmaz; yalnız Allah'ın günahlıları arayan, özgür, taşkın ve anlaşılmaz sevgisine dayanır. Ancak her gün günahların bağışlanmasını yaşayan insanın yüreğinde gerçek alçakgönüllülük, sevinç ve gönül borçluluğu uyanabilir. Şöyle ki, insan 'sevinçle

ve özgür iradesiyle' Allah'ın isteğini yapmak ister. Ama şu gerçeği de unutmayalım; günah bizi hiçbir zaman tümüyle bırakmaz. Bu dünyada durmadan günahla savaşmak zorundayız. Aynı zamanda 'kutsal ve günahlı' oluruz, ama her gün çarmıh önünde günahlarımızın ona ne denli acı getirdiğini ve hâlâ getireceğini gördüğümüz zaman, günahtan tiksinmeye başlarız. Mesih inanlılarının tümü, O'nun gözle görülmeyen örgensel birliğini, imanlılar topluluğunu oluşturur. Böylece imanlılar topluluğun başı olan Mesih'e iman aracılığıyla ve birbirlerine sevgi bağıyla bağlı olurlar. Kendileri için değil, kardeşlerine hizmet etmek için yaşadıkları ve kendilerinde olan hiçbir şeye güvenmeyip Allah'ın armağanı olan lütfa dayandıkları için kutsal olurlar. Gerçek Allah hizmeti, kişinin insanların koyduğu dinsel kuralları yerine getirmesi değil, kendini unutarak, alçakgönüllülükle, zorluklardan çekinmeden, Allah'ın istediği yerde, O'na bağlı olarak kardeşine hizmet etmesidir. Bunu yapmak, her imanlı için Allah'ın verdiği özel bir görevdir.

* * *

Bu buluşundan sonra Luther 'doğruluk öğretisinin' açtığı yeni görüşlerini beşdurgun yıl boyunca kendi kendine açıklıyordu. Mezmurlar'ın, Pavlus'un Romalılar'a yazdığı Mektubu'nun, Galatyalılar'a ve İbraniler'e yazılan mektupların yorumlarında, genç profesörün düşünceleri sel gibi akar; bazen yeni buluşunu metinde pek ilgisi olmayan yerlerde bile anlatır. Şu ilginç gerçeği de belirtmek istiyoruz: Luther elyazmalarında Katolik Kilisesi'nin yanlış uygulamalarını ağır biçimde eleştiriyor, ama derslerde onlarla ilgili pek bir şey söylemiyordu. Öğrencilerinin yazdığı ders notlarında bu eleştiriler çok az bulunuyor. Luther hâlâ Katolik Kilisesi'nin bağlı bir üyesi olmak istiyordu ve kilisenin, yanlış uygulamalarını görünce onları mutlaka düzelteceğine inanıyordu.

Böylece genç, coşkun profesör sessiz çalışmalarında 1517 yılının ilkbaharına geldi. Mart ayında 'sevgili Almanlara' ilk kitabını, ev ibadetlerinde çok kullanılan 'Yedi Tövbe Mezmuru'nun' yorumunu, yayınladı. Bu olağanüstü kitabında Luther'in günahlı insanın kurtuluş yolu anlayışı, cennetten gelen bir müzik gibi yayılıyordu. Allah'ın acıması alçakgönüllüler içindir. Allah'ın önünde insanın tek süsü, kırılan kalbidir. İnsan dünyada nefret ve adaletsizlikle

karşılaştığı zaman da sabırsızlanmamalı; başka neye layıktır ki…! Ama tam böyle, Allah öfkesinin ve vicdanının korkuları içinde sızlanan kişi şu sözleri işitebilir: “Senin günahların bağışlandı.” İnsan, kurtuluşu Mesih’in yaptığı özverilerin sonucu ve armağan olarak kabul ederse, ancak o zaman Allah’a yücelik verir.

Luther’in bu ilk kitabı bir etki yaratmadı, çünkü zamanı, onun dupduru, tertemiz bildirisini anlayamadı. Ama aynı yılın sonlarında Luther’in yazdığı kısa bir yazı bütün dünyanın kaderini değiştirdi ve kendisini sessiz çalışma odasından çıkarıp tüm dünyanın önüne çekti.

7. FIRTINA

Roma’da Rönesansın altın dönemi yaşanıyordu. Papalık tahtında X. Leo oturuyordu. Papa ünlü Medici soyundan, parlak dünya adamı, sanat bilgini ve koruyucusuydu. Dünyanın en güzel yapısı olacağı düşünülen Aziz Petrus Kilisesi yapım halindeydi. Rönesans zamanının ünlü sanat ustaları kilisenin ısmarladığı büyük eserleri yapıyorlardı. Bunlar için çok para gerekiyordu. Papalık sarayının görkemli ve savurgan yaşamı, şölen, içki ve rüşvetleri de çok para istiyordu. Ama Papa’nın daha büyük sorunları da vardı; özellikle de dünya politikası konusunda… Özellikle Fransa ile çekişmeleri oluyordu, ama Almanya da Papa’nın gittikçe büyüyen para isteklerini karşılamaya pek istekli değildi. Papa Türklere karşı tasarladığı haçlı seferini Almanlar olmadan gerçekleştiremezdi. Hem de Almanya’ya yeni bir kayser seçilecekti. Bunun İspanyol V. Carl olmaması için elinden geleni yapmalıydı. Almanların seçimlerini etkilemek için en etkili kişiyle, Saksonya eyaletinin seçmeni olan Akıllı Fredrik ile iyi ilişkiler içinde olmalıydı. Elçilerin gönderilmesi, insanların ikna edilmesi ve korkutulması, her şey çok para gerektiriyordu. Papa’nın kişisel para sorunları da vardı. Avlanmak için yaptırdığı sarayı ve çevresindeki geniş topraklar, Papa’yı durmadan borçlanmaya itiyordu.

Aziz Petrus Kilisesi’nin yapımı için ‘genel endüljans’ denilen af belgeleri satılmaya başlandı. Birisi bu endüljansı aldı mı, kilisenin o güne dek ona verdiği cezalardan ve ölümden sonra Araf’taki azaplardan kurtuluyordu. Bir kimse ölmüş olan bir tanıdığı için ‘tam endüljansı’ aldığı zaman, onun hemen Araf’taki azaplardan kurtulup cennete girmesini sağlamış olurdu. Endüljans belgesini alan kişi istediği bir papaza günahlarını söylerdi; çünkü yalnız tövbe ve günah çıkartma insanı sonsuz cezadan kurtarabilirdi. Çoğu kez endüljans belgelerini satan kişinin yanında bir papaz bulunuyordu. İçinde Allah korkusu bulunmayan bu paralı papazlar, endüljans belgelerini alanların günahlarını kolayca siliyorlardı. Böylece önemli olan, endüljans belgesinin alınmasıydı. Bu nedenle söz konusu belgeleri satanlar, konuşmalarında endüljansın tam olarak günahı karşılayan ve günahkârı kurtaran bir şey olduğunu söylüyorlardı.

Almanya’da endüljans satımı Mainz eyaletinin genç başpiskoposu Albrekt’e bırakıldı. Albrekt Papa’dan, denetimi altına üç piskoposluk almış ve bu yüzden yıllarca süren borçlara girmişti. Ama Papa’ya para gerekiyordu! Başpiskopos sattığı endüljanslardan gelen paranın yarısını kendine alabiliyor, böylece de

borçlarını ödeyebiliyordu. Bu yüzden ticareti etkin olmalıydı. İşin uygulamasını Augsburg'ta bulunan bir bankanın eline bıraktı. Banka ise bu işleri yürütmek için Johann Tetzel adında kendini öven, vicdansız bir Dominiken keşişi görevlendirdi. Tetzel kendini çok önemli biri sayarak Almanya'yı baştanbaşa dolaşıp af ticaretini yapıyordu. Önünde haç, papalık arması ve kendi mevkisini gösteren işaretleri taşıyan Tetzel görkemli bir alayla kente giriyordu. Bulunduğu yerin bütün dinsel işlemleri onun emrindeydi. Her gün endüljans üzerine vaaz ediyordu. Halk arasında papalık sarayındaki görkemli yaşam ve para sevgisiyle, Tetzel'in yüksek aylığı, savurganlığı ve ahlâksızlıklarıyla alay ediliyordu. Endülјansları alan kimileri Tetzel'i sorularıyla sıkıştırıyordu.

Özellikle Augustinusçu keşişler, insanı endüljans belgesinin değil, ancak gerçek tövbenin, günahın getirdiği cezadan kurtaracağını savunuyorlardı. Birisi, "Papa, Araf'taki azaplardan insanları kurtarabilir mi?" diye sordu. Tetzel "Evet" diye yanıt verince, adam sözünü şöyle sürdürdü: "O zaman kilisenin başındaki kişi çok gaddar bir kişidir, çünkü birkaç kuruş için binlerce kişinin Araf'ta azap çekmesine göz yumuyor." Ama endüljansları alan, onlara inanan çok kişi vardı. Canının kurtulması için insan ne yapmaz ki, hem de endüljansın fiyatı kişinin maddi durumuna bağlıydı. Tetzel'in vaazlarında, özellikle şu sözleri çok etkiliydi: "Ölen anne ve babalarınızın ve akrabalarınızın sesini işitmiyor musunuz? Onlar, 'Allah'ın eli bize vuruyor, bize acıyın! Büyük acılarla azap çekiyoruz, ama siz birkaç kuruşunuzla bizi buradan kurtarabileceğiniz halde kurtarmak istemiyorsunuz!' diye bağırıyorlar. Baba oğluna, ana kızına şöyle haykırıyor: 'Sanki beni ısırıyor, etimi yiyorsunuz. Sizi biz doğurduk, ekmeğinizi verdik, sizi eğittik. Mal mülkümüzü size bıraktık, ama siz bizi bu azaptan kurtarmak istemeyecek denli katı yüreklisiniz.'"

Tetzel ticaretini Saksonya'da yapamıyordu, çünkü Elektor[2] ona izin vermemişti. Bunun nedeni de, Wittenberg şatosu kilisesine topladığı kutsal emanetlerdi. Birisi belirli günlerde bu emanetlerin huzurunda dua ettiği zaman, tam 127.799 yıllık endüljans kazanıyordu. Bu mucizevi kutsal emanetlerin sayısı 17.443 idi. Onların arasında örneğin şu hazineler bulunuyordu: Meryem Ana'nın sütünden bir damla, Allah'ın Musa'ya göründüğü çalıdan bir parça, şehit Bartalmay'ın yüzünden yüzülen deri ve Beytlehem çocuk katliamında öldürülen çocuğun kafa derisi bile vardı. Elektor, bu hazineleri varken, insanlar niye paralarını endüljanslara versinler diye düşünüyordu. Buna karşın, kimi Wittenbergliler Luther'e gelip endüljans belgesini göstererek günahlarından pişmanlık duymadan, bir formalite olarak günahlarının bağışlanmasını istediler.

Her şeyin parayla çözümlendiğini düşünüyorlardı. Bu durum karşısında Luther'in yüreği çok yaralandı. Endüljans ticareti, günah yükü altında olanlarla alay etmek oluyordu. Bu konuda Luther kendi yaşamında çok acı deneyimlerden geçmiş, çetin anlar yaşamıştı.

O zamanın törelerine göre bir bilgin bir konuda açık tartışmaya girmek istediği zaman, o konudaki iddialarını, yani tezlerini, Latince olarak herkesin görebileceği bir yere çakması gerekiyordu. Luther, endüljans ticaretini eleştirmek için bu yöntemi kullanıyordu. Tezlerinin açıklanması için en uygun günü seçti. Şehitler bayramında Wittenberg şatosu kilisesine kutsal emanetlerin önünde tapınmak için büyük bir kalabalık gelecekti. 1517 yılının Ekim ayının 31'inde, arife gününde öğle üzeri, Luther endüljans ticaretine karşı olan 95 tezini Wittenberg şatosu kilisesinin kapısına çaktı. Tezi şöyle başlıyordu: "Rabbimiz ve Efendimiz olan İsa Mesih 'Tövbe edin!' dediği zaman imanlıların bütün yaşamı boyunca süren tövbesini kastediyordu." Luther endüljansların, kilisenin verdiği cezalardan kurtulmak için kullanılmasını reddetmiyordu, ama bunların sonsuz yaşam için yarar sağlamadığını öne sürüyordu. Sonunda da, kişinin Mesih'i izlemesinin, parayla alınan yanlış güven duygusundan daha iyi olduğunu yazıyordu.

Halk, Luther'in Latince olarak yazılmış olan tezlerini anlamıyordu. Tezlerden önceden hiç kimsenin haberi olmadı. Buna karşın, tezlerin içeriği kısa bir zamanda yangın gibi bütün Almanya'ya, biraz sonra İspanya, Fransa ve İngiltere'ye de yayıldı. Tezler halkın anlayacağı dillere çevrilerek binlerce kopyası halka dağıtıldı. Bir kilise adamı, "Evet, bunu yapacak olan sonunda ortaya çıktı" diyerek kendi düşüncelerinin yanı sıra birçok papaz, keşiş ve bir başpiskoposun düşüncelerini de açıkladı. Özellikle Wittenberg'teki üniversite öğrencileriyle taşra kiliselerinde görevli olan Luther'in öğrencileri, çok sevdikleri öğretmenlerinin düşüncelerini yaydılar. Tetzel öfkesinden kuduruyor, Luther'in yakılmasını istiyordu. Tetzel bir gün Luther'e karşı yazılan bir araba dolusu broşürü Wittenberg'e yollayınca, üniversite öğrencileri arabaya el koyup yükünü ateşte yaktılar. Buna karşılık birçok yazıda Tetzel'le alay ediliyor ve Luther övülüyordu.

Din sapkınlarının doğru yola getirilmesi ve cezalandırılması yüzyıllar boyunca Dominikenler'in özel göreviydi. Hakaret edilen Tetzel de Dominiken olduğu için, bu görevi büyük bir istekle yerine getirmek istiyordu. Ancak Papa bu konuyu Dominikenler'in ellerine bırakmak istemiyordu. Tezlerin sarhoş bir

Alman keşişin öfkesiyle yazıldığına ve keşiş arkadaşlarınca doğru yola getirileceğine inanıyordu. Staupitz Augustinusçu keşişleri Heidelberg'de topladı. Heidelberg'de o günlerde tanrıbilimcilerin büyük bir toplantısı yapılıyordu. Toplantının başkanlığına profesör Martin Luther seçildi. Hiç kimse üzücü olaylardan söz etmedi, ama ünlü kardeşleri olan Wittenberg profesörünü kutladılar. Sonunda Dominikenler, seslerini Roma'da işittirebildiler. Onlar kendi adamlarını Luther'in vaazlarını dinlemek için gönderdiler ve sonra abartılmış sözlerle Luther'i din sapkını olmakla suçladılar. Papa da şimdi Luther'e karşı zor kullanmaya hazırdı.

1518 yılının Ekim ayında Luther Augsburg'a, papalık elçisi Cayetanus'un önüne çağırılıyordu. Cayetanus eskiden Dominikenler'in generaliydi. Papa'nın yakın çevresinden Luther'le bilimsel tartışmaya girebilen tek kişiydi. Özellikle endüljans öğretisi ve Luther'in yazılarını inceledi. Papa'dan aldığı vekâletnameye göre Luther'i istediği biçimde eline geçirebilir, onu ve destekleyenlerini aforoz edebilirdi. Ama Cayetanus Luther'i tatlılık ve kurnazlıkla ele geçirmeyi tasarladı. Elinde Papa'nın Elektor Akıllı Fredrik'e göndermiş olduğu, 'Hayırsız oğlunun' Cayetanus'un eline verilmesini buyuran belge bulunuyordu. Ama Cayetanus daha bir şey yapmadan, durum değişti. Akıllı Fredrik V. Carl'ın kayser seçilmemesi için ona oy verilmesini yasaklayınca, Papa'nın müfettişi oldu sanki... Şimdi onu kızdırmamak gerekirdi. Üstelik ona Papa'nın verdiği en büyük liyakat nişanı olan 'altın gül' verilecekti. Elektor ile yapılan anlaşmaya göre, tartışmanın sonucu ne olursa olsun, Luther'in kentten güven içinde ayrılması sağlanacaktı.

Luther'in bu denli büyük tehlikede olduğundan ve durumun değiştiğinden hiçbir haberi yoktu. Staupitz, Luther'e bir mektup yazarak çetin günlerin geleceğini sandığını bildirdi. Luther de aynı şeyi düşünüyordu. Yıllarca Luther'in yakın arkadaşı olan Elektor yardımcısı George Spalattin de bütün entrikaları öğrenerek Luther'i uyardı. Yoldayken, geri dönmesi de istendi. Ama Luther şöyle karşılık verdi: "Mesih, düşmanlarının da yöneticisidir. Mesih yaşasın, Martin ölsün!" Luther için en ağır şey, anasına ve babasına üzüntü çektirmesiydi. Augsburg yolculuğunda Luther çok ağır hastalandı, hasta olarak kente vardı.

8. GÖZ KORKUTMALAR VE KANDIRMALAR

Sonunda Luther, kilisenin yüksek temsilcisinin önünde, kilisenin acı verici durumundan söz edebildi.

Cayetanus'un çevresinde görkemli ve meraklı İtalyan refakatçiler vardı. Luther'in yanında ise, keşişler ve Elektor'un adamlarından oluşan beş kişilik bir kurul bulunuyordu. Luther kardinalin önünde yere kadar eğildi. İlk kalk buyruğu verildiği zaman, ancak diz üstünde durdu. İkinci kalk buyruğunda ise, ayağa kalktı. Zamanın töreleri böyle buyuruyordu. Resmî selamlardan sonra, Papa'nın elçisi Luther'le tartışmak istemediğini, iyi niyetle ve baba gibi öğüt vererek Luther'in yanlış düşüncelerinden vazgeçmesini istediğini söyledi. Ama Luther, öğrettiklerinin yanlış olduğu kanıtlanıncaya kadar onlardan vazgeçmeyeceği yanıtını verince, Cayetanus tartışmaya girmek zorunda kaldı. Bu tartışmada Cayetanus başarısız kaldı. Çok kızdı ve kendini kaybederek, "Ben tartışmaya değil, buyurmaya geldim" diye bağırdı. Ama hemen sonra yine tartışmaya girdi. Luther, gerekli olduğundan sert yazdığını kabul etti, ama insanın sadece iman aracılığıyla kurtulacağı ve Papa'nın da yanlış yapabileceği yönündeki düşüncelerinden vazgeçmeyeceğini bildirdi.

Staupitz de tartışmaya katılıyor ve gizli olarak Luther'in yanını tutuyordu. Cayetanus ondan Luther'in düşüncelerinden vazgeçmesini istediği zaman Staupitz bunu yapamayacağını, çünkü öğrenimde ve ruhsal bilgilerinde Luther'le boy ölçüşemeyeceğini söyledi. "Luther'in düşüncelerini ancak papalık elçisi değiştirebilir" diye de ekledi. Daha sonra Cayetanus için Elektor'a şöyle yazıyordu: "Roma'nın elçisi, Allah korusun, ama Roma'dakiler gibi davranıyor. Bol bol güzel, ama boş ve yararsız sözler söylüyor. İnadı ancak Luther'in düşüncelerinden vazgeçmesiyle yatışır. Bu suçsuz kişiyi ezmek ve düşüncelerinden döndürmek için her şeyi yapıyor." Luther de bir mektubunda elçiyi şöyle eleştirdi: "Kardinal herhalde Thomas'ın düşüncelerini iyi bilir, ama bir Hristiyan düşünürü değildir. Bu nedenle, bir eşek ne denli arp çalmayı başarabilirse, o da bu işi o denli yapabilir." Son konuşmalarında Cayetanus tümüyle mağlup olup kızgınlıkla, "Vazgeç, vazgeç" diye bağırıyordu. "Papa'dan aldığım yetkiyle seni ve koruyanlarını ve seni kabul eden herkesi aforoz edebilirim!" Luther yine yanlışlıklarının gösterilmediği takdirde davasından vazgeçemeyeceğini söyleyince, elçi şöyle bağırdı: "Ya vazgeç, ya da bir daha bana görünme."

Luther’in arkadaşları davanın yitirildiğini düşünüyorlardı. Cayetanus, Elektor’a mektup yazarak Luther’in zorla kendisine gönderilmesini istedi. Staupitz, Luther’i bütün görevlerinden özgür kıldı ve Fransa’ya kaçmasını önerdi. Luther de böyle yapmayı tasarlıyordu. Geceleyin yarı giyimli olarak kent surlarının ufak bir kapısından kaçabildi. Yoldayken George Spalattin’in gönderdiği, Papa’nın Cayetanus’a verdiği vekâletnamenin kopyası eline geçti. Ona göre Cayetanus’un görevi, ne olursa olsun Luther’i ele geçirmekti. Luther bunu öğrenince çok kızdı. Cayetanus kendisiyle kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyordu.

Luther’in eve gelişi, tezlerini açıklamasının yıldönümüne rastladı. Umutsuz ve karamsardı. Wittenberg’ten ayrılmaya kararlıydı. Ama bu sırada durum yine değişti. Olayların sahnesine yeni bir adam çıktı.

Mabeyinci Carl von Miltitz, büyük tarihsel olayların ortaya çıkardığı pek önemli olmayan bir adamdı. Soylu, ama parasız bir ailenin oğlu olarak Roma’da güçlü akrabalarının yanında mutluluğunu aramaya koyulmuştu. Çalışmak istemiyordu, aslında bir iş yapmanın ne olduğunu bile bilmiyordu. Hep şansına güveniyordu. O güne dek konumu ona ancak değersiz bir memurun gelirini sağlamıştı. Gelirini artırmak için kutsal emanetleri alıp satıyordu. Ama en sonunda talih kuşu başına konmuştu! Yoksul gezgin, şimdi Papa’nın özel temsilcisi olarak yurduna dönebiliyordu. Yanında da çok değerli emanetleri vardı: Elektor için ‘Altın Gül’ ve Luther’in koruyucularına karşı yetmiş adet papalık fermanı. İşlerinin yürütülmesi için kimi ayrıcalıklar da ona verilmişti; on saray ozanı atayabilecek, on kişiye doktor unvanı verebilecek, beş kişiye ev vaizinin haklarını, beş kişiye de kont unvanını verebilecekti! Yolda kaldığı hanlarda kendi görevini çok övdü. Augsburg’a gelince Cayetanus orada yoktu. Miltitz, Luther’in yarattığı sorunu kendisinin çözümleyebileceğini sanıyordu. Kafasına parlak bir düşünce geldi. Kardinalin yapamadığını kendisi yapacaktı, yani Papa, Luther ve Elektor’un aralarını düzeltecekti ve böylece Luther susup bu talihsiz olay kapatılacaktı. Luther’i saygıyla kabul etti, ona karşı çok açık yürekli davrandı. Luther’le yemekteyken, onun halk arasında kazandığı takdiri hanlarda duyduğunu anlattı. Başkalarına, Papa’nın bile Dominikenler gibi Luther’e kızmadığını söyledi.

Luther hemen Miltitz’le olan konuşmasının boş olduğunu anladı, ama kendi yurdundan kaçmak üzere olan bir adam için biraz nefes almak iyi olacaktı. Şimdilik her iki taraf da endüljans kavgasından hiç söz etmeyecekti. Luther

söylediklerini geri almadı, ama bu sorunun bir Alman başpiskopos tarafından çözümlenmesini kabul etti. Miltitz sevinçten ağlayarak Luther'i öptü. Luther'e karşı olan iyi niyetini göstermek için endüljans ticaretinin başında olan Johan Tetzel'i kurban etti. Tetzel'i yanına çağırdı, ama o canından korkarak gelmeyince, Miltitz ona gitti. Birer hiç olan bu iki kişi birbirlerine karşı çok acımasızdılar. Miltitz, Tetzel'i savurgan ve ahlâksız bir yaşam sürmekle suçladı ve bunları Roma'ya bildireceğini söyleyerek onu korkuttu. Miltitz'in kendisi içkiye düşkündü. Zavallı Tetzel, tümüyle çöktü ve birkaç ay sonra öldü. Ölüm yatağındayken, kendisini avutan bir mektup aldı Luther'den. Miltitz, zaferleri üzerine Roma'ya mektup yağdırdı, siyasal oyununu sürdürdü. Elektor'un danışmanlarına müjdeli bir haber verdi. Kardinal unvanı almak için Elektor istediği adamı seçebilirdi – doğal olarak bu adam Martin Luther olacaktı! Elektor için kayser tacından bile söz etti. Ama Elektor ve danışmanları her zaman büyük oyun oynayan Miltitz'i ve onu göndereni aldattılar. Böylece zaman kazandılar. Elektor, kayser seçimindeki oyunu V. Carl lehine vereceğine karar verdi. Miltitz'in tasarladığı ve şimdi suya düşmüş olan büyük planlar halkı güldürdü.

Bu arada sahneye Luther'e karşı olan çok yetenekli bir adam çıktı. Bu adam, İngolstad Üniversitesi'nin profesörü Eck'ti ve daha önce Luther'le dostça yazışmıştı. Luther'in tezleri yüzünden şiddetli bir tartışma oldu. Eck, Luther'in öğretmen arkadaşı ve savunucusu olan Andreas Karlstad'ı Leipzig kentinde bir tartışmaya çağırdı.

Eck, Luther'e şiddetle karşı çıkarken, Luther de Miltitz'e verdiği sözünün kendisini bağlamadığına karar verdi, tartışmaya katıldı. Eck, deneyimli, yetenekli, daima konuşmaya hazır ve yürekli bir tartışmacıydı. Ona göre önemli olan gerçek değil, zaferdi. Karlstad ise kitaplar ve not defterleri arasına gömülen ufak tefek bir adamdı. Görkemli ve bilgili dinleyiciler, onun sesini güçlükle işitebiliyorlardı. Kitaplarını alıp Leipzig'e giderken yolda bir kaza geçirdi. Arabası kullanılamaz duruma geldi ve kendisi öyle hastalandı ki tartışmada güçsüz kaldı. Bunun sonucunda Eck kolay bir zafer kazandı. Halkın çoğunluğunun düşünceleri de Luther'e karşı döndü. Öyle ki, Luther kiliseye girince, papazlar sunaktan kaçıp kutsal komünyon takımlarını sakladılar. Eck ise, kent ve üniversitesi tarafından kutlandı. Olayların çıkmasını ancak Wittenberg'ten gelen silahlı üniversite öğrencileri önledi. Luther, ünlü tartışmacının karşısına çıktığı zaman, gerginlik gözle görülür haldeydi. Orada bulunanlardan biri Luther'i şöyle anlatıyor: "Martin orta boylu, zayıf, üzüntünün

ve çok çalışmanın yıpratmış olduğu bir adamdı. Öyle ki, bedeninin kemiklerini bile sayabilirsin. Ama güçsüz değildi. Sesi gür ve duruydu. İnsanlarla konuştuğu zaman neşeli ve nazikti. Gururlu ve ağır düşünceli olmayıp her zaman hoşgörülü ve sevinçli oluyordu. Karşısındakiler ağır tehditleri yağdırdığı an bile şen ve sarsılmaz tutumunu korudu.” Gerçekten, en zor durumlarda iyi olabilmesi için Luther’e Allah’ın merhameti ve huzuru yetiyordu. Bir savcı gibi davranan Eck, Luther’e karşı konuşup kendisine konuşma fırsatı vermek istemiyordu. Luther, Eck’in söz yağmurundan alınmıyor, ara sıra ona ‘bay bağıran’ diyerek ve yanında bulunan karanfili koklayarak sessizce dinliyordu. Bu davranış Eck’i küplere bindirdi. Ama tartışma Luther için de kolay değildi. Eck korkunç belleğinden kilise babalarının sözlerini aktarıyordu. Kimilerine göre, şiddetli tartışmada kendi demeçlerini de kilise babalarına mal ediyordu. Luther ise, hemen hemen ezberlemiş olduğu Kutsal Kitap’a başvuruyordu. Bunun şu önemli yararı olmuştu: Eck, Luther’i Hus’un[3] lanetli düşüncelerinin savunucusu olmakla suçladığı zaman, Luther söz konusu düşüncelerden kimilerinin Kutsal Kitap’a dayandığını fark ederek onları kabul ettiğini söyledi. Eck bir taraftan sevinerek Luther’i hemen din sapkını ilân etti. Luther ise, Hus’u din sapkını olarak ölümle cezalandıran kilise meclisinin yanlış yaptığını söyledi. Daha önce Cayetanus’la yapılan tartışmada Papa’nın da yanılabileceği belli olduktan sonra, Luther için yanılmayan tek yetki Kutsal Kitap’tı. Bu yüzden Luther, Eck’e Kutsal Kitap’tan kendi yanılgılarını göstermelerini, yoksa düşüncelerinden vazgeçemeyeceğini söyledi.

Leipzig tartışması böylece sonuçsuz kaldı, ama Katolikler Eck’in kazandığını ve Luther’in din sapkını olduğunun kanıtlandığını savunuyorlardı. Az sonra Eck Roma’ya çağrıldı, Luther’in aforoz edileceği kesinleşti. Ama zaman geçiyordu ve bu arada Luther halkın diliyle açık ve çarpıcı kitapları yazıp öğretilerini tüm halka yayıyordu. Sonunda papalık fermanı geldi, ama koşullu olarak. Altmış gün içinde Luther kırk bir sapık iddiasından vazgeçmeliydi. O zaman Luther geriye dönüş olanaklarını bir vuruşla kesti. Wittenberg’in kent surlarının dışında olan, vebadan ölenlerin giysilerinin yakıldığı yerde Luther papalık fermanıyla kilise yasalarını yaktı. Bu haber Roma’ya ulaştığı zaman aforoz kararı kesinlikle ilân edildi ve kayser V. Carl Luther’i hemen yakalatıp din sapkını olarak yakmak istedi.

9. ALLAH’A BAĞLI VİCDANA GÜVENEREK

Kayser V. Carl’ın zayıf yanı, büyük sorunlar önünde kararsızlık göstermesiydi. Bu duraksama sonucu Luther’in akıllı savunucusu Akıllı Fredrik’in yaptığı gibi, kararları iyice değerlendirmiyordu. Tam harekete geçilecek zamanda korku ve kararsızlığa kapılırdı. Kayser, Katolik Kilisesi’nde olan yeni düşünceleri ve reformları beğendiği halde, Luther davasını kaba güçle sonuçlandırmak istedi. Buna karşın Almanlara yabancı olduğu için, kendisini ve yanındaki İspanyol - İtalyan karışımı kurulu kuşkuyla karşılayan Almanları kızdırmaya cesaret edemedi. Worms’a gelince güç kullanamayacağını iyice anladı, çünkü çevrede Luther yanlısı sayılan şövalye Franz von Sickingen’in şatosu ve askerleri bulunuyordu. Kayser, Luther’e karşı birkaç ferman yazdıysa da, onları göndermedi.

Kayserin çevresinde dönen dolapların yönetmeni, papalık görevlisi olan Aleander’di. Worms’da olup bitenleri sürekli Papa’ya iletiyordu. Mektuplarında tüm Alman prenslerin güvenilmez ve gizli Luther yanlısı olduklarını yazıyordu. Kendisi de bu davayla uğraşan tek kişi olmakla övünüyordu. Aleander gerçekten zor durumdaydı. Aforoz edilen Luther’in kitaplarının yakılması kimi kentlerde gerçekleştirildi. Ama kayserin Luther’in kitaplarının toplatılması için verdiği buyruğa karşın, Worms’ta onun yazıları ve resimleri açıkça satılıyordu. Halk Aleander’e karşı öfkesini gösteriyordu, öyle ki, hanlara bile onu kabul etmek istemediler.

Luther’in Millet Meclisi’nin önüne çıkarılışı –aslında ancak meclisin atadığı bir uzmanlar kurulunun önüne çağrılacaktı– tek başına dünya tarihine geçen bir olaydı. Önceleri Papa’nın aforoz ettiği kişi, tüm yasal haklarını yitirmiş oluyordu. Luther’in çağırılması, Akıllı Fredrik tarafından gerçekleştirildi. O, Luther’in suçluluğunun daha kanıtlanmadığını öne sürdü. Herkes o çağın ünlülerinden biri olan Erasmus’un da Luther’in ortaya çıkmasını sevgiyle karşıladığını biliyordu. Elektor’a bile Luther’in yalnızca iki şeyden, Papa’nın tacına ve keşişlerin göbeklerine karşı olmaktan suçlu olduğunu söylemişti. Ama Luther’in çevresindeki entrikalar yoğunlaştıkça, Elektor duraksadı, sonunda Luther’e gelmemesi için öğütte bulundu. Elektor’un danışmanı George Spalattin, mektuplarında bu entrikaları Luther’e anlatıp davasının umutsuz olduğunu söylüyordu. Kayserin, Luther’in güvenliğinin kendisince sağlanacağını söyleyen bir mektubu ilettikten sonra bile, Luther’in arkadaşları Hus’un sonunu

anımsayarak entrikalardan korkuyorlardı. Birisi Luther'e yoldayken yedikleri ve içtikleri konusunda dikkatli olmasını söyledi, çünkü zehirleneceğinden korkuyordu. Yoldayken Luther Spalattin'in mektubunu aldı. Mektubundan Spalattin, Elektor'un Luther'in geri dönmesini istediğini yazdıysa da, Luther kendine özgü yüreklilikle şöyle yanıt verdi: "Worms'ta damlardaki kiremitlerin sayısınca şeytanlar varsa da, yine gideceğim."

Luther'in Worms yolculuğu neşeli bir zafer alayı gibiydi. Aleander bunu anlatırken, küplere biniyordu. Luther kimi arkadaşlarıyla arabada otururken arkasında yüze yakın silahlı bir alay geliyordu. Önde, gelenleri karşılamaya gönderilen devlet habercisi, yakışıklı ve güvenilir şövalye Kaspar Sturm gidiyordu. Her yerde büyük bir kalabalık, Luther'i ulusal bir kahraman gibi selamlıyordu. Weimar'da Elektor'un kardeşi Johan, ona büyük saygı göstererek vaaz etmesini istedi. Başta rektör olmak üzere tüm Erfurt Üniversitesi, ünlü eski öğrencisini karşılamaya geldi. Luther, Worms'a girdiğinde büyük bir kalabalık tarafından karşılandı ve kutlandı.

Kaldığı evde Luther bir an bile tek başına bırakılmadı. Arkadaşları gelip gidiyordu. Luther ruhsal soruları olanlara öğüt veriyordu. Soylulardan yalnız iki kişi ziyaretine geldi. Birisi henüz on altı yaşında olan Hessen kontu Filip'ti. Luther'e, "Davanız doğruysa, sayın doktor, Allah yardımcınız olsun!" dedi. Luther gelenlerden huzursuz ve sinirli oldu, dünya tarihine geçen karşılamaya doğru dürüst hazırlanamadı. Luther'in sorgusu, piskoposun evinde yapıldı. Oraya gizli yollardan götürüldü, çünkü kalabalık sokaklarda ilerlemek olanaksızdı. Eve geldiğinde, ya kötü düzenlemeden ötürü, ya da sırf kötülük olsun diye Luther iki saat karanlık ve nemli koridorda bekletildi. Sonunda görkemli meclisin önüne çıktığında, şaşkın ve güçsüz görünüyordu. Şaşkınlığından, süslü püslü kardinallerin arasında oturan genç ve solgun yüzlü kayseri de diz çökerek selamlamayı unuttu. Konuşurken sesi kısıktı. Luther, öğrettiklerini açıklamaya çağrılmasına karşın, Katoliklerin planlarına göre serbestçe konuşamayacaktı. Ona yalnız iki soru yöneltilecekti: Yazdığı kitapların kendisine ait olup olmadığı ve savlarından vazgeçip geçmeyeceği. Luther'e önceden nasıl yanıt vereceği anlatıldı, ama şaşkınlıktan her şeyi unuttu. Başkanlık yapan Trier başpiskoposunun danışmanı tarafından ilk soru yöneltildiğinde, Luther olumlu yanıt vermek üzereyken, Wittenberg Üniversitesi'nin hukuk profesörü Schuff yerinden kalkarak, "Kitapların adları okunsun bari!" diye bağırdı. Bir masa üzerinde Aleander'in büyük zorlukla topladığı Luther'in kitaplarının bir bölümü vardı. Adları okunduğunda Luther

kendine geldi, aldığı öğütleri anımsadı. Soru yinelendiğinde kitapların kendisi tarafından yazıldığını kabul etti, ama bunların yazdıklarının ancak bir bölümünü oluşturduğunu sözlerine ekledi. Kitaplarındaki savlara gelince, aldığı öğütler uyarınca, düşünmek için zaman istedi. Çünkü iman, her canın kurtulması ve Allah sözü gibi önemli konularla ilgili soruları düşünmeden ivedi olarak yanıtlamak iyi değildi. Luther'in isteği kabul edildi, ama ona yalnızca bir gün zaman tanındı. Hem de yanıtının yazılı değil, sözlü olması gerekiyordu.

Böylece kimsenin Luther'i rahatsız etmesine izin verilmedi. Luther ertesi gün için hazırlık yaparak, içinde savaştığı düşünceleri kâğıt parçalarına döküyordu. Bunlar günümüze kadar gelmiştir. Worms'ta Luther'in bazı tanrıbilimci arkadaşları vardı, ama onlar Luther'e, içindeki savaşımında yardım edemiyorlardı. Böyle durumlarda insan başkasına ancak belli bir düzeye dek yardım edebiliyor, büyük kararları kendisinin vermesi gerekiyordu. Daha önce de gördüğümüz gibi, Luther tek başına kalmaya alışmıştı. İstediği tek şey, Allah'ın huzuru ve merhametinden emin olmaktı. 1521 yılının 17 ile 18 Nisan günlerini bağlayan gece Luther, Yakup'un Yabbuk Irmağı'nda Tanrı'yla güreştiği gibi güreşiyordu (Yaratılış 32:24-32). Bitişik odada kalan Luther'in bir arkadaşı, onun bazen dinlenmek için yatağa uzandığını, bazen de yataktan kalkıp diz çökerek ya da açık pencerenin önünde durarak –genellikle böyle yapardı– dua ettiğini işitiyordu. Arkadaşı Luther'in sözlerini kâğıda yazdı. Bu yakarışlarda Luther sanki Allah'a kendi sözünü anımsatıyordu.

"Ey Allahım, Allahım, benim Allahım, beni bütün dünyanın akıl ve bilgilerine karşı savun! Bunu sen yap! Bunu sen yapmalısın, tek başına, ben yapamam. Bu dava benim değil, senindir. Kendim için bu dünyanın önde gelenleriyle hiçbir işim yok. Ben de iyi günler, rahat ve kolay yaşam isteyebilirim. Ama Rabbim, bu dava senindir. Sadık olan, ebedi Allah, bana yardım et! Hiçbir insana güvenmiyorum, zaten bu boş ve yararsız olur... Ey Allahım, Allahım, beni işitmiyor musun? Allahım, sen öldün mü? Hayır, sen ölemezsin, yalnızca benden saklanıyorsun... Ey Allahım, bana sevgili oğlun İsa Mesih'in bağışını almam için yardım et. Kutsal Ruh'un aracılığıyla O benim desteğim ve kalkanımdır, sağlam kalemdir. Rab, niçin gecikiyorsun? Allahım, neredesin? Gel, gel, senin için canımı vermeye hazırım! Bu savaşta senin ellerinin işi olan bedenim yok olsun, bana senin sözün ve Ruh'un yeterlidir... Canım senin, sana aittir, seninle sonsuza dek kalacaktır. Amin, Allah yardımcım olsun! Amin!"

Ertesi gün Luther yine yüce meclisin önüne çağrıldı. Saat dörtte orada olmalıydı. Yine iki saat bekletildi, ama bu kez hiç şaşırmadı. Luther üç yüz kişilik meclisin önüne götürüldü. Karşısında çağın önde gelenleri bulunuyordu. Aralarında kayser, onun kardeşi, altı elektor, yirmi dört kont, otuz piskopos, yedi yabancı elçi bulunuyordu. Bu kez Luther durgun, saygılı davranıyordu. Kayserin önünde diz çöktü, önceki günün dikkatsiz davranışından dolayı özür diledi. Başkanlık yapan Trier başpiskoposunun danışmanı soruları yineledi: Luther kitapların kendisi tarafından yazıldığını kabul edecek mi, yoksa yazdıklarından vazgeçecek mi?

Luther savunmasını dupduru bir sesle Almanca ve Latince olarak yaptı. Konuşma sırasında salondaki hava sıcak olduğundan, pencereler açıldı. Böylece şatonun avlusuna toplanan halk Luther'in savunmasını işitti. Hava kararınca, yakılan meşalelerin hayalet gibi ışığı, tek başına bırakılan, Allah'a bağlı vicdanına güvenerek bütün dünyaya karşı baş kaldıran yürekli keşişi aydınlatıyordu.

Luther savunmasında kitaplarını üç kümeye ayırdı. Birincisinde kimsenin karşı çıkmadığı ruhsal öğütleri bulunan kitapları vardı. Bunlardan vazgeçemezdi. İkincisinde Papa'ya karşı yazılan kitaplar bulunuyordu. Onlardan da vazgeçemezdi, çünkü böyle yapmakla kötülüğü ve sömürüyü sürdürmüş olurdu. Bu arada Luther ustalıkla halkın milliyetçilik duygularına değinerek Alman kentlerinin sık sık kilisenin yozlaşmasından ve papalık sarayının bitmez tükenmez para isteklerinden şikâyet ettiklerini söyledi. Üçüncü kümedeki kitaplarda Luther kimi kişilere karşı çıkmıştı. Tartışma anlarında, bulunduğu sınıfa ait bir kişiye yakışmayan sözler kullandığını itiraf etti, ama söylediklerinden vazgeçmeyecekti. Yine de yanılabilen bir insan olduğunu anımsattı. Bu yüzden, yanılamayan İsa gibi şöyle diyordu:

"Yanlış bir şey söyledimse, yanlışımı göster." Böylece kayserin, soyluların, herkesin önünde Allah merhameti adına yanlışlarının Kutsal Kitap'tan gösterilmesi için yalvardı. Gösterildiğinde, kitaplarını en önce kendisi ateşe atacaktı.

Başkan, Luther'i şaşırtmak isteyerek, onun kayserin ve soylularının değerli zamanını boşa harcadığını söyledi. Şimdi dolambaçlı olmayan açık bir yanıt istiyorlardı. Bu sözler de Luther'i şaşırtmadı. Sesini biraz daha sertleştirerek şöyle dedi: "Sayın Kayser hazretleri benden açık ve duru bir yanıt istediği için bunu dolambaçlı olmayan bir biçimde vermek istiyorum. Papa'ya ve kilise

kurullarına inanmıyorum, çünkü her ikisi de çok kez yanılmış, çelişkili bildiriler vermiştir. Bu yüzden kitaplarımı yalnız Allah sözüne ve vicdanıma dayanarak yazdım. Yazdıklarımın Allah sözüyle ya da başka açık belirtilerle yanlış olduğu kanıtlanmadığı sürece onlardan vazgeçmek istemiyorum, istemem de, çünkü vicdana karşı bir şey yapmak kötü ve zararlıdır.” O anda bir karışıklık ve bağrışma başladı. Başkan, Luther’in kilise kurullarının yanıldığını kanıtlayamayacağını bağırarak söylüyordu. Kimileri ayağa kalkarak cesur keşişin sözlerini hayranlıkla karşıladılar. Bundan dolayı Luther’in son sözleri pek işitilmedi. Onun yanında duran arkadaşları o sözleri şu ünlü biçimde sakladılar: “Burada duruyorum, başka bir şey yapamıyorum. Allah yardımcım olsun! Amin!” Kayser öfkelenerek yerinden kalktı, ayrıldı. Toplantı böyle sona erdi. İspanyol askerleri kızgınlıkla, “Yakalım onu! Yakalım onu!” diye bağırdılar. Almanlar ise, sevgi gösterisinde bulundular. Askerler Luther’e yaklaştığı zaman, Almanlar onu yakalamak istediklerini sandılar. Onlar silahlarına davranmak üzereyken Luther, “Korumak için geliyorlar” diye bağırdı. Olaylar hemen yatıştı. Kaldığı eve geldikten sonra Luther, ellerini göğe kaldırarak, “Dayandım! Dayandım!” diye bağırdı.

10. “ŞÖVALYE GEORGE”

Martin Luther, 1521 yılının 18 Nisanı’nda Worms’ta dünya tarihine geçen bir iş yaptı. Yalnız Allah’a bağlı vicdanına güvenerek bütün dünyanın önde gelenlerine karşı koydu: “Burada duruyorum, başka bir şey yapamıyorum!” Ertesi günlerde ikili görüşmelerde kandırma, korkutma, rüşvet yoluyla Luther’i sözlerinden vazgeçirmek için boşuna uğraşıldı. Luther’in karşıtları, ne yapacaklarını bilemeyince, kayser de onu bir daha dinlemek istemeyince, Luther’e geri dönme izni verildi. Katolikler, Luther’in beklenen yasa dışı ilanından sonra, hemen temizlenmesini (öldürülmesini) tasarladılar. Ama dikkatli ve bilgili elektor Akıllı Frederik, Luther’i Katoliklerden kurtarmak için bir yol buldu. Luther buna isteksizce, ayrıntıları bilmeden uydu. Elektorun kendisi de bütün ayrıntıları bilmiyordu, böylece istendiğinde kaysere de dürüstçe yanıt verebilirdi.

Bir Mayıs’ta askerler Luther’e Eisenach’a dek eşlik ettiler, sonra geri döndüler. Eisenach Luther’in sevdiği, gençliğini geçirmiş olduğu kentti. Ertesi gün arkadaşları, onu vaaz etmeye zorladılar. Mayısın üçünde Luther, aralarında Worms’ta ona en çok yardım etmiş olan profesör Schuff’ın da bulunduğu arkadaşlarından ayrıldı. Doktor Amsdorf ve bir başka kişiyle birlikte Thüringen ormanları içinde bulunan Möhran köyüne, amcası Henrik Luther’i ve yaşlı büyükannesini görmeye gittiler. Belli ki, ünlü konuk övgü ve sevinçle kabul edildi. Luther, Worms’a giderken Eisenach’ta hastalandı; dünya tarihine geçen günlerde hem bedence, hem de ruhça yorgun düşmüştü. Şimdi büyükannesinin sevecen ellerinde dinlenebiliyordu. Ertesi gün köylülerin isteği üzerine, onlara açık havada vaaz etti. Öğleden sonra dönüş için arkadaşlarla arabada yola koyuldu. Altenstein şatosunun yakınına gelince Amsdorf, ormanında bir hareket sezdi. Birden arabanın çevresinde miğferlerinin önü kapalı olan beş şövalye belirdi. Arabacı karşı koymak istediyse de, bir şövalyenin yumruğu onu susturdu. Arabadakilerden biri kapıyı açıp ormanın içinde kayboldu. Şövalyelerden biri Amsdorf’u tutup üçü de Luther’i yakaladı. Bir an karşı koyduysa da, şövalyeler onu arabadan çıkararak bir atın üstüne attılar. Biraz sonra da ormanın içinde kayboldular. Şövalyeler kimse görmesin diye Luther’i ıssız yollardan götürdüler. Gece yarısı yaklaşınca, ormanlık bir tepeye tırmanarak sağlam bir şatonun açılabilen köprüsünün önünde durdular. Biraz sonra da şatonun içine girdiler. Şatonun iç avlusunda şövalyelerin önderleri miğferlerini çıkarttılar. Bunlar şövalye Stemberg ile Wartburg şatosunun

komutanı Hans von Berlepsch'di. Luther'e kendisine ayrılan iki odaya yerleşmesi emredildi. Luther, şövalye giysilerini giyindi, kılıç kuşanıp boynuna altından yapılmış şövalye zincirini astı. Saçı uzayıp keşişlere özgü tıraş şekli bozuluncaya ve sakalı bir şövalye sakalı haline gelinceye dek dışarı çıkması yasaktı. Bütün gereksinmelerini soylu bir silahşor karşılıyordu. Dışarı çıktığında da yanından hiç ayrılmıyordu. Luther'in adı artık şövalye George oldu.

Thüringen dağlarının incisi olan Wartburg şatosu, Almanya'nın yüzlerce şatosu arasında en anılmaya değer olanıdır. Şato, 1080 yılında yapılmıştır. Orta Çağ'ın halk ozanları onu överlerdi. Halk ozanlarının ünlü yarışması, 1207 yılında burada yapıldı. Adil Ludvik ve ünlü eşi Aziz Elisabeth'in evi burasıydı. Sonraları şatonun tarihinde Almanların büyük bestecilerinin, romantizm ozanlarının ve ressamların, özellikle Goethe ve prens Carl Augustin'in adları geçer. On ay süreyle, 1522 yılının Mart ayının birine dek, şato büyük reformcunun eviydi.

Luther'in burada kalması, şatonun uzun tarihinin belki en unutulmaz ve en güzel anısı oldu.

Luther'in başlangıçta iyi olan sağlığı, manastır acılarının ilk yıllarında bozuldu. Ara sıra hazımsızlık ve kabızlık çekiyordu, ara sıra da şiddetli baş ağrıları ve kulak uğuldamaları vardı. Sonra kalp ve safra hastalıklarına tutuldu. En zor ve sürekli olanı, uykusuzluk ve onun yanı sıra sinirsel bozuklukları, can sıkıntısı ve melankoliydi. Şimdi Luther'in dinlenme fırsatı vardı.Thüringen'in doğası onu çok dinlendirdi. Güzel ormandan görüntüler, şuradan buradan yükselen kömür dumanları, kuşların ötüşü, akarsuların sesi, tepe yamaçlarından topladığı yabanıl meyveler çok hoşuna gidiyordu. Şövalye olarak, uzun at gezintileri yapardı. Evlere uğradığı zaman, şövalyenin kitaplara karşı gösterdiği büyük ilgi, kimliğini açığa çıkarmasın diye silahşor Luther'i bu zevkten yoksun etti. Bir av gezisinde, hoş bir olay oldu. Köpeklerin kovaladığı bir tavşan, Luther'in şövalye giysilerinin içine saklanmaya çalışmış, ama yine de köpekler onu biraz sonra yakalamışlardı. Bunda Luther, Papa'nın kovaladığı bir insanın kaderini gördü. Luther'in Wartburg'ta zor zamanları da oldu. Sade yemeklere alıştığı için, şatonun zengin yemekleri böbreklerine dokundu. Davası için üzülüyordu, çünkü ön cepheden kaçtığını düşünüyordu. Elektorun habercileri aracılığıyla arkadaşlarıyla mektuplaşıyordu. Melanchton, Luther'in hastalıklarından üzüntü duyuyordu. Bu denli güçlü ruh neden böyle zayıf bir beden almış, diye şikâyet ediyordu. Luther ölseydi, ona daha iyi bakamadığı için

kendisini bağışlamayacaktı. Luther için en zor olan, imanındaki kuşkulardı. Allah'ın kendisini bıraktığını sanıyordu. İblis'in şatonun karanlık geçitlerinde dans ettiğini işitiyordu. Ama yavaş yavaş Luther, Wartburg'ta dinlendi ve eski, olağanüstü iş gücüne kavuştu. Arkadaşları Luther'in kayboluşuna üzülüyor, onun öldüğünü sanıyorlardı. Düşmanlarıysa, sevinip yaptığı reforma karşı yazılar yazıyorlardı. Ama çok geçmeden her iki taraf da şaşkınlıkla onun sağ, ruhsal yönden eskisinden daha güçlü olduğunu gördü. Luther, 'Patmos' başlıklı mektuplar yazmaya başladı. Baskılar bir anda satılıp tükendi. Kimilerinde düşmanlarına karşı kükrüyor, kimilerindeyse Kutsal Kitap'tan yeni anladığı kurtuluş yolunu derin ve sade olarak açıklıyordu.

Alman halkı ve bütün Protestanlar Luther'in Wartburg'ta geçirdiği zamanı şükranla anıyorlar. Bunun başlıca nedeni, orada yazdığı Vaaz Kitabı ve İncil çevirisidir. Luther'in Vaaz Kitabı, İncil'e uygun olan vaazlarını bütün halka yayıp sevdirdi. Kitapta Allah'ın İsa Mesih'teki lütfu sade ve öz olarak açıklanıyordu. Luther'in Kutsal Kitap çevirileri –İncil 1522, bütün Kutsal Kitap 1534– yazılı Almancanın temelini oluşturuyordu. Almanya'da daha önce de Kutsal Kitap çevirileri yapılmıştı. Ama bunlar hem çok pahalı, hem de asıl metinlerden değil de Latince çevirilerden tercüme edildiği için o denli zor anlaşılıyordu ki, kimi yerlerde okunması adeta olanaksızdı. Luther bir dil ustası ve yaratıcı bir dâhiydi. Luther halk dilini dikkatle dinledi, bütün ustalığını ve iş gücünü kullanarak İncil'i üç ayda Almanca'ya çevirdi. Luther'in çevirisi o zamana göre büyük bir baskı olan beş bin adet olarak basıldı ve hemen tükendi. Elektor, danışmanı ve Luther'in iyi arkadaşı Spalattin ile kitabı şatosunda, profesörlerle öğrencileri derslerinde, varlıklı kişiler kiremit çatılı evlerinde, köylüler toprak damlı kulübelerinde okuyorlardı.

11. İNCİL DAVASI TEHLİKEDE

Luther Wartburg'tayken Wittenberg'teki durum kötüye gidiyordu. Reform hareketinin önderi, Luther'in en sevdiği iş arkadaşı, Grekçe profesörü Filip Melanchton'du. Ama bu sessiz ve barışsever adam, bütün dinsel hareketlerde görülen aşırı akımları yönetiminde tutamadı. Böylece önderliğini, ateşli profesör Andreas Karlstadt'a kaptırdı. Karlstadt, Luther'in ilkelerini biliyordu, ama hızlı ve güçlü reformların düzeni bozacağını anlamıyordu. Katolik papazlarını kiliselerden kovdu, Rab'bin Sofrası esnasında hem ekmek, hem de şarap dağıtmaya başladı, günah çıkartmanın zorunluluğunu kaldırdı, yoksullara yardım sağladı, ahlaksızlığı bastırdı, keşiş ve rahibelere manastırları terk etmelerini öğütledi vb. Ama o da önderliğini Zwickau kentinden gelen ve 'Zwickau peygamberleri' diye adlandırılan aşırı reformculara kaptırdı. Bunların önderi Thomas Münzer, düş kuran bir kişiydi. Münzer, Kutsal Kitap'ı bırakıp yalnızca kendi içindeki Kutsal Ruh'un sesine güveniyordu. Bu aşırı akımın yandaşları hem kiliseye, hem de devlete karşı ayaklandılar. Bilim gereksizdi, okullar ortadan kaldırılacaktı, vaazlar gereksizdi. Ayrıca Münzer'e göre, küçük çocuklar inanamadığı için vaftiz edilemezdi, çocukken vaftiz edilenler yeniden vaftiz edilecekti. Bu yüzden Münzer ve yandaşlarına 'yeniden vaftiz edenler' de dendi. Onlara göre, kilise yalnızca kutsal olanların birliğiydi. Kiliselerin ve manastırların resimleri ve başka nesneler şiddetle parçalandı; Luther'in kaldığı manastırda da biri dışında bütün sunaklar parçalandı. Kimi keşişler manastırları bıraktı, biri de evlendi.

Melanchton'la Elektor bu gidişi çaresizlik içinde izlediler. Bütün reform hareketi, anarşi ve karışıklığa batmak üzereydi. Luther de bir kez gizlice Wittenberg'e uğradı, ama karışıklık devam ettiği için saklandığı yeri bırakmaya karar verdi. Elektor karşı koydu, çünkü Luther'in yaşamını koruyabileceğine söz veremiyordu. Luther yoldayken Elektor'a iman güvencesi ve yüreklilik dolu bir mektup gönderdi: "Wittenberg olayları beni o denli çok üzüyor ki, yaydığımız müjdenin kesinlikle doğru olduğuna güvenmeseydim, bütün davamızdan kuşkulanırdım. Elektor hazretlerinin de bildiği gibi, bu müjdeyi insanlardan değil, Rabbimiz İsa Mesih aracılığıyla cennetten aldım. Buna karşın kendimi bir sınava tâbi tuttum. Bu benim kuşkularımdan ötürü değil, alçakgönüllülükle başkalarını kazanmak içindi. Ama şimdi görüyorum ki, benim alçakgönüllülüğüm müjdenin aşağılatılması için kullanılıyor. Bu yüzden

vicdanım beni başka bir biçimde davranmaya zorluyor. Elektor hazretlerinin isteği üzerine bir yıl gizlendim. İblis biliyor ki, bunu korktuğum için yapmadım.” Luther, şimdi en büyük düşmanı olan dük George’nin hüküm sürdüğü Leipzig’e gitmesi gerekli olduğu için şöyle dedi: “Bu dükten daha öfkeli dükler dokuz gün boyunca gökten yağsa bile, oraya gitmek istiyorum... Elektor hazretleri şunu bilsinler ki, Wittenberg’e Elektorun koruyuculuğundan daha güçlü birinin koruyuculuğunda geliyorum. Hazretlerinin koruyuculuğunu dilemiyorum bile. Evet, ben sizi bile koruyabilirim. Hazretleri beni korumayı isteseler bile, bunu istemiyorum. Çünkü bu dava, kılıçla yürütülmez. İnsan tarafından gelen bir yardım ve koruma olmadan Allah her şeyi yoluna koyabilir. Bu yüzden, en iyi koruyan, en büyük imana sahip olandır. Görüyorum ki, Elektor hazretlerinin imanı zayıftır.” Daha sonra Luther Elektora Wittenberg’te kesinlikle korunmak istemediğini söyledi.

Paskalyadan önceki oruç zamanın başlangıcıydı. Luther yabancı bir şövalye kılığında iki gündür at üstünde Wittenberg’e doğru yol alıyordu. Öğleden sonra başlayan şiddetli sağnak, yolları selle kapladı. Jena’da Luther mola için Kara Ayı lokantasına uğradı. Birden kapıdan iki gezginci üniversiteli içeri girdi. Yağmurdan sırılsıklam olan gençler oturmak için yer aradılar.

Luther onlara seslenerek şöyle dedi: “Gençler, benim masama gelin! İsviçrelisiniz. Nerede okuyorsunuz?”

Delikanlılar önlerinde tek başına oturan bir şövalyeyi gördüler. Şövalyenin başında kırmızı kadife bir başlık vardı, sağ eli kılıcının kabzasında, sol eli masanın üstünde olan küçük bir kitap üzerindeydi. Adamın iri, ateşli gözleri gençleri sevgiyle süzüyordu. Gençler, “Bazel’de okuyoruz” diyerek masaya oturdular. “Sizin büyük Grek, Rotterdamlı Erasmus ne yapıyor?” diye sözünü sürdürdü yabancı. Şaşkına dönen üniversiteliler öğretmenlerini anlatmaya koyuldular.

Luther: “Wittenberg’e giderseniz, yurttaşınız doktor Schurff’u görebilirsiniz,” dedi.

Gençler aslında profesör Luther’i dinlemek için gittiklerini söylediler. Yabancıdan Luther’in şimdi bulunduğu yeri bilip bilmediğini sordular.

“Kesin olarak onun şimdi Wittenberg’te olmadığını, ama kısa bir süre sonra oraya gideceğini biliyorum. Ama Filip Melanchton oradadır. Onun denetiminde

Grekçe ve İbranice'yi iyice öğrenin. Böylece Kutsal Kitap'ı doğru olarak anlayabilirsiniz."

Biraz sonra yabancı, birden, "Beyler, İsviçre'de Luther için ne düşünülüyor?" diye sordu.

Üniversiteliler kimilerinin onu göklere çıkardığını, kimilerinin de onu iğrenç bir sapık olarak gördüğünü anlattılar.

Yandaki masadan biri üniversitelilere bir kitap uzattı. "Bu İbranice'den daha iyidir. Doktor Luther'in yeni vaaz kitabı. Bunu bilmiyor musunuz?"

"Ben de o kitabı almak istiyorum" diye yanıt verdi şövalye.

Gençlerden biri kitabın sayfalarını çevirdi. Kitap Mezmurlar'ın Almanca çevirisiydi. Lokantacı, gençlerden birini yanına çağırarak, "Siz Luther'i görmek istiyorsunuz. O ise sizinle oturuyor" dedi. Gençler yanlış işittiklerini sanarak buna inanmadılar. Şövalyenin, hümanist şövalye Ulrich von Hutten olduğunu sanıyorlardı. Bu adla Luther'e seslendiler. Yemekten sonra gençler Luther'e teşekkür ettiler, çünkü Luther onların hesabını da ödedi.

"Wittenberg'e geldiğiniz zaman doktor Schurff'e benden selam söyleyiniz" dedi şövalye lokantadan ayrılırken.

Aynı haftanın Cumartesi günü gençler Luther'in selamlarını söylemek için profesör Schurff'un yanına gittiler. Üniversiteliler iç odaya götürüldü. Orada akademik bir topluluk bulunuyordu: Profesör Schurff ve kardeşi, profesör Filip Melanchton, doktor Justus Jonas, doktor Amsdorf ve Kara Ayı'nın şövalyesi. Şövalye gülerek şaşkın gençleri sanki eski arkadaşlarıymış gibi selamladı. Melanchton'u göstererek kahkaha ile, "Sözünü ettiğim Grek budur" dedi.

Luther'in vaaz edeceği haberi yayılınca Wittenberg kilisesi dolup taşıyordu. Halkın önderi olan ve reformu başlatan kişi, şimdi yokluğunda olanlar için hüküm verecekti. Bir hafta süresince Luther her gün vaaz edip sade ve açık olarak İncil'in müjdesinde anarşi, karışıklık, zorbalık olmadığını açıkladı. Sözlerinin etkisi o denli güçlüydü ki, karışıklıkların elebaşları kenti bıraktılar. Barış ve düzen yeniden sağlandı. Reform, devrim değildi.

12. KOPAN VE YENİDEN ONARILAN İLİŞKİLER

Bunu izleyen yılların siyasal gelişmeleri yüzünden kayser, Worms Meclisi'nin kararının yerine getirilmesini ne istiyor, ne de buna olanak bulabiliyordu. Sonra Fransa'yla uzun bir savaşa sürüklendi. Papa, Fransa'nın tarafını tuttuğu için, kayserin çoğunlukla Luther yanlısı olan Alman askerleri, Roma'ya ve papalık sarayına dek gidip, onun bir bölümünü yıktılar. Öte yandan, Tuna boyunca ilerleyen Türklerin Avusturya'ya girme tehlikesi vardı. Bu yüzden kayser yıllardır Almanya'da bulunamıyordu. Kaysere vekâlet eden hükümetinin en güçlü adamı, 1525 yılında ölen Akıllı Fredrik'di. Onun yerini dük Johan aldı. Böylece reform serbestçe yayılmaya başladı. Luther, dük George'un topraklarında bulunduğu zaman kılık değiştirerek onun tuzaklarına düşmemeyi başardı.

Buna karşın, bu yıllar Luther için Worms'da geçirdiği yıldan da daha zor oldu; sağlam kişilik gerektiren, çabalama ve tartışma yıllarıydı. 1521 yılında Luther bütün halkının hayran olduğu bir kahramandı, ama sonraki olaylarda arkadaşları yavaş yavaş kendisinden uzaklaşmaya başladılar.

O yılların en büyük bilgini Rotterdamlı Erasmus ilk önce Luther'in ortaya çıkışını memnunlukla karşıladı, papalık kilisesi üzerine sert ve iğneli sözler söyledi. Onun örneğine uyarak hümanistler ve şövalyeler (bunlardan Franz von Sickingen ve Ulrich von Hutten'den daha önce söz ettik) Luther'e yandaş oldular; kiliselerin ve özellikle manastırların temizlenmesini istediler. Ama Luther'in durumunu görünce, Erasmus korktu. Çünkü kişiliği ve karakteri sağlam değildi, kendi ün ve geleceği gerçekten daha önemliydi. Etkili kişiler aracılığıyla Roma'dakilere hâlâ öğretilere bağlı olduğunun söylenmesi için yalvarıp yakardı. Papa yine kendisinden kuşkulanınca bu kez Luther'e karşı 'Özgür istekten' adlı bir kitap yazdı. Luther buna 'Kulca istekten' adlı bir kitapla karşılık verdi. Böylece 'hümanizm kralıyla' reformcunun araları açıldı. Erasmus'un yandaşları da doğal olarak reformcudan uzaklaştılar.

Öğretisel sorunlar daha çözülmeden, Luther canların kurtulmasını sağlayan müjdesini toplumsal ve siyasal olaylara karıştırmak isteyen siyasal sürtüşmelere de katılmak zorundaydı. Orta Çağ'ın sonlarında Alman çiftçiler çok zor durumdaydılar. Onların üzerinde kilisenin sonsuz para istekleri, hükümdarların vergi ve zorbalıkları, şövalyelerin yağma ve keyfi hareketleri, hümanistlerin

alaylı sözleri ve kavgacı memurlar vardı. Yoksulun durumuna kimse bakmıyordu, her şey para ve zorbalıkla yapılıyordu. Çiftçilerin toprağı ve özgürlüğü seven yüreklerinin kin ve devrim istekleriyle dolu olduğu herkesçe bilinen bir şeydi. Onu ateşlemek için bir tek kıvılcım gerekiyordu. İnsanın vicdan özgürlüğünü savunan Luther'in ortaya çıkışı, sevinçle karşılandı. Luther de çiftçi bir aileden geliyordu. Luther'in 'Bir Hristiyan'ın Özgürlüğü' adlı kitabının toprak köleliğine karşı yazıldığı düşünülüyordu. Luther, Kutsal Kitap'ın tek bir yaşam ilkesi olduğunu öğretince, çiftçiler devlet yasalarıyla ekonomi ve toplum ilkelerini de Musa'nın yasalarına göre düzeltme gerekliliğini duymuşlardı.

Patlama noktasına ulaşan devrim hareketinin önderliği, kimi aşırı kişilere kaldı. Wittenberg'ten çıkartılan 'düş kurucular' da Thomas Münzer önderliğinde bunlara katıldı. Bunlar bütün devlet ve kilise kurallarını tiksintiyle karşılayıp Allah'ın 'bin yıllık hükümranlığı'nı bekliyorlardı. Bu da ayrıcalıklı sınıfların ateş ve kanla yok edilmesinden sonra kurulacaktı.

Ayaklanma 1524 yılında güney Almanya'da başladı. Kontlar ve şövalyeler birbirleriyle kavgalı ve kıskanç oldukları için, ayaklananlar çabukça ilerleyip devletin büyük bir bölümünü ele geçirdiler. Bunlar isteklerini on iki madde olarak açıkladılar. Kana susamış çiftçiler yağma ederek, yakarak, işkence ederek, öldürerek şatodan şatoya, kentten kente ilerliyordu. Önlerinde, Münzer ateşli vaazlar ederek gidiyordu: "Acımayın! Kılıcınızın kanı soğumasın!"

Her iki taraf Luther'e bakıyordu. Luther çiftçilerden yana çıktı. Şövalyeleri yaptıkları zorbalık ve kötülüklerden dolayı azarladı, ama aynı zamanda çiftçileri de güç kullanmamaya çağırdı. Bunun yararı olmayınca, kendi canını tehlikeye atarak tehdit yağdıran, kuduran insanlarla konuştu. Ama tek başına iyi, sessiz, dindar olan bu kişiler şimdi akılsız, yırtıcı bir hayvan sürüsü gibi olmuşlardı. Luther'in sevdiği Almanya tüten yıkıntılara dönüşüyordu, kendi yaşamı da tehlikedeydi. O zaman öfke Luther'i ele geçirdi ve amansız bir öfkeyle dolu 'Çiftçilerin Yağmacı Katil Çetelerine Karşı' isimli bir kitap yazdı. Büyüyen tehlike karşısında şövalyeler kendi kavgalarını bir yana bırakıp güçlerini birleştirdiler ve çiftçileri büyük bir bozguna uğrattılar. Luther'in uyarılarına karşın, şimdi de şövalyeler çiftçilere acımasızca davrandılar. Münzer yakalanıp idam edildi.

Şövalyeler Luther'i ayaklanmadan sorumlu tuttular. Çiftçiler ise onu ihanetle suçladılar. Halkın, önceleri Luther'e karşı göstermiş olduğu hayranlık, büyük bir

ölçüde azaldı. Luther de Alman halkına olan güvenini yitirdi. Reformcuların önünde, uzun ve zor bir eğitim görevi olduğunu anladı. Ama tek başına kalan Luther yine sarsılmadı. Kargaşalık yılları içinde, aydınlık bir yol gösteriyordu: İncil müjdesi, iman, kişinin sonsuz yaşam davası, devletin ve toplumun siyasal davalarıyla karıştırılmamalıydı.

Çiftçilerin ayaklanmasından sonra Luther kiliselerdeki ayinlerde kendi reformlarını gerçekleştirdi. Onun halk diliyle yazdığı ‘Alman ayini’ denilen kutsal ayin, Luteryen kiliselerin çoğunda hâlâ kullanılıyor. Bu ayinde eski kiliselerin mirası korundu, ancak papalık kilisesinin yanlışlıkları çıkartıldı. Komünyon ayinin yerine vaaz en önemli yeri aldı. Vaaz, günah sorununun ve Allah merhametinin halk diliyle sade biçimde açıklanmasıydı. Luther yetenekli bir vaizdi. Okulların reformunu Luther Melanchton’a bıraktı. Böylece okulların gelişmesinde de reformun büyük etkisi vardı. Halkın dinsel eğitimi için Luther, ‘Kısa Hristiyan İlmihâli’ adlı bir kitap yazdı. Bu kitaptan her sabah çocuklarıyla on buyruğu, iman açıklamasını, Rab’bin Duası’nı derin derin düşünerek dua ederek okudu. Kitabı yazdığı zaman Luther, kendi çocuklarına Kutsal Kitap’ın gerçeklerini öğretmek isteyen Thüringenli çiftçi Petrus’u gözlerinin önüne getiriyordu. Ona bu gerçekleri genç kuşak için sade olarak nasıl anlatabileceğini açıkladı. Birçok yerde bu kitap hâlâ en önemli kitaplardan biri sayılır. Bu kitaptaki konuları tam olarak açıklamak için Luther ‘Uzun İlmihâl’i yazdı. Luther güvenlik görevlilerinden kiliselerdeki huzurun sağlanmasını istiyordu, ama güç kullanmalarını, kilise işlerine karışmalarını istemiyordu.

Luther’in 1525 yılında beklenmedik bir anda evlenmesi, hem arkadaşlarını, hem de düşmanlarını düşündürdü. Bir keşişin manastırdan kaçan rahibeyle evlenmesi, kuşkusuz insanları şaşkınlık içinde bıraktı.

Luther ayinden yanlışlıkları çıkardığı ve vaazı en önemli yere koyduğu için, insanlar Luther’in de aşırı gruplar gibi bütün kutsal ayinlere karşı olduğu düşüncesine kapıldılar. Andreas Karlstadt, Luther’in öğretilerini böyle açıklıyordu. Benzeri düşünceleri İsviçre’nin reformcusu Ulrich Zwingli de yaydı. Zwingli düşüncelerinin çoğunu Luther’den almış, ama başarı tutkusuyla dolu olduğu için aralarındaki ayrılıkları ortaya atarak reformun başındaki kişi olmak istiyordu. Hessen eyaletinin dükü Filip onun yandaşıydı. Filip yetenekli bir devlet adamıydı, özellikle Zwingli’nin reformun silahlarla gerçekleştirilmesi düşüncesini destekliyordu. Filip’in isteği üzerine, Luther ve Zwingli 1529 yılında Rab’bin Sofrası konusunu tartışmak için Marburg’ta bir araya geldiler.

İsviçre’deki önderliğini Luther’e kaptırmaktan korkan, bu yüzden Hessen’le güney Almanya’nın kimi eyaletlerini kendine çekmek için Luther’le arayı açmak isteyen politikacı Zwingli ile politikadan tiksinen, yalnızca dinsel konular üzerinde durmak isteyen Luther, artık karşı karşıyaydı. Luther kavga etmeyerek ortak öğretilerde bir öneri yapmıştı. Bunlardan on dördü üzerine anlaştılar, ama ana konuda anlaşamadılar. Zwingli Rab’bin Sofrası’nın yalnızca İsa’nın ölümünü anmak için olduğunu ve “Bu benim bedenimdir” sözlerinin “Bedenimi temsil eder” ya da “Bedenimi simgeler” anlamında olduğunu söyledi. Luther ise büyük acılar çekerken İsa’nın gerçek huzurundan avunma bulduğunu bilerek, İsa’nın gerçekten Rab’bin Sofrası’nda var olduğunu, kendisini bize sunduğunu söyledi. Luther, önündeki masaya tebeşirle şu sözleri yazdı: “Bu benim bedenimdir.” Bu konuda bir anlaşma sağlanamadıysa da, her iki taraf ‘Vicdanın izin verdiği sürece birbirlerine sevgi gösterecek, Allah gerçeği açıklasın diye dua edeceklerdi.’

Ama Luther’in bu anlaşmadan edindiği olumlu düşünceler biraz sonra suya düştü. Zwingli’nin önderlik ettiği hareket, silahlı savaşa dönüştü ve Zwingli şehit oldu. Zor geçen bir süreden sonra Fransız Jean Calvin, İsviçre’nin başlıca reformcusu oldu.

13. KOBURG’TA

Luther ve yandaşlarının durumu 1530 yılında, birden çok tehlikeli oldu. Kayser, Fransa ile anlaşma yapmış, Viyana yakınlarına dek ilerleyen Türkleri geri püskürtmüş, Papa ile barışmıştı. Papa’nın elinden Bologna’da kayser tacını aldı, Millet Meclisi’ni Augsburg’a çağırarak kalabalık bir kurulla Almanya’ya geldi. Papa’ya olan bağlılığını, Almanya’daki Protestan hareketini ne pahasına olursa olsun bastırmakla gösterecekti.

Protestan soylular ve Elektor Johan, tanrıbilimcilerle birlikte güneye, Meclis toplantısına gidiyorlardı. Kuşkusuz, aforoz edilen baş sapkın Luther’in Augsburg’a girmesine izin verilmeyecekti. Bu yüzden Luther, Koburg şatosunda beş aydan çok kaldı.

Dokuz yıl önce Wartburg’ta olduğu gibi, Luther şimdi de ormanda, güzel hava ve sessizlik içinde dinlendi. Koburg’a gelir gelmez Melanchton’a bu Sina’yı Sion’a çevireceğini, oraya biri Mezmurlar’a, biri peygamberlere, biri de Aisopos’a olmak üzere üç çadır kuracağını yazıyordu!

Ama Luther’in yaşamı burada da kolay değildi. Hastalık onun yakasını bırakmıyordu. Kimi zamanlar çalışacak durumda bile olamıyordu. Baş dönmesi, kulaklarındaki uğultu, baş ağrısı ve uykusuzluk çekiyordu. Ama en zoru, içindeki kaygı ve huzursuzluklarıydı. Yanında bulunan iki genç arkadaşa karşın, yalnızlıktan kaçmak için daha kalabalık bir topluluk aradı. İki çocuğunu, küçük Hans’ı ve hemen hemen bir yaşındaki tatlı Magdalena’yı çok özlüyordu. Akrabaları için de üzülüyordu, çünkü babası ağır hastaydı. Şubat ayının ortalarında, Luther anne ve babasına uzun bir mektup yazarak onlara olan sevgisini, gönül borcunu belirtti. Babasının sağlık durumu izin verirse, kendi yanına gelmesini istiyordu. Babası kendisinin yüzünden hor görüldüğü, alay edildiği ve kin duyulduğu için acı çekiyordu. Ama bu acılar, Mesih’in onu kendi yüceliğine doğru götürdüğünün kanıtıydı. Babasını avutarak bu güçsüz halinde yaşamını, bizim için ölen güvenilir yardımcı İsa Mesih’in ellerine bırakmasını öğütledi: “Sözünü ettiğim sevgili Rabbimiz ve Kurtarıcımız, sevinçle karşılaşacağımız güne dek (ya bu ya da gelecek yaşamda) sizinle birlikte olsun. Çünkü hiç kuşkusuz, çok kısa bir süre sonra, Mesih’in yanında karşılaşacağımıza inanıyoruz.” Annesine de buna benzer sevgi dolu sözler yazıyordu.

Koburg'tayken babasının ölüm haberi Luther'e ulaştı. Eşi bu habere dayanamayacağından korkuyordu. Yaşlı Hans Luther sarsılmaz imanla bu dünyadan ayrıldı. Ona, oğlunun son mektubunda sözünü ettiği Müjde'ye inanıp inanmadığı sorulunca, yaşlı adam, "Ona inanmayan biri alçaktır" diyerek yatağında duvara doğru döndü ve canını verdi. Babasının ölüm haberi oğlunu çok sarstı. "Benim babam şimdi ölmüştür" dedi ve Kutsal Kitap'ı alarak bir odaya kapandı, dua etti, ağladı. Mektuplarında da babasını yitirmesinin acısını anlatırdı. Öte yandan da babasının Allah'a iman ederek ölmesi onu avuttu.

Ama Luther'in en çok üzüldüğü konu Müjde davasıydı. Sadık arkadaşı Melanchton güçlüklerle karşılaştığı an kararsızlığa düştü. Bir kardinalle görüşerek büyük bir ödün vermeyi bile kabul etti.

Ama Luther yine, sanki daha arındırılmış olarak acılarının altından kalktı. Doğanın yakınlığı, kuşların ötüşü onu çok dinlendirdi. Bülbülün ötüşünü, horozun yeni günün başladığını haber vermesine değin dinlemek ne hoştu! 'Sofra arkadaşlarına', yani kendi evinde birlikte yemek yediği gençlere, ortaklaşa göndermiş oldukları mektuba karşılık uzun, sevinç verici, teşvik edici yanıtlar gönderdi:

"Sevgili arkadaşlar, Mesih'in lütfu ve esenliğiyle sizi selamlıyorum. Ortaklaşa gönderdiğiniz mektubu almış bulunuyorum, durumlarınızı da öğrendim. Siz de bizim durumumuzu öğrenesiniz diye şunu bildirmek istiyorum: Kendimiz, üstat Veit ve Cyriacus (Luther'in genç arkadaşları, sonuncusu onun yeğeni) Augsburg Meclisi'ne gitmedik, ama başka bir meclise katıldık.

"Penceremin önünde küçük bir ormana benzeyen bir çalılık var. Orada kargaların meclisi toplanıyor. Atlılar gelip gidiyorlar, gece gündüz öyle bir gürültü geliyor ki, sanki hepsi zil zurna sarhoş. Gençlerle yaşlılar öyle bağırıyorlar ki, soluklarının kesilmeyişine şaşıyorum. Kayserlerini daha görmedim, ama soylular önümde kuyruk sallayarak durmadan uçuşuyorlar. Çeşit çeşit süslü giysilere bürünmüyorlar. Hepsinin sade siyah giysisi, gri gözleri var. Herkesin sesi de aynıdır, ama yine genç ve yaşlının, ufak ve büyüğün arasında hoş bir ayrım vardır. Büyük saraylara ve salonlara önem vermezler, çünkü toplantı yerinin tavanını gök, döşemesini yeşil dallar oluşturuyor. Duvarları ise dünya denli geniştir. Atlara ve zırhlara gereksinmeleri yoktur, çünkü çalılıkları aşabilen kanatlı tekerleklere sahiptirler... Büyük ve güçlü efendilerdir, ama nasıl karar vereceklerini daha bilmiyorum. Ne ise, şövalyeler gibi kuyruk sallamaları, gagalarını temizlemeleri hoşuma gidiyor..."

Koburg’ta, kuşların arasında yaşayan Luther avutucu oldu. Zor bir anında odasının duvarına şu sözleri yazıyordu: “Ölmeyeceğim, yaşayacağım ve Rabbim’in işlerini duyuracağım.” Luther 117. ve 118. Mezmurlar’ı yorumlarken tatlı, iman dolu sözleri yazdı. Onun ruhu sanki İsrail peygamberleriyle arkadaşlık ediyordu. Peygamberlerin kitaplarını Almanca’ya çeviriyordu. Dua yaşamı daha derin ve güçlü oldu. Mektuplarıyla, Augsburg’ta savaşan arkadaşlarına güç ve destek veriyordu. Her gece yaşadığı şatodan, sessiz ormanın üstünde yıldızlarla dolu duru gök kubbesini seyrediyordu. Bir zamanlar İbrahim’in gördüğü gibi, o da orada Allah’ın değişmeyen sevgi ve iyiliğinin simgesini görüyordu. Bazen de kara yağmur bulutları gökyüzünü kapladığı zaman, hiçbir desteği olmayan gökkuşağını görerek şaşırdı. Elektor’un danışmanına gönderdiği mektubunda Luther şöyle yazıyordu: “Geçenlerde iki harika şey gördüm. Biri şuydu: Penceremden dışarı baktığımda, gök kubbesiyle yıldızları görüyordum, ama tek bir direği bulunmayan bu harika yapı çökmeden yerinde duruyordu. Şimdi kimileri var ki, böyle direkleri arıyorlar, onlara dokunmak istiyorlar. Onları bulamayınca da korkup titriyorlar, sanki direkleri göremedikleri için gök kubbesi yıkılmak üzereymiş gibi… Sanki direkleri görüp dokunabilseler, o zaman gök üzerlerine düşmeyecekmiş gibi.” Luther’in oğlu Hans’a yazdığı mektup, bazılarınca bir babanın oğluna yazdığı en güzel mektuptur. Mektuptan daha sonra söz edeceğiz. Luther’in düşüncelerini durmadan Melanchton –bu alçakgönüllü, doğru, ama sarsılan adam– meşgul ediyordu. Onu sürekli yüreklendirip avutuyordu.

1530 yılının 25 Haziranında Protestanlar’ın yaptığı iman açıklaması kaysere okundu. Melanchton’un son biçimini verdiği bu açıklama, ayrıntılarıyla düşünülmüş, açık ve barışçıydı. Ana düşüncesi, Protestanlığın ayrılıkçı bir hareket olmayıp Kutsal Kitap’ın ve ilk kilisenin öğretisi olduğunu göstermekti. Luther de, açıklamasını gereğinden biraz ılımlı bulduğu halde beğeniyordu. Yıllarca süren tanrıbilim çalışmaları ve kişisel deneyimleri, bütün Protestanlar’ın kabul edebileceği ve Luteryen kiliselerin temel öğretisini oluşturan iman açıklamasını meydana getiriyordu.

14. EVLİLİK

Luther evlenme konusunda çok hazırlıklı değildi. Gerçi onun birtakım arkadaşları reform ilkelerini bu konuda da uygulayıp aile kurmuşlardı. Luther de onları destekliyordu. Protestan vaizlerinin sağlam aile yaşamının bütün halka bir bereket getireceğini vurguluyordu. Arkadaşları Luther'e evlenmesini söyleyince, şimdilik evlenmeyeceğini, çünkü her gün ölümünü ve aforoz edildiği için cezasını beklediğini gülerek söylüyordu. Ama yine, "Allah düşüncelerimi değiştirebilir, çünkü ben de bir kütük ya da taş parçası değil, et ve kandan oluşuyorum" derdi. Luther boş kalan ve yavaş yavaş harap olan manastırda sade keşiş yaşamını sürdürüyordu. Keşiş giysisi yıpranıp yamalarla doldu. Sonunda Elektor ona yeni bir giysi kumaşı armağan etti. Terzi ona geniş kollu 'Luther giysisi'ni yaptı. Luther'in sert saman yatağını kimse yumuşatmadı, odasını da kimse temizlemedi. Günlük çalışmalarını bitirince, keşiş giysisine bürünür, sade yatağına uzanırdı.

Luther'in düşünceleri manastırlara da girmiş, birçok keşiş ve rahibe boş manastır yaşamını bırakmak, komşularına yardım etmekle Allah'a hizmet etmek istiyorlardı. Ama manastırdan kaçmak tehlikeliydi, çünkü birçok aile kaçan kişiyi kabul etmiyordu. Özellikle rahibelerin geçimlerini sürdürebilmeleri için bir meslekleri yoktu. Hem de böyle kaçma girişiminde bulunanlara yardım etmek yasaklandı; bu işe karışanlar ölüm cezasıyla cezalandırılabiliyordu.

Leipzig yakınlarında soylu kızların bulunduğu Nimbschen manastırında dokuz rahibe kaçmayı tasarlıyordu. Aileleri onlara yardım etmek istemeyince Luther'e başvurdular. O da hemen kızlara yardım etmeye hazırdı. Manastır yakınlarındaki Torgau kentinde Belediye Meclisi üyesi Leonhard Koppe oturuyordu. Görevi manastıra yiyecek sağlamaktı. 1523 yılının Paskalya gecesinde Koppe arabasında dokuz tuzlu balık fıçısı yerine, dokuz rahibeyi manastırdan çıkardı. Luther kaçma girişiminin sonucunu beklediği sırada, kendi yaşam arkadaşını da beklediğini bilmiyordu. Wittenberg'e gelen kaçaklar büyük ilgi topladılar. Çünkü rahibeler sokaklarda serbestçe dolaşmaya alışık değillerdi. Luther kızların adlarını açıkladı, onlara yardım ettiğini söyledi. Başka isteyenlere de yardım edeceğini bildirdi.

Şimdi kızların geçimi nasıl sağlanacak sorunu ortaya çıktı. Genç olanlar kısa zamanda Luther'in öğrencilerinden eş buldular. Kimileri dost evlerinde hizmetçi

oldular. Hizmetçi olanlardan biri yirmi altı yaşında, güzel sayılmayan Katarina von Bora idi. Önce Katarina bir ailede çalışmış, ama orada daha çok kalamayınca Luther onu ya bir öğrencisiyle, ya da bir arkadaşıyla evlendirmek istemişti. Katarina ikisini de istemediğini bildirdi, ama doktorun kendisi kabul ederse... Luther kararını kısa bir zamanda verdi. Köylü ayaklanmasının kanlı sonucundan hemen sonra, 13 Haziran 1525'te akşamüstü Luther ile Katarina evlendiler. Bu güzel töreni ressamlar birçok kez ayrıntılarıyla anlatmışlardır. Kentin başrahibi ve Luther'in ruhsal örgütçüsü Johan Bugenhagen dizüstü çöken eşlerin ellerini birleştirdi. Tanıklık için doktor Justus Jonas, Luther'in portrelerini yapan ressam Lukas Cranoch ile karısı ve hukuk profesörü Apel orada bulunuyordu. Söylentiye göre Justus Jonas, Luther'in başına gelenleri görünce ağlamaya başladı. İki hafta sonra Luther'in yaşlı ana ve babasının da katıldığı büyük bir düğün yapıldı. Filip Melanchton çağrıldıysa da, düğüne gelmedi. Bir mektubundan, Luther'in eski bir rahibeyle evlenmesinin Melanchton'u çok sarstığını anlıyoruz. Ona göre bu, Luther için bir utançtı. Luther'in evliliğinden beklediği tek şey ise, yırtık pırtık üst başının düzelmesiydi.

Elektor, Luther'e ev olarak bütün manastırı tüm haklarıyla birlikte verdi. Büyük yapı kötü durumdaydı. Döşemeler kırıktı, tavanlar akıyordu, duvarlar yıllardır yakılan buhurdan kapkara olmuştu. Belediye onarım için gerekli gereçleri armağan etti. Yaşam dolu, çalışkan Katarina sabahtan akşama dek evi onarıyordu. Doktor da işlere katılıyordu. Ailenin en işlek yeri yemek salonuydu. Pencere çıkıntısında Katarina'nın çalışma masası ile doktorun koltuğu vardı. Öbür odalar küçüktü. Bir oda dua için ayrılmıştı. Luther'in eskiden çok uğraştığı kule odası, şimdi çalışma odasıydı.

Katarina von Bora çalışkan, tutumlu bir kadındı. Kısa zamanda Luther, evinde yeni bir düzenin kurulduğunu sevinçle gördü. Sabah erken kalktığı için Katarina'ya 'Wittenberg'in sabahyıldızı' adı takıldı. Onun erkeksi çalışma gücünü takdir eden Luther, mektuplarında ona 'Bay Kathe' ve 'Doktor Kathe' diye yazıyordu. Bu yorulmaz ve sadık yaşam arkadaşı olmasaydı, Luther yaşamını adadığı işi tamamlayamazdı. Luther'in evi sürekli konuklarla doluydu. Hem soylular ve prensler, hem de halk oraya geliyordu. Luther'in gelirleri azdı. Kendisinin yazdığı, ama yayınevlerini zenginleştiren kitaplarından para almıyordu. Vaizlik görevini de parasız yapıyordu. Zamanın töreleri uyarınca, öğretmen kendi evinde bir çeşit pansiyon çalıştırıyordu. Sofra her zaman kalabalıktı. Eskiden kırk kadar keşişin oturduğu yapı şimdi genellikle ağzına

kadar doluydu. Aile giderlerini artıran bir etken de reformcunun cömert ve iyi yürekli olmasıydı. Darda kalan öğrencilere yardım etmek için armağan olarak verilen evdeki eşyaları bile satıyordu. Onun parolası, ‘verin, size de verilecektir’ idi. Vicdansız açıkgözler onun iyi yürekliliğinden yararlanarak ona çok zarar verdiler. Yoğun işleri yüzünden hesap işleriyle pek uğraşamıyordu. Bir iki kez hesap yapmak için eline bir kalem aldı, biraz sonra kalemi bırakarak şöyle dedi: “Hesap işleri yapmak istemiyorum, bu işler ancak üzüntü getirir. Allah’ın aptalların da koruyucusu olduğuna inanıyorum.”

Katarina da daha çok çalışmak zorundaydı. Eskiden beri manastırın bira yapma hakkı vardı. Şimdi bu hakkı kullanmaya başlamışlardı. Manastırın balık üretme havuzları onarıldı. Katarina toprak satın almaya da başladı. Bu iş için Luther’den izin alması kolay değildi. Sonunda, kendi soyuna ait bir çiftliği satın aldı. Katarina’nın meyve ve sebze bahçeleri bol ürün veriyordu. Ahırda yirmiden çok inek ve domuz bulunuyordu. Büyük eve birkaç at da alındı. Bunun yanında, tavuklar ve arılar da besleniyordu. Elektor’un ve belediyenin verdiği armağanlar ailenin geçinmesini kolaylaştırdı. Onların arasında tahıl, ot, şarap, bira, kuş, tavşan, meyve vardı. Genç bir prens olarak Worms meclisinde bulunan Danimarka kralı III. Christian, Luther’e yılda bir tereyağı ve tuzlu balık gönderirdi. Ama o zamanki yollar öyle kötüydü ki, kimi zaman tereyağını balıklardan ayırmak olanaksızdı. Bu nedenle kral, armağanı paraya çevirip gönderiyordu.

Luther doğayı çok seviyordu. Doğanın her yönünden fışkıran yaşamla onu yok eden güçler arasındaki savaşı Luther, Allah ile Şeytan arasındaki savaşın simgesi sayıyordu. Boş zamanlarında bahçenin gölgeli patikalarında yürürdü, bülbülün ötüşünü dinleyerek Elbe Irmağı’nın koyu renk akan sularını seyrederdi. Arkadaşlarına yazdığı mektuplarda, bahçesine yaptırdığı kuyudan, bahçenin gül ve zambaklarından, reformdan söz ediyormuş gibi büyük bir hoşnutlukla yazıyordu. Yaptığı yolculuklarda Katarina’ya çeşitli çiçek tohumları alır, renklenen bahçesine hayran olurdu. Mektuplarında Katarina, Luther’den yolculuklarda çeşitli şeyler almasını isterdi. Ama isteklerini genellikle yinelemek zorunda kalırdı, çünkü Luther unutkan bir profesördü.

Luther için doğa, Allah’ın bilgi ve iyiliğinin resimli kitabıydı. Kutsal Kitap’ı her zaman iyi meyve veren bir elma ağacına benzetiyordu. Luther kirazları çok severdi. Onun eski öğrencileri olan taşra kiliselerinin vaizleri, Luther’in ziyaretlerinin kiraz zamanına rastlayacağını iyi biliyorlardı. Luther, arıların

çalışkanlığına, toplumsal yaşamına hayran kalırdı, ama serçelerin küstahlığından iğrenirdi. İlkyazlarda Elbe konağından gelen kurbağa seslerini, İncil'e karşı gelenlerin seslerine benzetiyordu. Kırlangıç ise, boş sözler konuşan bir keşişti. Lahana kurtlarının işini, Şeytan'ın özel bir işi olarak düşünüyordu.

Çocuklarından başka Luther'in ev halkı arasında, eskiden rahibe olan Katarina'nın teyzesi, hayvanların bakıcısı, şişmanlığı ve tembelliğiyle tanınan eski öğrencisi Wolfgang Sieberg ve masalarla evrakların üzerinde bile dolaşan Tölpel adında ufak bir köpek vardı. Buna ek olarak evin çocuklarından sayılan, onu aşkın kardeş çocuğu vardı. Bunlar sürekli üzüntü ve dert kaynağıydılar. Özellikle kızkardeşinin kızı Magdalena, evlenme konusunda durmadan sorun çıkarıyordu. Ailede toplam otuz kişi vardı.

15. AİLE YAŞAMI

Luther ve Katarina'nın altı çocuğu oldu: Hans (1526-1575), Elizabet (1527-1528), Magdalena (1529-1542), Martin (1531-1565), Paul (1533-1593) ve Margareta (1534-1570). İlk doğan çocuk, bütün arkadaşları sevindirdi. Babası, çocuğu daha bir haftalıkken, bilgin arkadaşlarına yazdığı mektuplarda onun selamını yazıyordu. Çocuk bir yaşındayken büyük bir başarı gösterdi: Bütün odayı baştan başa emekledi! Martin inatçıydı, okulda pek başarılı olamıyordu. İkinci çocuk Elizabet korkunç veba yılında doğdu ve bir yaşına varmadan öldü. Onun yerine Allah onlara Magdalena'yı verdi. Magdalena babasının en içten sevdiği çocuğuydu. Olağanüstü güzel ve tatlı bir çocuktu. Yaradılışında bir eksik bulunmayan çocuk, hem babasının hem de konukların gönlüne girmeyi başardı. Hans ve Magdalena arasında çok yakın bir arkadaşlık vardı. Martin küçükken kundakta ağlayıp elleri ve ayaklarıyla özgürlüğünün kısıtlanmasına karşı koyuyordu. Bunu gören babası ona şöyle öğüt verirdi: "Yüksek sesle bağır ve savaş! Papa da beni böyle bağlamıştı, ama şimdi, özgürüm!" Paul güçlü kuvvetli bir erkek çocuktu. Pavlus'a gönül borcu olduğu için Luther, oğullarından ikisinin de Paul (Pavlus) adını taşıması gerektiğini söylerdi, ama bu çocuk tek başına da yeterdi!

Luther'in ev yaşamında doğal ve sağlıklı bir özgürlük vardı. Şöyle de denilebilirdi: Bütün ev yaşamı, hem günlük işleri, hem de bayramları Allah'a adanmıştı. İsa Mesih'in Luther'in ailesinde önemli bir yeri vardı. Zor işler O'na devredildi. Luther'in evinde uyumsuzluklar da vardı, bu doğaldır. Luther Katarina'yı seviyordu. Karısıyla ilişkileri konusunda şöyle derdi: "Onu tutkulu bir şekilde değil, ama çok seviyorum." Birlikte uzun zaman geçirdikten sonra Luther, "Allah'ı seven, sadık bir eşim var" derdi. Öte yandan Luther'in ara sıra konukların önünde Katarina'nın erkekçe davranışlarına değinerek onu kızdırdığı da yadsınamaz. Ölümünden hemen önce Luther, Eisleben'den gönderdiği mektuba şöyle başladı: "Yürekten sevdiğim eşim Katarina Luther, doktorun karısı, Zulsdorf'un ev hanımı (Zulsdorf Luther'in çiftliğinin adıydı), domuz tüccarı – ve sahip olduğu diğer özellikler."

Katarina'nın kimi kusurları da vardı. Bunlardan biri gevezeliğiydi. Manastırda uzun süre susmak zorunda kaldığı için, şimdi çok konuşuyordu. Bir kez durmadan konuştuğu için Luther, "Vaazına başlamadan önce Rab'bin duasını okudun mu, Katarina?" diyerek onu susturdu. Luther, kadınların doğuştan güzel

sözler söyleyebildiğini, erkeklerinse bu beceriyi çok çaba harcayarak öğrenmek zorunda olduklarını söylerdi. “Ev ekonomisi üzerine konuşan kadın, güzel sözleri kullanmakta Cicero’dan üstündür. Keşke bu uzun, güzel konuşmaların kısa ve acı sonu: ‘Para ver!’ olmasaydı. Kadınların elinde bundan da güçlü başka bir silah var: Ağlamak. Sözleriyle alamadıklarını ağlamayla alırlar” derdi. Katarina’nın başka bir eksikliği de eşinin ruhsal büyüklüğünü tam olarak anlamamasıydı. Birçok kez başkaları Luther’in ruhsal anlayışına hayran kalırken, Katarina inatçılıkla karşı koyardı. Kuşkusuz Luther’le yaşamak Katarina için kolay olmadı. Bekârlığında alıştığı davranışlarının değiştirilmesi kolay değildi. Luther’in cömertliği birçok kez ailenin parasal durumunu altüst etti. Kimi zaman evde büyük bir şölen için 7-8 masaya sofra kuruldu. Luther’in çalışma odasına kadın eli ancak gizli olarak dokunabilirdi. Küçük bir odada elyazmaları, evrakları, notları masa üstünde, yerde, sandalyelerde, raflarda, pencere çıkıntılarında karmakarışık durumdaydı. Luther’in ağırlaşan hastalığı Katarina’ya daha çok iş yüklüyordu. Usanmadan şifalı bitkilerden ilaç kaynatıyordu. Doktor olan en genç oğlu da, daha sonra bu ilaçların çok iyi olduğunu söylemişti.

Kuşkusuz Katarina’nın kişiliğinde güçlü erkeğin önem verdiği kadınsı zariflik pek bulunmuyordu. Ama ‘Wittenberg’in sabahyıldızının’ çalışkanlığı olmadan, Luther yaşamının büyük görevini yapamazdı. Cömert ruhlu Luther, eşiyle paylaşamadıklarını çocuklarıyla bol bol paylaşıyordu.

Çocukların yarattığı üzüntüler ve gürültü Luther’i de sinirlendiriyordu. Bir yılbaşı gününde çocuklardan biri durmadan ağlıyordu. Onu kimse susturamıyordu. Bunun üzerine Luther kızgınlıkla, “İşte evliliğin üzüntü ve sıkıntısı budur. Bu nedenle birçokları evlilikten tiksiniyorlar... Korktuğumuz şey kadınların alışılmamış özellikleri, çocukların gürültü ve ağlamaları, para sıkıntısı, kötü komşular, vb.” dedi. Ama bütün bunlar, evinde nur topu gibi çocuklarının gelişmesini seyretmesinin yanında vız gelirdi. Luther sık sık pencerenin önünde durarak uzun süre çocukların avludaki oyunlarını seyrediyordu. Kimi zaman kendisi de onlarla birlikte oynuyordu. Çocuklarıyla birlikte taşradaki vaizlerin kiraz bahçelerine gitmek ne hoştu!

Bir gün Luther çalışma odasında oturup kaz tüyüyle durmadan yazıyordu. Bu sırada kapı yavaşça açıldı, oğlu sessizce içeriye giriverdi. Bir masanın altına gizlenerek, sanki babası görmüyormuş gibi, babasının, güçlü babasının çalışmalarını izliyordu. Babasının haberi yokken onun yanında olmak ona büyük

bir mutluluk veriyordu. Baba ve oğlu göz göze gelince, oğlu yakalandığını, belki de kovulacağını anladı. O zaman Luther oğlunun gözlerinden 2. Mezmur'un "Oğlu öpün ki öfkelenmesin" sözlerinin ne derin bir anlam taşıdığını anladı.

Evinin günlük yaşamını Luther şöyle anlatıyor: "Sabah kalktığımda çocuklarımla On Buyruk, İman açıklaması, Rab'bin Duası ve Mezmur'u okuyup dua ederiz." Sofradayken çocuklar Kutsal Kitap'tan bir parça okuyorlardı. Pazar akşamları Luther Hristiyanlığın temel öğretilerini kolay anlaşılır bir biçimde ev halkına açıklardı. Sonra bu konuşmalar 'Oda vaazları' adı altında yayınlandı. Çocuklarıyla birlikte Luther, yazdığı ve bestelediği ilahileri okurdu. Bunlar sonraki yıllarda bütün reformcu Hristiyanlığın ortak malı olmuştur. Luther çocuklarıyla birlikte olduğu zamanlar yaşamının en güzel anlarını yaşıyordu. En büyük üzüntüsü çocukları yüzünden oldu ve bu nedenle son yılları mutsuz geçti.

Luther Koburg'tayken Katarina ona, çok sevdiği Magdalena'nın resmini yolladı. Luther çok sevindi, resmi masanın üstüne astı. Kimilerine göre Luther'in Koburg'ta en büyük oğlu Hans'a gönderdiği mektup, bütün tarih boyunca bir babanın oğluna gönderdiği en güzel mektuptur:

"Sevgili oğlum Hans Luther, Wittenberg.

Sevgili küçük oğlum, Mesih'ten lütuf ve esenlik diliyorum!

Uysal bir çocuk olduğunu, çok okuyup dua ettiğini işitince çok sevindim. Bunlara devam et, küçük oğlum. Eve geldiğim zaman, sana pazardan güzel bir armağan getireceğim. Çok güzel ve tatlı bir bahçe biliyorum. Orada altın giysili çok çocuk var. Onlar ağaçlardan güzel elma, armut, kiraz, sarı ve mor erik topluyor, şarkı söyleyerek hoplayıp seviniyorlar. Küçük ve güzel altın gemli, gümüş eyerli atları var onların. Bahçe sahibine bu çocukların kim olduğunu sordum. 'Bunlar istekli olarak dua eden, öğrenmek isteyen, Allah'ı seven çocuklardır' diye yanıt verdi. Ben de ona, 'Sevgili arkadaşım, benim de küçük, Hans Luther adında bir çocuğum var. O da bu bahçeye giremez mi? Güzel elma ve armutlardan tadamaz, küçük güzel atlara binemez, başka çocuklarla oynayamaz mı?' dedim. O zaman adam bana şöyle dedi: 'İstekli olarak dua eder, Allah'ı sever, öğrenmek isterse, girebilir. Lippus ve Justus da girebilir. (Lippus Melanchton'un ve Justus Jonas'ın oğullarıydı). Hepsi bir araya geldiği zaman flüt, gitar, arp ve her çeşit telli çalgı çalıp dans edecek, küçük yaylarla ok atacaklar.'

Sonra dans için hazırlanan güzel bir çimenliği bana gösterdi. Orada saf altından flüt, gitar ve başka çalgılarla gümüş yaylar vardı. Sabah erken olduğu için, çocuklar daha kahvaltı yapmamışlardı. Ben de dansın başlamasını bekleyemedim, adama şöyle dedim: ‘Sevgili bayım, ben hemen gidip sevgili küçük oğlum Hans’a bunları yazacağım. Şöyle ki, o da buraya girmek için çok dua etsin, okusun, Allah’ı sevsin. Ama onun Lena adında bir yeğeni var, onun da buraya girmesi gerekir’ dedim. ‘O da gelsin’ dedi adam. ‘Şimdi git ve ona yaz!’

Bunun için, sevgili oğlum, güzelce oku, dua et, Lippus ile Justus’a da aynen böyle yapmalarını söyle. O zaman hepiniz o bahçeye girebilirsiniz. Her şeye gücü yeten Allah seninle olsun! Yeğenin Lena’ya selam söyle, benim yerime onu öp.

Sevgili baban Martin Luther, 1530”

Magdalena, çoğu kez erken ölen çocuklar gibi, erken olgunlaşan, imanı güçlü, alçakgönüllü, az şeylerle yetinen dengeli bir çocuktu. Luther, bu çocuğun kendisini hiçbir zaman üzmediğini anımsıyordu. On iki yaşındayken kızı ağır hastalandı. Luther en karanlık düşüncelerinin gerçekleşeceğini seziyordu. Magdalena’nın en yakın arkadaşı olan kardeşi Hans Torgau’daki okuldayken, bir gün doludizgin gelen bir atlı araba onu eve götürmeye geldi. Magdalena ölmeden önce kardeşini son bir kez daha görmek istemişti. Luther, Hans’ın ev sahibine şöyle bir mektup yazdı: “Lütfen, oğlum Hans’a size yazdıklarımı söylemeyin. Kızım Magdalena’nın yaşamı sönmek üzeredir. Allah başka bir karar vermediyse, yakında cennete, gerçek babasının yanına göçecek. Ama kardeşini o denli çok özlüyor ki, onu almak için bir araba göndermeye karar verdim. Birbirlerini içtenlikle seviyorlar. Belki kardeşini gördüğü zaman yaşama dönecektir. Sonra kendimi savsaklamakla suçlamayayım diye, şimdi yapabileceğimi yapıyorum. Bu yüzden oğluma çabuk buraya gelmesini söyleyin, ama nedenini açıklamayın. Kısa bir zamanda geri dönecektir. Magdalena ya kalkar, ya da Rab’de uyuyacaktır. Rab sizinle olsun.”

Hans zamanında eve yetişti. Magdalena dört gün ölümle yaşam arasında savaştı. Luther onun yatağının yanında oturup üzüntü içinde şöyle konuştu: “Sevgili Allahım, onu içtenlikle seviyorum, ama sen onu yanına almak istiyorsan, kabul ediyorum.” Sonra Magdalena’ya şunu sordu: “Magdalena,

kızım, burada babanın yanında kalmak ister miydin?" "Evet baba. Allah nasıl isterse" diye yanıt verdi. "Göksel Baba'nın yanına da gitmek ister miydin?" diye sorduğunda ise, "Evet, sevgili babam, Allah nasıl isterse" diye yanıt verdi. Luther duygularını gizlemek için başını çevirip "Ah, sevgili kızım!" diye inledi. Ağlayan Katarina'yı da şöyle avutuyordu: "Sevgili Katri, kızımızın nereye gideceğini düşün! Kutsalların yanına gidecek." Luther diz çökerek dua ettikten sonra, Magdalena'yı kucağına aldı, burada kızcağız sessizce son uykusuna daldı.

Magdalena tabutunda yatarken Luther ona şöyle diyordu: "Sevgili küçük kızım, ölümden sonra dirileceksin ve bir yıldız, bir güneş gibi parlayacaksın." Katarina'yı avutarak şöyle dedi: "Şimdi o mutludur! Çocuklar karşı koymazlar. Onlar söylenene inanıyorlar. Çocuklar için her şey yalındır. Karşı koymadan, bedensel acı ve ölüm korkusu duymadan, uykuya dalıyormuş gibi ölüyorlar." Gömüt kapatılınca Luther, "Bedenin dirilişi vardır" dedi. Eve giderken de güvenle, "Ağlamak için hiçbir nedenimiz yok, sonsuz yaşam için güvenimiz var" diyordu. Ama arkadaşlarına gönderdiği mektuplarda Katarina'nın durmadan ağladığını, kendisinin de bu 'söz dinleyen ve alçakgönüllü kızının yüzünün, sözlerinin ve davranışlarının' yüreğinin derinliklerinden silinemeyeceğini bilerek üzüntüsünün dinmeyeceğini yazıyordu.

Magdalena'nın gömüt taşına babasının şu şiiri yazıldı:

"Ben küçük Magdalena,

Zarif kızı Luther'in,

Yatıyorum burada,

Bembeyaz yatağımda,

Bütün kutsalların yanında.

Mesih ölmeseydi,

Yerime çarmıhta,

Günah yükünün altında,

Kaybolacaktım ben zavallı;

Ama şimdi mutlu yaşıyorum,

İsa Mesih’in yanında.”

Luther bu üzüntüsünden bir daha doğrulamadı. Dört yıl daha yaşadı, ama evinde eski sevinç ve mutluluk yoktu. Luther’in hastalığı gittikçe ağırlaşıyordu. Artık ‘çok sevdiği son gününden’ başka bir şey özlemiyordu.

16. LUTHER’İN SOFRA KONUŞMALARI VE MEKTUPLARI

Akşam üstü saat beş sularında Luther’in evinde büyük bir sofra kurulurdu. Sofraya normal olarak aşağı yukarı otuz kişi katılıyordu, ama çoğu kez sayı daha da çoktu. Sofradayken Luther engin düş ve mizah yeteneğini gösteriyordu. Konuşmalar dünya ile cennet arasında her şeyi kapsıyordu. Geniş halk kitleleri için hazırlanmıyordu. Buna karşın, Luther kimi öğrencilerin bu konuşmalarını kaydettiklerini görünce de karşı koymazdı. Şimdi yüzlerce yıl sonra bu konuşmalar bize Luther’in günlük yaşamını aktarıyor. Kimileri yalnızca birkaç gün, kimileri ise uzun yılları kapsayan, öğrencilerin kaydettiği bu konuşmalardan günümüze on kitap kalmıştır. Luther’in düşüncelerini anlamak için şimdi bu konuşmalardan birkaç aktarma yapıyoruz.

Bir gün Luther’den daha yetenekli vaizlerden söz açıldı. O zaman Luther şöyle dedi: “Bu onuru onlara hiç kıskanmadan veriyorum. Halkın onları çok beğenmesinin nedeni de şudur: Halk bol bol olay ve öykü işitince şaşıyor. Doktor Nikolaus da Yeşu ve Krallar bölümlerinden vaaz ederken bol bol simgesel ve ruhsal açıklama kullanıyordu. Halk da bunu beğeniyordu. Kendim de bu yöntemde usta sayılırım. Ama insanın Allah önünde nasıl aklanacağı, insanın ancak Mesih’e olan iman aracılığıyla kurtulacağı gibi konularda vaaz edilince halk kimseye kulak asmaz, hiçbir vaazı beğenmez. Aklanma konusunda vaaz edildiği zaman halk uyuyor, öksürüyor, ama bir olay ve öykü anlatıldığı zaman herkes susuyor, dikkatle dinliyor. İnanıyorum ki, benden üstün olan vaiz çoktur.”

“İyi bir vaizin şu özellikleri olmalı: Ustalıkla ve kolay anlaşılır biçimde doğru olanı öğretmeli, çok yetenekli olmalı, etkili ve güzel söz söyleme sanatını bilmeli, sesi güzel olmalı, belleği iyi olmalı, bitireceği zamanı bilmeli. Konuştuklarından emin olmalı, çalışkan olmalı, canını ve malını, ününü ve onurunu feda etmeye hazır olmalı, herkesin kendisine kötülük etmesine, kendisini aşağılamasına izin vermelidir.

“Vaizlerin kusurları hemen fark edilir. Bir vaizin on tane iyi özelliği ve tek bir kusuru varsa, bu kusuru bütün iyi özelliklerini gölgeler. Günümüzün dünyası bu denli kötüdür! Bir insanda olabilecek bütün erdemler Doktor Jonas’da var, ama sık sık öksürüyor. Bunu da kimse affetmiyor!”

Bir gün Katarina, yeğeni Johan Polner'in kent kilisesindeki vaazını dinledikten sonra onu, konudan çok kez uzaklaşan Doktor Pommer'den daha iyi izleyebildiğini söyledi. Bunun üzerine Luther şöyle dedi: "Johan Pommer'in vaazları siz kadınların konuşmalarına benziyor, aklınıza gelen her şeyi anlatıyorsunuz... Doktor Jonas, 'Rastgele her askerle konuşulmamalı' derdi. Dediği doğrudur. Doktor Pommer ise konuşmalarında aklına her geleni anlatıyor. Aklına gelen her şeyi anlatmak zorunda olduğunu sanan vaiz akılsızdır. Vaizin konudan ayrılmaması gerekir. Konuyu en açık biçimde anlatmalıdır. Aklına her geleni söylemek isteyen vaizler, pazara giden kızlara benziyorlar. Karşılarına çıkan her kızla hemen konuşmaya dalarlar. Karşılaştıkları bütün kızlarla böyle yaptıkları için de pazara geç gelirler. Konudan uzaklaşan, bir konuşmada her şeyi anlatmak isteyen vaizler de böyledir. Ama her şeyi anlatmak olanaksızdır."

Bir gün Luther'in yazdıklarını basan yayınevi sahibi sofradayken şöyle sordu: "Doktor, güçlü ve çarpıcı vaazlarınızı nasıl hazırlıyorsunuz?" Luther de şöyle yanıt verdi: "Sevgili arkadaşım, yöntem çok kolaydır, her isteyen aynısını yapabilir.

Birincisi, kürsüye çıktığım zaman kendime, 'Martin, unutma, yüce Allah'ın elçisisin! Öyle ise, O'nun adına, O'nun yerine konuş!' derim. Bu yüzden de bu dünyada olan hiçbir şeye kulak asmam, gerçeği söylemekten çekinmem. Ama bu nedenle gururlu olamam, kendi iyiliğimi de arayamam. Hiç kimsenin hoşnutluğunu, kendiminkini bile, aramıyorum. Kimsenin kayırıcılığının peşinde de değilim. Allah gurur ve tutkuya başka kişilerde izin verebilir belki, ama vaizlerde asla. Kutsal Kitap önünde herkes alçakgönüllü olmalı, ancak Allah'a yücelik vermelidir.

İkincisi, Kutsal Kitap'a dayanıyorum. Onu her gün araştırıyorum. Kutsal Kitap büyük, çok dallı bir ağaç gibidir. Yaşamımda onda iyi meyve bulunmayan tek bir dal bile görmedim. Birçok kişi Kutsal Kitap'ı bir kez okuduktan sonra, her şeyi bildiğini sanıyor.

Üçüncüsü, önüme gelen bütün konulara değinmiyorum, sadece bir konuyu ele alıyorum. Bir konuşmada her şeyi söylemeye kalkışmamalı, ölçülü olunmalıdır.

Dördüncüsü, bütün vaazlarımı kolay anlaşılır biçimde hazırlıyorum. Vaaz ettiğim zaman soylulara, doktorlara, öğrenim görmüşlere seslenmiyorum,

çiftçilere, gençlere, hizmetçilere sesleniyorum. Vaazlarım öyle olmalı ki, herkes onlardan yararlansın.

Beşincisi, insanlara uzun vaazlarla işkence etmiyorum. İşitme yeteneğimiz ince bir alettir. Çabuk yorulur ve vazgeçer. Çok şeyi az sözle söylemek yetenek ister.

Altıncısı, yavaş konuşuyorum, çünkü bu iyi ve onurludur. Bütün bilgeliğim budur, kurallara uymak olağanüstü bir yetenek gerektirmez."

Yayınevi sahibi sözünü sürdürerek, "Doktor, âdetiniz olduğu üzere bunları da bir deyim olarak söyleyemez misiniz?" diye sordu.

"Neden olmasın" dedi Luther, "deyim şudur: Cesaretle işine başla, ağzını aç – ve çabuk bitir!"

Bir araştırmacıya göre, dünya tarihinde Luther gibi sıkıntı ve üzüntü içinde olanları avutabilen başka bir kişi olmamıştır. Luther'in 9 kalın cilt oluşturan sayısız mektuplarından kimi incileri aktarıyoruz.

Luther 1516 yılında George Spenlein'e avutucu bir mektup yazdı:

> "Ruhsal durumunuzu bilmeye çok istekliyim. Öyle ki, sahte doğruluğunuzdan hâlâ bıkıp usanıyor musunuz, ancak Mesih'in doğruluğu için sevinçli ve cesaretli olmayı diliyor musunuz? Çünkü günümüzde küstahlık çok yaygındır, özellikle iyi ve doğru olmak isteyenleri yutmak istiyor. Bu kişiler, İsa Mesih'te bize bol bol ve karşılıksız verilen Allah'ın doğruluğundan bir şey bilmeyip kendilerinde iyilik ve doğruluk arıyorlar. Öyle ki, kendi erdem ve iyi işleriyle kendilerini süsleyerek Allah önünde durabileceklerini sanıyorlar. Ama bu olanaksızdır!
>
> Sen bizdeyken ikimiz de yanlışlık içindeydik. Ama şimdi ben bu yanlışlığa karşı savaşıyorum, gerçi onu daha tümden yenemedim.
>
> Bu yüzden, sevgili kardeşim, Mesih'i çarmıha gerilmiş olarak tanımaya çalış. O'nu yüceltmeyi öğren. Kendine güvenmeyerek O'na şöyle de: 'Rab İsa, sen benim doğruluğumsun, ben ise senin günahınım. Sen bende olanı üzerine aldın, kendinde olanı da bana verdin. Sen olmadığın şey oldun, beni olmadığım şey yaptın.' Günahsız olabileceğini öğretenlerden sakın. Mesih

yalnız günahlılarla birliktedir. Gökten, bulunduğu doğruluktan, günahlılarla birlikte oturmak üzere aşağı indi.

Böyle bir sevgiyi düşün. O zaman O'nun sevecen avuntusunu da tadarsın. Çünkü kendi çaba ve çalışmalarımızla vicdanımız avuntu bulabilseydi, O neden ölmeliydi? Hayır, ancak kendine, kendi işlerine güvenmeden O'nda esenlik bulursun. O'ndan şunu da öğrenmelisin: Seni kaldırıp günahlarını kendisininmiş gibi nasıl benimsediyse, kendi doğruluğunu da sana mal etmiştir. Bunun için O'na güvenle inanman gerekir, bunu yapmayan lanetli olsun.

Değişken, ara sıra yoldan sapan kardeşlerini de sabırla kayır, onların günahlarını kendine mal et, sende iyi bir şey varsa onlarla paylaş. O zaman elçinin sözlerine göre davranmış olursun: 'Mesih sizi kabul ettiği gibi, Tanrı'nın yüceliği için birbirinizi kabul edin' (Romalılar 15:7); ve 'Mesih İsa'daki düşünce sizde de olsun. Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı'ya eşitliği sımsıkı sarılacak bir hak saymadı. Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı' (Filipililer 2:5-8). Senin de böyle yapman gerekir. Kendini öbürlerinden üstün sayıyorsan –sanki senin malınmış gibi– bunu sarılacak bir şey olarak görme, ama kendini alçalt, onlar gibi ol, böylece yüklerini hafifletebilirsin.

Daha kötü durumda oldukları için, onlarla acı çekmek istemeyen kişilerin doğrulukları boştur. Ya da onlarla birlikte olmakla, sabır, dua ve iyi örnek göstermekle yardım etmek yerine, kaçmayı ve tek başına olmayı yeğleyen doğruluk nedir ki? Bu, Allah vergisini kardeşlerle paylaşmak yerine, onu toprağa gömmek demektir.

Mesih'in çok önem verdiği çiçek ve güllerdensen, bil ki, dikenlerin arasında olman gerekir. Ama dikkat et! Sabırsızlık ve sert yargılarınla ya da gizli gururla kendin de diken olmayasın. Mezmurlar'da yazıldığı gibi, Mesih'in egemenliği düşmanların arasındadır. Bu yüzden herkesin dost olmasını nasıl beklersin? Böylece sende olmayanı, diz üstü dua ederek Mesih'ten dilemelisin. O sana her şeyi öğretecek. Sen ancak Mesih'in senin için ve başka insanlar için yaptıklarına bak, o zaman başkalarına ne yapman gerektiğini öğreneceksin.

Mesih ancak iyi insanlar arasında yaşamak ve dostları için ölmek isteseydi, kimin için ölecekti acaba? Şimdi böyle yap, benim için de dua et!

Rab seninle olsun, mutlu olarak O’nda kal.

Kardeşin Martin Luther, Augustinusçu keşiş.”

‘Sofra konuşmaları’nı kaleme alan, çocukların öğretmeni olan melankolik Hieronymus Weller’e Luther 1530 yılında şöyle yazdı:

“Her şeyden önce şunu anlamalısınız: Bu kötü, üzüntü getiren düşünceler Allah’tan değil, İblis’tendir. Çünkü Allah üzüntü değil, sevinç ve avuntu veren Allah’tır. Mesih’in kendisi şöyle diyor: ‘Allah ölülerin Allah’ı değil, ancak yaşayanların Allah’ıdır.’ Yaşamak da Allah ile mutlu olmak değil midir? Bu yüzden böyle düşünceleri hemen kovup şöyle demelisiniz: ‘Sizi Rab göndermedi.’ Sizi çağıran Rab böyle konuşmuyor. Başlangıçta savaşmak zordur, ama yavaş yavaş daha kolay olur. Böyle düşünceler ancak size değil, bütün kutsallara saldırıyor, ama onlar savaşıp üstün geldiler. Böylece siz de kötülükten kaçmayın, cesaretle üstüne yürüyün. Denenmelerden öğrendiklerimize göre, böyle savaşlarda düşmanın sesine kulak vermemeli, onun savlarını araştırmamalı, ama onları hor görüp geçip gidilmelidir. Bunu bilen üstün gelir, bilmeyen yenilir. Düşmanın savlarından kurtulmak amacıyla onları araştıran ve tartışmaya giren biri, onları yalnız alevlendirip güçlendirir. İsrail halkı örneğiniz olsun. Yılanlara karşı savaşmakla ya da onları seyretmekle yenemediler, ancak başka bir yöne, tunçtan yapılmış yılana bakarken üstün geldiler. Bu savaşta doğru ve kesin zafer böyle kazanılır. Böylece sevgili Hieronymus, böyle düşüncelerin yüreğinize takılmasına izin vermeyin. Birisi denenmeler konusunda, ‘Böyle düşünceler içimden geliyor’ dediği zaman, akıllı biri şöyle yanıt verdi: ‘Sen de gitmelerine izin ver.’ Bu akıllıca bir sözdür. Başka birisi de şöyle yakınıyordu: ‘Kuşların başının üstünde uçmasını engelleyemezsin.’ O da şöyle yanıt aldı: ‘Ama başında yuva yapmalarını engelleyebilirsin.’”

Luther’in babasına yazdığı son mektup 15 Şubat 1530 tarihini taşıyor.

“Olabilirse, sizin annemle birlikte buraya getirilmenize izin verirseniz beni çok mutlu edersiniz. Katarina ile hepimiz bunu gözyaşlarıyla diliyoruz. Size en iyi biçimde bakacağımızı umut ediyorum.

Her neyse, sizi babam olarak bana veren Baba’ya yüreğimde dua ediyorum ki, sonsuz merhametiyle sizi güçlendirip aydınlatsın ve Ruh’uyla sizi korusun. Şöyle ki, sevinç ve şükran duygusuyla sizin de çağrılmış olduğunuz, karanlıktan ve yanılgılardan geldiğinize dair, Allah Oğlu’nun, Rabbimiz İsa Mesih’in merhametli öğretisini tanıyasınız. Sizi bu bilince getiren, sizde işini başlatan, onu hem bu yaşamda hem de Rabbimiz İsa Mesih’in sevinçli gelişinde koruyacağını, sonuna dek işini tamamlayacağını umut ediyorum.

Gerçi Rab sizi öyle güçlendirdi ve bu öğretiye olan imanınızı kanıtladı ki, benim yüzümden çok incinme, hakaret, alay, hor görülme, kin, düşmanlık ve tehlikelere katlandınız. Ama Pavlus’un da dediği gibi, bunlar Rabbimiz Mesih’e benzer olmamız içindir.

Bunun için yüreğiniz rahatlasın, hastalığınızda güven içinde olun. Çünkü Allah’taki yaşamımızda sadık bir yardımcımız var: Bizim için günah ve ölümü yok eden İsa Mesih. Şimdi bizim yararımıza göktedir, bütün melekleriyle bizi seyrediyor, buradan ayrılacağımız günü bekliyor. Öyle ki, kaybolma korkusuna kapılmayalım. O ölümü ve günahı yendi, artık O’na dokunamazlar. Bunun yanında o denli sadık ve doğrudur ki, kuşku etmeden yardımını istersek, bizi bırakmak istemez, bırakamaz.

Ama belki O’nun kutsal isteğine göre bir süre daha göksel yaşamdan yoksun olup bizimle birlikte bu üzüntü konağında kalmanız gerekir. Kara haberleri almak, onları görmek için, ya da başka Mesih inanlılarının yanında kazazedelere yardım etmek, kötülüğe karşı isteyerek savaşmak için Allah size güç verecektir.

Böylece sizi, kendinizden de çok seven ve sevgisini günahlarınızı kendi üzerine alarak, onların cezasını kendi kanıyla ödeyerek ve bu müjdeyi açıklayarak kanıtlayanın ellerine bırakıyorum. Ruhu aracılığıyla size imanı veren, kötülüğü yenen O’dur. Şimdi bütün yüreğinizle imanda ve O’nun sözünde durun. Hiçbir şeyden korkmayın.

Siz bunu yaparsanız, geri kalanı O çözümler. O her şeyi, düşünebileceğinizden daha iyi yapar.

Sevgili Rabbimiz ve Kurtarıcımız sizinle birlikte olsun. Şöyle ki, bir gün Allah'ın yardımıyla ya burada ya da orada görüşeceğiz. Kısa bir süre sonra Mesih'in yanında görüşeceğimize güvenle inanıyorum. Bu yaşamdan ayrılmamız, Allah için benim buradan oraya ya da sizin oradan buraya gelmenizden daha ufak bir şeydir. Bu, güvenilir bir gerçektir. Buradan ayrılmamız sanki kısa, bir saatlik bir uykudur ve her şey değişecektir.

Katarinam, küçük Hansım, küçük Magdalenam, Lena teyze ve tüm ailem sizi selamlıyor, durmadan sizin için dua ediyorlar. Sevgili anneme ve bütün arkadaşlarıma selam söyleyin! Allah'ın merhameti ve gücü sonsuzlara dek sizinle olsun! Amin."

Luther babasının ölümü hakkında Melanchton'a şöyle yazdı:

"Bugün Hans Reinecke bana yazarak sevgili babam, Hans Luther'in, Paskalya'dan sonra altıncı Pazar günü saat birde aramızdan ayrıldığını bildirdi. Yalnız doğal bağlarımızı değil, ama onun yürekten gelen sevgisini anımsadıkça, bu ölüm beni çok üzüyor. Allah onun aracılığıyla bana sahip olduğum her şeyi verdi. Gerçi Reinecke'nin sözlerine göre, babamın İsa'ya inanarak buradan sessizce ayrıldığı gerçeği beni avutuyor. Ama onunla yaptığım güzel konuşmaların anısı beni o denli sarstı ki, daha önce ölümü bu denli iğrenç görmemiştim. Ama doğru adam kötülüğün arasından alınır, rahata kavuşur, biz ise ölmeden önce birkaç kez ölüyoruz. Şimdi ailemizin en büyüğü olarak soyadımızı ben devam ettiriyorum. Bana da ölüm aracılığıyla Mesih'in hükümranlığına girme hakkı verilmiştir. Bunu, uğruna bütün dünyanın yüzkarası olduğum Allah bize merhametiyle sağlasın. Üzüntümden daha çok yazamayacağım. Oğlu olarak, Allah'ın bana verdiği ve alnının teriyle beni büyütüp okutan, bu duruma getiren babam için üzüntü duymam doğru ve adildir. Babamın bugüne dek yaşadığı ve gerçeğin ışığını gördüğü için sevinçliyim."

Kendi ölümünden on bir gün önce Luther Eisleben’den, hastalığından ve ölüm zamanının yaklaştığından endişelenen karısına şöyle yazdı:

“Sevgili eşim, doktorun karısı Katarina Luther’e, kendi kendine acı veren merhametli hanımıma.

Rab’ten lütuf ve esenlik! Sevgili Kathe, İncil’in Yuhanna bölümünü ve bir gün, ‘Bu kitapta her şey benim için yazılmıştır’ dediğin Kısa Hristiyan İlmihâli’ni oku. Çünkü sen Allah için endişeleniyorsun. Sanki O, on tane Doktor Martin’i yaratabilen, her şeye gücü yeten Allah değilmiş gibi…

Benim için endişelenme, benim senden ve tüm meleklerden de iyi bir koruyucum var. O, bir beşikte yatmıştı, şimdi ise Allah’ın, her şeye gücü yeten Baba’nın sağında oturuyor. Bunun için esenlikte kal. Amin.

Eisleben’de Dorothea yortusundan sonraki pazar, 1546 yılının Şubat ayının yedinci günü.”

17. LUTHER’İN KİŞİLİĞİ

Luther’in kişiliğinin en derin gizleri hiçbir zaman tam olarak açıklanamaz. Kişinin doğduğu ve yaşadığı çevresini ince ayrıntılarına dek bilebiliriz; soyaçekim ve eğitiminin ana ilkelerini de bilebiliriz, ama bütün bunlarla son biçimini alan, olgunlaşan kişiliği açıklayamıyoruz. Kişiliğin asıl yaşam kaynağı, derin ve gizli pınarlardan akıyor.

Luther’in fotoğraflarını her yerde satın alabilirsiniz. Bunlardan en çok tanınan tip yaşlı, şişko olan Luther’dir. Bu fotoğraf ya da tablolar genellikle Luther’in arkadaşı Lucas Cranach’ın, kendi oğullarının ve öğrencilerinin yapıtlarına dayanıyor. Gerçekte elimizde ancak beş adet asıl ve tarihsel olarak Luther’e benzeyen portre vardır. Ötekiler az çok hayal ürünleridir. Ne yazık ki, zamanın büyük ressamları Holbein ve Dürer, reformcunun portresini hiç yapmadılar. Cranach ise, kuşkusuz büyük bir ressam değildi. Ama yine de bu portreler bize Luther’e ilişkin bir izlenim veriyor. Kaba ve güçlü yüzü, çiftçi soyunun kanıtıdır. Kıvırcık saçların kapladığı iri ve yüksek alınlı başı, dâhiliğinin ifadesidir. Burnu, ağzı ve güçlü çenesi, kararlılığını, çalışkanlığını gösterir. Dik duruş ve geniş omuzları, kendisine güvenen güçlü kişinin, ağız ve çenesinin ince ifadeleri ise, hoşgörülü ve sessiz melankolinin izlenimini veriyor. En göze çarpan özelliği bakışıdır. Arkadaşları onda parlayan iyiliği ve sevgiyi görürken, düşmanları gözlerinde şeytansal bir şey görüyorlardı. Leipzig tartışmaları zamanında savaş ve acıların yıprattığı Luther öyle zayıf düştü ki, başı bedenine göre olağanüstü büyük gözüküyordu, ama Worms’a gelince güçlendi kuvvetlendi. Gerçi kanıtlandığı gibi, portreler biraz aşırıya kaçsa da, Luther’in acılı son yıllarında çok kilo aldığını biliyoruz.

Luther’in kişiliği, bize olağanüstü çok yönlü, hatta aykırılıklarla dolu bir karakter gibi geliyor. Düşmanları Luther’in zaaflarından oluşan sayısız listeler yapmışlardı. En büyük zaafı kızınca aşırıya kaçan öfkesiydi. Kimi zaman kendisinden çok emin, aşırı derecede atılgan, inatçı ve eğilmez olurdu. Çok cesurdu, tehlikelerin büyüklüğünü anlamazdı. Öte yandan da fazlasıyla kendisini hor görüyordu, alçakgönüllüydü. Güvendiği insanlar da onu kandırabiliyor, güvenini kötüye kullanıyorlardı. Parasal değerler söz konusu edilecek olursa, onu sorumsuz cömertliğinden dolayı suçlayabiliriz.

Luther’in kaba konuşmalarına ilişkin suçlamalara gelince, aynı suçlamalar Luther’in yakılmasını isteyen düşmanlarına neden yöneltilmiyor acaba? Tartışmalarında hiçbir zaman gizli bir amacı yoktu ve kendi önemini vurgulamıyordu. Bu güçlü tartışmalar, onun kolayca incitilebilen adalet anlayışından, peygamber gibi olan gerçeği sevmesinden kaynaklanıyordu. Reform için Allah tarafından ikna edildiğini anımsayacak olursak, o zaman ağır vuruşlarından kimisini anlayabiliriz. Luther aslında içine kapanık, insanlardan çekinen, ancak evine karşı saldırıldığı zaman yiğitçe kükreyen bir çiftçiydi.

Luther’in olağanüstü cömertliğine dair suçlamalar doğruysa da, suçlayanlar dinine bağlı olan bu insanın büyüklüğünü anlayamadılar. Onda yalnızca çocuklar ve çocuk gibilerde olan bir özellik vardı: Açık gönüllü, kendi yararını aramayan biri olduğu için bütün yüreğiyle serbestçe, sevinçle kendini o ana, o anın verdiği görevlere adayabiliyordu. Bir vaaz, bir sofra konuşması ya da ikili bir görüşme olsun, kendini buna tümüyle verirdi. Aldıkları armağanların değerini anlamayanlara ya da yüreğinin iyiliğini görüp de bunu kötüye kullananlara Luther, zamanını, parasını, çalışmalarını, gücünü harcadı. Luther tarihin tanıdığı en verimli yazarlardan biridir. Yazdığı 350 yapıtın hepsi, o anın gereksinmeleri için açılan zengin yüreğinden akan sözlerdir. Kendisini önemli saymak, hesaplı yaşamak âdeti değildi. Başkalarının gözlerinde taklit edilecek bir örnek olmak istemiyordu bile. Her zaman davranışlarında kral gibi özgürdü. Bütün resmiyetlerden uzaktı, ancak doğal olarak yürekten gelen şeylere değer veriyordu. Onun için önemli olan yürüttüğü davaydı; kendi kişiliğine önem vermiyordu. Luther Rab’bin ‘kutsal kaygısızlığın övgüsünü’ (Matta 6:19-34) göz önüne alarak cömert ve kaygısız olarak yaşıyordu.

Luther’in dolaysız, doğa tazeliğindeki kişiliğinde bütün dahilerde de olan ortak bir özellik var: Doğa sevgisi. Ağır işlerinin ve içindeki savaşların altından kalkarak bir taşra vaizi gibi ara sıra bahçesine gidip ağaçları budar, çiçekleri sular, kuşların ötüşünü dinler, meyve çeşitlerini araştırırdı. Worms ve Koburg’ta olduğu gibi, öldüğü gece de açık pencere önünde, yıldızların sessizliğini seyrederek dua ediyordu. Onun olağanüstü dil ustalığı, çabuk bulunan ve çarpıcı benzetmeleri doğa sevgisinin, geniş anlayış yeteneğinin bir kanıtıdır.

Luther’in kişiliğinin bir yönü de mizah anlayışıdır. Bu da doğallık ve cömertlik özellikleri gibi çiftçi soyundan gelen bir kalıntıdır. Luther tarihin tanıdığı büyük mizahçılardan biridir. Mizah anlayışı açık fikirlilik, zeka ve insanlarla olaylara karşı hoşgörü gerektirir. Kendisi hakkında yaptığı şakalar,

gerginliği azaltıp önemli işlerde daha akıllıca davranmasını sağlardı. Ama bu özellikle birlikte, Luther'deki kimilerine göre hastalık halini almış olan melankoliyi unutmamalıyız. Bu iki özellik onda yan yanaydı. Luther'in, tarihte görülmeyecek kadar büyük olan suçluluk duygusu tek tek günahlardan değil, Allah önünde olan tüm yaşamının genel bozukluğundan ileri geliyordu. Bunu da kimileri hastalık olarak yorumluyorlar. Luther'in bütün yaptıklarının ruhunun hastalığından kaynaklandığını öne sürenler de var. Ama buna kesinlikle şöyle karşılık vermeliyiz: Öyle zannetseler bile, Luther olağanüstü görevini başardı. Luther hem ruhsal hem de bedensel yönden çok acı çekti. Hazımsızlık, romatizma, dayanılmaz baş ağrıları, uykusuzluk, böbrek taşları, hemoroit ağrısı çekiyordu. 1527 yılında başlayan sinir sisteminden gelen kalp spazmları vardı. Bunlar çok duygulu ve yetenekli insanlarda sık sık görülür. Hastalık ve onun getirdiği sıkıntılar Luther'i daha çok Allah'a güvenmeye itti. Ama reformasyon, Luther'in hastalığından kaynaklanmadı, bunlar ayrı şeyler.

Katolikler ellerinden geldiğince Luther'in kişiliğini ve işini karalamaya çalışıyorlardı. Luther'in ölümünden bir yıl önce İtalya'da onun soyunu ve ölümünü anlatan hayali öykülerden oluşan bir kitap yayınlandı. Katolikler bu öyküyü çok anlatırlarmış. Dediklerine göre, Luther annesiyle İblis arasındaki zina sonucu doğmuş. Ölmeden önce de cesedinin kilisenin mihrabına konulmasını, Allah gibi tapınılmasını emretmiş. Ama babası İblis gelip onu öyle bir güçle almış ki, kilisede bir hafta boyunca kükürt kokmuş. Luther bu kitabı Almanca'ya çevirip yayınladı. Önsözünde, kitabı nerdeyse sevinç ve mutlulukla okuduğunu belirtti. Çünkü Papa ve yandaşlarının kendisinden canı yürekten nefret ettiklerini gördükçe, ağrılar içinde inleyen bedenini daha iyi hissediyordu. Sonra, bu tür saldırılar yarar getirmeyince, Katolikler Luther'in ruh hastası olduğunu vb. savları ileri sürüyorlardı. İşin doğrusu, Luther'in kaçak bir rahibeyle evlendiğini, ayyaş olduğunu, vb. savları ileri sürüyorlardı. Aslında, Luther yaşam şekliyle çağdaşlarından çok üstündü. Midesi için olağan çiftçi yemekleri yerdi, sarhoşluğun olağan bir şey sayıldığı bir zamanda bira ve şarap kullanmada ölçülüydü. Açıkça kralların, kayserlerin, kardinallerin, birçok Papa'nın da ayıp sayılan zührevi hastalığa yakalandığı bir zamanda Luther'in en yakın keşiş arkadaşları, onun ahlaksal yönden çok iyi olduğunu söylerlerdi.

Luther, ruhsal yönden her şeyi ölçebilen bir Tanrı adamıydı. Ama kişiliğinin en derin gizi, tümüyle inancına adanmış, vicdanına bağlı bir kişi olmasıydı. Allah'ın huzuru vicdanında bulundukça, her şey iyiydi. Allah'ı bulmasıyla az kalsın yok olacaktı. O, Allah'tan uzak, terkedilmiş, Allah öfkesinin altında

kalmış bir kişiydi. Ama günahlarının bağışlanmasının verdiği evlatlık hakkını, huzuru, sevinci, gönül borçluluğunu da biliyordu. “Günahların bağışlandığı yerde yaşam ve mutluluk vardır.” Bu denenmeden sonra en büyük sorun şuydu: Allah’a nasıl yakın kalabilirim? Tüm yaşam O’nun huzurundadır. Yaşamın görevleri ve zorlukları, gönül borçluluğu ile içten bağlılığı yaratan Allah’ın armağanlarıdır. Luther hiçbir zaman bir görev peşinde koşmadı; görevler ona verildi, onu işe zorladı. Allah günlük yaşamımızın ufak tefek işlerinde bizi koruyorsa, hepsinden büyük ve önemli olan canlarımızın kurtuluşu O’nun elinde değil midir? Allah’a yücelik vermek, insanlara yardım etmek ve avuntu bulmak… İşte, Luther’in yaşam kaynağı buydu.

18. SON ANLARI VE ÖLÜMÜ

Birçok yerde Luther'in yaşamının hem içten hem de dıştan gelen sıkıntılarla dolu olduğunu gördük. Bütün sıkıntıları, sevinçleri gibi, Allah'tan gelen iman denemeleri olarak kabul ediyordu. Böyle denemeleri, Luther sıkıntı olarak adlandırırdı. Kendisi bu sıkıntılardan geçtiği için, sıkıntıda olanların başarılı bir avutucusu oldu.

Luther'in en sıkıntılı olduğu dönem 1527 yılı idi. Bu sıkıntılar, çağrıldığı görevle ilgiliydi. Luther, tüm otoriteyi yıkarak kendini Allah'ın sözüne güvenmeye bıraktı. Kendi düşüncelerinin doğru olduğunu ve diğerlerininkinin yanlış olduğunu nereden bilebilirsin? Hollanda'da onun öğretilerini kabul edenlerden kimileri şehit olmuştu. Almanya'da tüm özgürlüğü sarsan karışıklık, anarşi, kan dökme başlamıştı. Anabaptistler onun reformunun yarı yolda kaldığını düşünüyorlardı. Çünkü hâlâ ortada gözle görülen bir yetki, Allah'ın sözü vardı. Onlar, bunu da bırakmak istediler. Yalnızca Allah'ın doğrudan doğruya vicdanlarına konuştuğu, 'içlerindeki Allah sözüne' güvenmek istediler. Hemen hemen bir yıl boyunca bu sıkıntı onu sardı. Sonucu da güçsüzlük ve kalp krizleriydi. Sıkıntıları gidinceye dek kardeşlerinden avuntu ve dua istiyor, sık sık günahlarını itiraf ediyordu. "Allah sıkıntıya yöneltir, uygun gördüğü zaman sıkıntıyı kaldırır" derdi.

On yıl sonra, benzeri bir sıkıntı yine Luther'i sardı. Hastalık nöbetleri öyle ağırlaştı ki, ölüm haberleri bile yayılmaya başladı.

1540 yılında yeni bir sıkıntı baş gösterdi. Luther'in güvenilir iş arkadaşı Melanchton birden hastalandı. Luther yanına geldiği zaman ölmek üzereydi. "Allahım, İblis bu Allah aracısını nasıl ezmiştir!" diye haykırdı Luther. Genellikle yaptığı gibi, açık pencerenin önüne geldi. Allah'tan iş arkadaşını geri istedi: "Çantamı Allah'ın kapısının yanına atıp, kulaklarını, Kutsal Kitap'tan bildiğim tüm dualaın yanıtlanmasına ilişkin ayetlerle yordum. Beni dinlemek zorunda olduğunu, çünkü aksi takdirde sözlerine inanamayacağımı belirttim." Sonra yalnızca ölmek isteyen arkadaşının yanına gitti, yemek getirdi, onu yemek yemeye zorladı. "Şimdi bana bak, Filip, yemezsen seni aforoz ederim!" dedi. Gerçekten Melanchton iyileşti. Luther tek başına gerçekleştiremeyeceği işi tamamlayabilmek için arkadaşını geri istedi.

İki yıl sonra Luther, dünyadaki en değerli varlığı Magdalena'nın yaşaması için dua etti. Ama yalvarışları gerçekleşmedi. Magdalena'nın ölümünden sonra, Luther kendisi de sonsuz yaşamı bekleyerek, yaklaşan ölümünü özlüyordu. Kutsal Kitap'ın, "Hazinen neredeyse, yüreğin de orada olacaktır" sözleri sonsuzluk anlamını kazanıyordu. Luther, yaşlı, yorgun, düş kırıklığına uğramış, sinirli bir kişi oldu. 1544 yılında bir daha dönmemek üzere Wittenberg'i terk etmekle oradakilere gözdağı veriyordu, ancak uzun yalvarmalar sonucu geri döndü.

Doğum gününden sekiz gün önce 1545 yılında Luther on yıl boyunca verdiği Yaratılış kitabı ile ilgili derslerini bitirdi. Bu yazılardan 11 büyük cilt oluşturuldu. Bu yazılarda yaşlı, yorulmuş, hayal kırıklıklarının önünde boyun eğen adam derin ve avutucu sözler konuşuyor. Yusuf'un tarihi ile ilgili açıklama Allah'ın değişmeyen merhametini ve sadakatini övüyordu. Öğrenciler etkilenmiş bir şekilde bitiş sözlerini dinlediler: 'Bu sevgili Yaratılış kitabıydı. Rab Allahımız sonra gelenlerin benden daha iyi açıklamasını sağlasın. Ben artık yapamıyorum, zayıfım. Siz Allah'a dua edin ki bana iyi, huzurlu bir son an versin.'

1545 yılının sonbaharında Mansfeld kontları, Luther'i miras anlaşmazlıklarını çözmeye çağırdılar. Hasta olmasına karşın, 1546 yılının Ocak ayında çağrıyı kabul ederek doğduğu kent olan Eisleben'e gitti. Yaklaşan ölümü hissediyordu, yakınlarının yanında olmak için iki oğlunu yanına aldı. "Eisleben'den döndükten sonra tabutun içine yatacağım ve kurtların şişko doktoru yemesine izin vereceğim" dedi. Saale Irmağı'nın taşması, yolculuğu geciktirdi. Luther soğuk aldı, ama sonra iyileşti.

Kente vardığı zaman, Luther'i çetin ve başlangıçta umutsuz görülen bir görev bekliyordu: Kavga eden iki kardeşin barıştırılması... Düş kırıklığına uğrayan Luther, dönme hazırlıkları içindeydi ki, görüşmelerde bir sonuca varıldı. Anlaşma birkaç ufak ayrıntı dışında hazır olduğu zaman, Luther birden ağır hastalandı. Kimi akrabalarını ziyaret etmekten mutluluk duyuyordu. Birçok kez de vaaz ediyordu. Son vaazı, Luther'in hastalığı dolayısıyla iptal edildi. Eşine cesaret verici mektuplar yazarak kötü düşüncelerini dağıtmaya çalıştı. Şubat ayının on yedisinde Luther birden Justus Jonas'a şöyle dedi: "Ben Eisleben'de doğdum, vaftiz olundum, burada kalmama ne dersin?"

Aynı gün anlaşma imzalandı. Luther'in görevi bitmişti. Çok seviniyordu, ama kendisini yorgun, güçsüz hissediyordu. Birçok kez pencerenin önüne çıkıp

uzun süre ve yüksek sesle dua etti. Özellikle sevdiği yurdunun kilisesinde, İncil'in müjdesinin saf olarak korunması için dua ediyordu.

Akşam yemeğinde sonsuz yaşam ve orada nasıl bir daha birbirimizle karşılaşacağımız konusunda tatlı ve avutucu sözler söyledi. Yatak odasına girdiğinde, oğullarıyla birlikte pencerenin önünde dua etti. Birden bir nöbet geçirdi, arkadaşları onu sıcak giysilerle ovdular. Bir daha yatak odasına girince, kapıda şöyle dedi: "Sadık Allahım, sen beni satın aldın, canımı senin ellerine teslim ediyorum." Biraz uyudu, saat on sularında arkadaşlarının yatağının ucunda toplandığını görünce şaşırdı. Mansfeld kontlarından biri, belediye doktorlarının ikisi, belediye kâtibi odaya geldiler. Saat birde Luther çok üşüdüğünü söyledi, odanın ısıtılmasını istedi. Ölümünün yaklaştığını bildiğini söyledi. Durmadan alçak sesle dua eden Luther, gücü azalınca Almanca değil, çocukken öğrendiği Latince olarak dua ediyordu. Çoğu kez Mezmurlar'ın şu sözlerini yineliyordu: "Sadık Allahım, sen beni satın aldın, canımı senin ellerine teslim ediyorum." Atardamarlarına Katarina'nın gönderdiği merhem ovulduktan sonra rahatladı, sessizce yatıyordu. O zaman Justus Jonas onun üzerine eğilerek şöyle sordu: "Sayın baba, Mesih'e ve O'nun öğrettiklerine, vaaz ettiğiniz gibi güvenerek ölmek istiyor musunuz?" Herkesin duyabildiği yüksek sesle, "İstiyorum" diye yanıt verdi. Bu son sözüydü. Kısa süren bir felç, 1546 yılının Şubat ayının on sekizinde, sabah saat 2.45'te sessizce yaşamını söndürdü.

Luther'in ölümü, tüm Protestan dünyasını sarstı. Katolikler güçleniyorlardı. Protestanlar tarafında Luther'in yerini alacak, kavga eden grupları birleştirebilecek bir kişi yoktu. Savaş korkusu artmıştı, daha sonra kan dökülmeye başlandı. Luther, bunu görmeden kurtuldu.

Luther'in cenazesi Eisleben'den Wittenberg'e taşınırken, her köyde kilise çanları çalıyordu. Yol kenarına toplanan halk kendi babasını yitirmiş gibi ağlıyordu. Cenaze alayı bir kilisede durduğu zaman cemaat Luther'in, "Derin sıkıntıda yardım..." ilahisini söylüyordu. Wittenberg'te dul karısının ve çocuklarının da katıldığı alay ile cenaze şato kilisesine taşındı.

Luther'in mezarı, Wittenberg şatosu kilisesinde, dünyayı altüst eden tezlerini çiviyle çaktığı yerin yakınındadır. Cenaze törenindeki konuşmasında Melanchton acısını şu sözlerle belirtti: "Biz şimdi, sevgili ve iyi babasını yitirmiş olan zavallı ve tek başına bırakılmış öksüzler gibiyiz."

1 Endüljans: Para karşılığında satılan günah affı belgesi.

[2]2 Roma-Germen İmparatoluğu'nda, imparator seçimine katılma hakkına sahip prens.

3 Hus: 14. yüzyılın başlarında Katolikler tarafından yakılarak şehit edilen Bohemyalı Tanrı adamı.

Bu Kitap beğendiniz mi?

Daha fazla ücretsiz e-Kitaplar Hristiyan Kitaplar.com'dan indirebilirsiniz.

Martin Luther yazar olarak beğendiniz mi? Yazarın tüm kitaplar şuradan indirebilirsiniz.

Türkiye'de Kilise Adresleri